

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija – socioeducacinių projektų koordinavimas) magistratūros
studijų programa

Aistė Tėvelytė

**VAIKŲ DIENOS CENTRŲ LANKANČIŲ UGDYTIMŲ SOCIALINIŲ
PROBLEMŲ ĮVEIKOS GALIMYBĖS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
doc. dr. Asta Vaitkevičienė*

2015

Aistė Tėvelytė. Vaikų dienos centrą lankančių ugdytinių socialinių problemų įveikos galimybės. Socialinės pedagogikos (specializacija – socioeducacinių projektų koordinavimas) magistro darbas. Vadovė: doc. dr. A. Vaitkevičienė, ŠU, 2015.

SANTRAUKA

Darbe atlikta vaikų dienos centrą lankančių ugdytinių socialinių problemų įveikos galimybių *teorinė* apžvalga ir *empirinė* kokybinių tyrimų duomenų analizė.

Empiriniame tyrime *dalyvavo 5 ugdytiniai, lankantys dienos centrą, 5 tėvai, kurių vaikai lanko dienos centrą ir dienos centro darbuotojos: 2 socialinės darbuotojos ir 1 socialinė pedagogė.*

Pusiau struktūruoto interviu metodo pagalba buvo atliktas tyrimas kurio *tikslas* – atskleisti vaikų dienos centrą lankančių ugdytinių socialinių problemų įveikos galimybes.

Uždaviniai:

1. Teorinės literatūros analizės pagalba apibrėžti socialines problemas patiriančių vaikų išgyvenimus.
2. Naudojant literatūros analizės metodą atskleisti kokią pagalbą, socialinės rizikos grupės vaikams, teikia vaikų dienos centrai.
3. Naudojant interviu metodą fiksuoti ugdytinių, lankančių dienos centrą, tėvų, vaikų dienos centre dirbančių socialinių darbuotojų ir socialinės pedagogės nuomonę apie centrą lankančių ugdytinių socialines problemas ir jų įveikos galimybes.
4. Lyginant ir gretinant tėvų, globėjų, vaikų, socialinių darbuotojų ir socialinės pedagogės nuomones apie dienos centrą lankančių ugdytinių socialines problemas, identifikuoti šių problemų sprendimo strategijas.

Išvados:

1. Teorinėje analizėje apibrėžiami socialines problemas patiriančių vaikų išgyvenimai: šeimoje pasitaikančios tėvų priklausomybės; galimos emocinio, fizinio ir seksualinio smurto apraiškos. Visa tai atsiliepia vaiko fiziologiniam ir psichologiniam vystymuisi. Vaikai nesijaučia saugūs namuose, yra linkę nepasitikėti kitais ir pačiais savimi, patiria bendravimo su aplinkiniais sunkumų. Vaikuose gali pasireikšti nusikalstamas elgesys. Socialinės rizikos šeimose gyvenantiems vaikams sukuriama aplinka, neskatinanti vaiko vystymosi; apribojamos galimybės išreikšti poreikius ir jausmus; atsiranda žemas savęs vertinimas; pasireiškia socialinių įgūdžių stoka; neužtikrinamos vaikų teisės.

2. Naudojantis literatūros analizės metodu buvo atskleista, kad socialinės rizikos grupės vaikams vaikų dienos centre organizuojamas laisvalaikis: žaidimai, išvykos, ekskursijos, sporto varžybos, viktorinos, vasaros stovyklos. Taip pat svarbus šeimos konsultavimas: individualūs ir

grupiniai pokalbiai su šeimos nariais, specialistų konsultacijos ir situacinės analizės. Dienos centro veiklos ir darbuotojų – specialistų pagalba, siekiama ugdytinių elgesio ir bendravimo modeliavimo. Prevencinių programų pagalba siekiama: integracijos į mokyklą ir visuomenę. Organizuojama pagalba pamokų ruošoje, socialinių ir asmens higienos įgūdžių ugdymas.

3. Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, ugdytiniai savo šeimose patiria: tėvų alkoholizmo pasekmes, smurtą, nesirūpinimą, įtampą, taip pat draugystės su bendraamžiais sunkumus, mokymosi motyvacijos trūkumą ir patyčias ugdymo įstaigoje. Taip pat išryškėjo pagrindinės ugdytinių socialinės problemos: vaikams trūksta higienos, bendravimo ir konfliktų sprendimo įgūdžių, taip pat būdingas visuomenei nepriimtinas elgesys, smurtas ir žemas savęs vertinimas. Socialines problemas įveikti ugdytiniam padeda kompleksinė vaikų dienos centro teikiama pagalba: pagrindinių poreikių patenkinimas; užimtumas; pagalba namų darbų užduočių atlikime; bendravimas su darbuotojais, savanoriais ir bendraamžiais; higienos ir kitų įgūdžių ugdymas; darbuotojo asmeninis ryšys su ugdytiniu ir tėvų bendradarbiavimas.

4. Lyginant ir gretinant respondentų nuomones identifikuotos ugdytinių socialinių problemų sprendimo strategijos:

- saugios aplinkos, besąlygiško priėmimo, bendravimo ir darbuotojų asmeninio ryšio su ugdytiniu užtikrinimas vaikų dienos centre;
- veiklos, užimtumo, ugdymo ir pagalbos ugdytinių namų darbų atlikime organizavimas;
- pagrindinių poreikių patenkinimas, įgūdžių ugdymas, konfliktų sprendimas;
- reikalinga dienos centro darbuotojo darbo strategija – ugdytinio savęs vertinimo auginimas.

Pagrindinės sąvokos: ugdytinis, vaikų dienos centras, socialinis pedagogas, socialinė rizika.

TURINYS

SANTRAUKA	2
IVADAS	5
1.skyrius. TĖVŲ GYVENIMO BŪDO ĮTAKA VAIKO SOCIALIZACIJAI	9
1.1. Tėvų ir vaikų santykių šeimoje įtaka vaiko socializacijai	9
1.2. Socialinėje rizikoje esančių šeimų vaikai	13
1.3. Tėvų priklausomybių įtaka vaiko asmenybės vystymuisi	16
2. skyrius. ŠEIMOSE PASITAIKANČIOS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJAI ..	19
2.1. Fizinė prievarta	19
2.2. Emocinė prievarta	20
2.3. Seksualinė prievarta	21
3. skyrius. VAIKŲ DIENOS CENTRUOSE VYKDOMA VEIKLA	22
3.1. Vaikų dienos centruose vykdomas užimtumas, konsultavimas ir laisvalaikio organizavimas	22
3.2. Prevencinės ir įgūdžių ugdymo programos	26
3.3. Vaikų dienos centruose vykdomos veiklos kokybė ir veiksmingumas	29
4. skyrius. VAIKŲ DIENOS CENTRŲ LANKANČIŲ UGDYTINIŲ SOCIALINIŲ PROBLEMŲ ĮVEIKOS GALIMYBIŲ TYRIMAS	32
4.1. Kokybinio tyrimo „Vaikų dienos centrų lankančių ugdytinių socialinių problemų įveikos galimybės“ metodika	33
4.2. Ugdytinių, lankančių dienos centrą, nuomonės apie jų socialinių problemų įveikos galimybes tyrimo rezultatų pristatymas ir interpretavimas.....	34
4.3. Tėvų nuomonės apie jų vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių problemų įveikos galimybes tyrimo rezultatų pristatymas ir interpretavimas.....	42
4.4. Vaikų dienos centro darbuotojų nuomonės apie ugdytinių, lankančių vaikų dienos centrą, socialinių problemų įveikos galimybes tyrimo rezultatų pristatymas ir interpretavimas	50
4.5. Ugdytinių, tėvų ir dienos centro darbuotojų išskirtų subkategorijų palyginimas ir interpretavimas.....	57
5.skyrius. PROJEKTINĖ DALIS	61
IŠVADOS	68
LITERATŪRA	69
SUMMARY	74
PRIEDAI	76

IVADAS

Socialinis ir mokslinis aktualumas

Savanoriškos labdaros organizacijos, kaip teigia Žalimienė (2003), yra profesionalaus socialinio darbo pradininkės. Iki XIX a. pabaigos daugumoje valstybių socialines paslaugas teikė labdaros organizacijos ar privatūs asmenys. Lietuvos nevyriausybinės organizacijos socialinių paslaugų teikime dalyvavo dar prieš pirmąjį pasaulinį karą. Sovietmečiu, kaip teigia Alifanovienė (2002), mokslą kontroliavo valstybė, o iki dešimtojo dešimtmečio, socialinio darbo profesijos Lietuvoje dar nebuvo. Per daugiau kaip dvi dešimtis nepriklausomos Lietuvos gyvavimo metų, šalyje įvyko daug svarbių politinio, socialinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo pokyčių. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pranešimu (2014), nepaisant stiprėjančio darbo su socialinės rizikos šeimomis, vis dar nemažai vaikų kasmet atskiriami nuo tėvų. Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenimis, 2013 m. pradžioje Lietuvoje augo 543,7 tūkst. vaikų. Apie du procentai iš jų yra likę be tėvų globos. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989) tvirtina, kad geriausiai vaiko interesus atitinka jo globa (rūpyba) šeimos aplinkoje. Dažnai galimybės įkurdinti vaiką globėjų šeimoje yra ribotos.

Lietuvoje dienos centrai vaikams pradėti steigti nuo 1994 m. nevyriausybinių organizacijų iniciatyva. Žalimienė (2003) teigia, kad Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, prasidėjo socialinių paslaugų decentralizavimas, kuris paskatino valstybės ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą. Dienos centrų sektoriaus plėtra suaktyvėjo, patvirtinus Nacionalinę nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002–2004 metų programą. Atsirado galimybė dienos centrams gauti finansavimą iš valstybės biudžeto. Savivaldybė socialinių paslaugų teikimą savo teritorijos gyventojams užtikrina, pirkdama jas viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka (Sipovič. 2007, p. 85 - 92).

Lietuvos respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrės A. Pabedinskienės spaudos pranešime (2013) skelbiama, kad Lietuvoje veiklą vykdo apie 220 vaikų dienos centrų ir 12 atvirų jaunimo centrų. Norvegija, Islandija ir Lichtenšteinas, siekdamos prisidėti prie ekonominių ir socialinių skirtumų mažinimo Europos ekonominėje erdvėje, sukūrė Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinius mechanizmus. Įgyvendinus programą, iki 2016 metų Lietuvoje bus renovuota arba įsteigta dar 14 vaikų dienos centrų, 6 atviri jaunimo centrai ir 4 vaikų dienos centrai kartu su atvira jaunimo erdve, patobulintos specialistų, dirbančių su rizikos grupės vaikais ir jaunimu, kompetencijos, įsteigtas pagalbos centras vaikams, nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos. Tam numatyta daugiau kaip 25 mln. Litų.

Pasak Mitkuvienės ir Skridlaitės (2002), socialinės organizacijos turi reaguoti į skaudžiausius visuomenėje vykstančius procesus, pažeidžiančius šeimas ir individus. Siekdamos

užpildyti spragas tarp valstybės reakcijos į problemas ir visuomenėje atsirandantių pokyčių poreikį, nevyriausybinės organizacijos kuria naujas paslaugas. Šis procesas yra sudėtingas, tačiau mažina socialinę įtampą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės iniciatyva atliktame tyrime (2012) pastebėta, kad socialinių paslaugų teikimas savivaldybėse vertinamas pagal suteiktų paslaugų kiekį. Tyrimo duomenys atskleidė tai, kad vaikų dienos centrai įsikūrę ne visose savivaldybėse, jų nepakanka kaimų ar miestelių vietovėse. Pastebima, kad ne visi dienos centrai turi vaikų užimtumui ar ugdymui pritaikytas sąlygas, nėra aiškios darbo su vaikais strategijos ar kontrolės. Veikla, šiose įstaigose, apsiriboja vaikų maitinimu ir užimtumu. Sipovič (2007) mokslinių tyrimų duomenimis, vaikų dienos centrų veiklos socialinis veiksmingumas visuomenėje nėra pakankamai ištirtas. Socialinių paslaugų įstatyme nustatyta, kad savivaldybė kontroliuoja jos teritorijoje teikiamas bendras socialines paslaugas ir jų kokybę, tačiau vertinant šių paslaugų kokybę, remiamasi finansinio dienos centrų audito rezultatais ir teikiamomis ataskaitomis apskaičiuojant kiekybinius rodiklius. Žalimienės (2003) teigimu, socialinių paslaugų kokybę reikia vertinti pagal: 1.) personalo profesionalumą, sudėtį, sąlygas ir aplinką, naudojamus metodus; 2.) paslaugos kokybės vertinimo aspektu – paslaugų kokybę individui, kai svarbiausi yra kliento pojūčiai ir vertinimas, ne tik pačios paslaugos atlikimo technologija. Leliūgienės (2002) teigimu, modernizuojant profesionalų socioeducacinį darbą reikšminga tampa refleksyvi, į individą orientuota veikla. Taip pat akcentuojama socioeducacinio darbo praktinės veiklos tyrimo svarba.

Masiliauskienė ir Griškutė (2010) teigia, kad socialinės rizikos šeimų vaikai, lankantys dienos centą, labiausiai akcentuoja sociokultūrinę, kiek silpniau – edukacinę ir silpniausiai – materialinę pagalbą. Skirmantienės (2012) mokslinių tyrimų duomenimis, vaikų dienos centrų veikla daugiausiai įtakoja pozityvią vaiko socializaciją. Tyrimo duomenys atskleidė, kad ši veikla įtakoja socialines ir asmenines ugdytinių kompetencijas, kurios yra svarbios siekiant jaunam žmogui išsivirti dinamiškoje pasaulio visuomenėje. Socialinės vaikų adaptacijos proceso sėkmė, kaip teigia Juodraitis (2003), priklauso nuo atitinkamo elgesio su vaikais, galimybės jiems aktyviai veikti aplinkoje ir sudaromų sąlygų vaikų socialinei prigimčiai atsiskleisti, formuotis.

Šiame darbe, kokybiniu tyrimo metodu, tikimasi atskleisti tėvų, dienos centrą lankančių vaikų ir darbuotojų nuomones apie dienos centro teikiamų paslaugų efektyvumą sprendžiant ugdytinių socialines problemas. Magistro darbo išvadose tikimasi pateikti kokybinius rodiklius apie dienos centro efektyvumą. Gretinant empirinio tyrimo duomenis, bus siekiama sužinoti naujas sritis susijusias su ugdytinių, kurie lanko vaikų dienos centrą, socialinių problemų įveikomis. Išvadose ir rekomendacijose tikimasi pateikti duomenis apie tai, kokia dienos centro veikla ar pagalba, labiausiai padeda ugdytiniams įveikti socialines problemas.

Probleminiai klausimai

1. Kokias paslaugas socialinės rizikos grupės vaikams teikia vaikų dienos centrai?
2. Su kokiomis socialinėmis problemomis susiduria vaikų dienos centrą lankantys ugdytiniai?
3. Kaip vaikų dienos centre teikiama pagalba įtakoja ugdytinių elgesį mokykloje, namuose ir su draugais?
4. Kokia socialinių darbuotojų, vaikų ir tėvų nuomonė apie vaikų dienos centrą lankančių vaikų galimybes įveikti savo socialines problemas?

Tyrimo objektas

Vaikų dienos centrą lankančių ugdytinių socialinių problemų įveikos galimybės

Tyrimo tikslas

Atskleisti vaikų dienos centrą lankančių ugdytinių socialinių problemų įveikos galimybes

Uždaviniai

1. Teorinės literatūros analizės pagalba apibrėžti socialines problemas patiriančių vaikų išgyvenimus.
2. Naudojant literatūros analizės metodą atskleisti kokią pagalbą, socialinės rizikos grupės vaikams, teikia vaikų dienos centrai.
3. Naudojant interviu metodą fiksuoti ugdytinių, lankančių dienos centrą, tėvų, vaikų dienos centre dirbančių socialinių darbuotojų ir socialinės pedagogės nuomonę apie centrą lankančių ugdytinių socialines problemas ir jų įveikos galimybes.
4. Lyginant ir gretinant tėvų, globėjų, vaikų, socialinių darbuotojų ir socialinės pedagogės nuomones apie dienos centrą lankančių ugdytinių socialines problemas, identifikuoti šių problemų sprendimo strategijas.

Tyrimo dalyviai

Vaikų dienos centrą lankantys ugdytiniai jų tėvai ir globėjai. Vaikų dienos centre dirbančios socialinės darbuotojos ir socialinė pedagogė.

Tyrimo metodai

- mokslinės literatūros analizė;
- kokybinis tyrimo metodas – pusiau struktūruotas interviu;
- content analizės metodas interviu duomenims analizuoti;

Pagrindinės sąvokos

Ugdytinis – pedagoginio veikimo objektas ir subjektas. Į ugdytinio sąvoką įeina mokinys, moksleivis, studentas, auklėtinis. Ugdytinis – ne pasyvus ugdymo proceso dalyvis. Iš prigimties jis yra aktyvus veikėjas. Jo veiklumas įgyja prasmę, kai nukreipiamas visuomenės labui (Jovaiša. 1996).

Vaikų dienos centras – tai socialinių paslaugų įstaiga, kurios paskirtis yra teikti dienos globos, užimtumo, laisvalaikio organizavimo ir kt. paslaugas vaikams, tuo pačiu gerinant gyvenimo kokybę mažas pajamas turinčių ir probleminių šeimų vaikams, siekiant normalizuoti jų santykius su socialine aplinka. Vaikų dienos centre priklausomai nuo įstaigos veiklos organizavimo pobūdžio gali būti teikiamos ir nakvynės paslaugos (LR socialių paslaugų katalogas. 2000).

Socialinis pedagogas – asmuo, kuris dirba socialinėse institucijose, turi pedagoginį išsilavinimą ir geba sudaryti sąlygas vaiko socializacijai, ankstyvajai prevencijai bei socialinei pedagoginei reabilitacijai (Andrašūnienė. 2007).

Socialinė rizika – tikėtini įvykiai, nuo kurių padarinių yra numatytos socialinės apsaugos priemonės (Socialinės apsaugos terminų žodynas. 1999).

1.skyrius. TĖVŲ GYVENIMO BŪDO ĮTAKA VAIKO SOCIALIZACIJAI

1.1. Tėvų ir vaikų santykių šeimoje įtaka vaiko socializacijai

Socializacijos funkcija šeimoje, kaip teigia Lie ir Brym (2006, p. 104), buvo labiau ryški prieš šimtmetį, todėl, kad šeimos nariams buvo prieinama vaikų priežiūra, o šiais laikais standartinėse, šiuolaikinėse šeimose, daugelis moterų turi darbus už namų ribų. Daugumas tėčių praleidžia vis mažiau laiko su savo atžalomis. Taip pat išaugęs skyrų skaičius, liudija tėvų kontakto su vaikais praradimą. Vaikai dabar, tikriausiai, mato savo tėvus vidutiniškai mažiau nei prieš šimtmetį. Šių šeimose įvykusių pasikeitimų rezultatas – vaikų priežiūra, kartu ir vaikų socializacija, tapo didele, socialine problema. Lietuvos statistikos departamento metraštyje (2014) galime stebėti santuokų, ištuokų ir vaikų gimstamumo rodiklius. Nuo 2013 m. pradžios buvo įregistruota 20,5 tūkst. santuokų ir 10 tūkst. ištuokų. 1 tūkst. gyventojų teko 6,9 santuokos ir 3,4 ištuokos. Tikėtina, kad jei išliks pastarųjų metų ištuokų lygis, iš 100 susituokusių porų šiek tiek mažiau negu pusė (44) išsituoks. 2013 m. vidutinis pirmą kartą vedusių vyrų amžius buvo 29,3 metų, pirmą kartą ištekėjusių moterų – 27 metai. Pakartotinai susituokė apie penktadalis vyrų ir moterų. Po ištuokos šeimose be vieno iš tėvų liko gyventi beveik 7,4 tūkst. vaikų iki 18 metų amžiaus 2013 m. gimė 29,9 tūkst. kūdikių, 1 tūkst. gyventojų teko 10,1 gimusio kūdikio. Suminis gimstamumo rodiklis buvo 1,6. Gyventojų reprodukcijai užtikrinti šis rodiklis turėtų būti ne mažesnis nei 2,1. Vidutinis pirmąjį vaiką gimdančių moterų amžius – 26,8 metų. Beveik pusė (48,2 proc.) gimusių kūdikių buvo pirmagimiai, 36,9 procento – antragimiai, tretieji ir paskesnieji sudarė 14,9 procento. Santuokos neįregistravusiems tėvams gimė 8,8 tūkst. (29,5 proc.) visų gimusių kūdikių.

Vienas svarbiausių reikalavimų motinai ir tėvui yra kuo didesnis jų fizinis, ir ypač psichinis, jautrumas kūdikio poreikiams. Psichinis jautrumas pasireiškia emocinio prisirišimo padidėjimu ir kūdikio veiksmų supratimu. Empiriniai tyrimai rodo, kad dar prieš gimdamas vaikas jaučia motinos širdies plakimą, taip pat girdi jos balsą. Motina paprastai tampa vaiko vystymąsi labiausiai veikiančiu asmeniu. Pradinis prisirišimo prie motinos susiformavimas (ypač nuo 3 iki 6 ar 7 mėn.) laiduoja vėlesnių ryšių stiprumą bei patvarumą. Emociniam motinos ir vaiko ryšiui neužsimezgas ar pakankamai nesustiprėjus per pirmuosius trejus gyvenimo metus, vėlesnė vaiko ateitis bus greičiausiai pažymėta nesugebėjimu užmegzti pastovių ryšių. Tokiais atvejais stiprus ryšys su motina, tėvu ar pastoviu globėju – turi labai didelę reikšmę visai vaiko ateičiai, vystymosi sėkmingumui tiek vaikystės metais, tiek paauglystėje (Pikūnas, Palujanskienė. 2001, p. 16 – 17).

Kaip teigia Myers (2000, p. 79 – 83) biologinis brendimas sudaro sąlygas, sulaukus maždaug vienerių metų, mokytis vaikščioti. Patyrimo įtaka iki to laiko gana menka. Tą patį galima pasakyti ir apie kitus fizinius įgūdžius. Kol pakankamai nesubrendę raumenys ir nervai, joks įtikinėjimas, grasinimas ar baudimas negali išmokyti naudotis puoduku. Po spartaus šuolio pirmaisiais dvejais gyvenimo metais augimas sulėtėja iki 5-7 cm per metus, ir taip toliau augama per visą vaikystę. Antrųjų metų pabaigoje susiformuoja dauguma neuronų tarpusavio ryšių. Nuo tada smegenų raida sulėtėja. Juntamoji ir judinamoji žievės sritys vis dar bręsta, sudarydamos sąlygas tobulėti judesiams. Smegenų žievės asociacinės sritys, susijusios su mąstymu, atmintimi bei kalba, formuojasi ilgiausiai. Vaikai suvokiantys save, laiką, daiktų nuolatinį buvimą, jie dar yra egocentiški: jie negali suvokti daiktų kito asmens požiūriu. Egocentriškas vaikas nėra sąmoningai „egoistas“ ar „neatidus kitiems“, - jam tiesiog sunku suprasti kito požiūrį. Ikimokyklinukams, lengviau laikytis pozityvių nurodymų („Laikyk šuniuką švelniau“) negu negatyvių („Nespausk taip šuniuko“). Tėvai, barantys vaikus, dažniausiai nesupranta šių ribų. Jie galvoja, kad jų vaikai, kaip maži suaugusieji, gali kontroliuoti savo elgesį. Todėl jie mano, kad vaikai sąmoningai piktavališkai stovi ant kelio, išpila maistą, neklauso draudimų ar verkia. Laikotarpyje nuo šešerių iki dvylikos metų amžiaus vaikai išsiugdo naujus intelektualius, socialinius bei fizinius sugebėjimus, taip pat sugebėjimą užmegzti artimus ir abipusiškai patenkinamus santykius su draugais; sugebėjimą kompleksiskai mąstyti ir suvokti sudėtingas idėjas; sugebėjimą sėkmingai užsiimti užklasine veikla – sportu, muzika ar kitomis meno rūšimis. Kaip ir kiekvienoje vaiko gyvenimo fazėje, dera suteikti šešiamečiui – dvylikamečiui kuo daugiau galimybių pasirinkti, nepamirštant, kad jam vis dar reikia vadovauti ir užtikrinti apsaugą (Pieper ir Pieper. 2011, p. 230).

Šeimos santykių institutas (2009 p. 16 – 17) siekdamas suprasti vaiko vystymosi modelį, pabrėžia mokslininko J. Bowlby atrastą prisirišimo teoriją. Psichologinis ryšys su prisirišimo objektu ne tik teikia emocinę gerovę, bet ir garantuoja pažintinę funkciją ir gebėjimą susidoroti su emociškai nepalankiomis aplinkybėmis bei grėsmėmis. Tokias galimybes padidina sėkminga santykių su globėju patirtis. Globėjo prieinamumas ankstyvosiose stresinėse situacijose, sugebėjimas reaguoti į vaiko poreikius garantuoja prisirišimą. Visa tai užtikrina stabilią vidinę vaiko organizaciją, jo adaptaciją ir integraciją aplinkiniame pasaulyje. Nuo to priklauso ir asmens savivertė. Tai turi įtakos tolimesniems santykiams su kitais žmonėmis. Jei vaiko prisirišimo objektas (globėjas) yra nepastovus neužtikrina jo poreikių, vaikas susiduria su atstūmimo grėsme. Tokiais atvejais jis laikys save nemylimu ir beverčiu, o ir vėliau santykiai su kitais žmonėmis jam atrodys nesaugūs ir grėsmingi. Prisirišimas vaikui užtikrina jo esminių saugumo poreikių patenkinimą, tačiau ne mažiau svarbus vaidmuo tenka ir materialinės gerovės užtikrinimui. Mitkuvienė ir Skridlaitė (2002, p. 164, 167) teigia, kad tėvai natūraliai trokšta

pamaitinti vaikus, tačiau tai padaryti, neturint nuolatinio darbo yra problematiška. Šiam išsipareigojimui įvykdyti tėvai ieško būdų, kaip uždirbti maistui, aprangai ar materialinius dalykus gauti veltui. Kartais nuolatinis pajamų trūkumas sukelia perdėtą rūpinimąsi maisto atsargomis. Šie trūkumai pažeidžia žmogišką orumą, prieštarauja vaikų teisių konvencijai ir gyventojų pajamų garantijų įstatymui. Kita vertus, suprantame ir tai, kad joks materialus dalykas negali atstoti deramos tėviškos ir motiniškos globos, kurios stokoja vaikas. Netgi karščiausių vaiko troškimų išsipildymas nesuteiks jam tos vidinės laimės, kurios jis tikisi. Tačiau kai tėvai į savo vaiko nusivylimą ir sielvartą reaguoja supratimu ir užuojauta, jis pradeda suvokti, kad tikrą vidinį džiaugsmą teikiantis dalykas yra ne daiktai, o šilti santykiai su tėvais. Vaikų auklėjimo srityje Pieper ir Pieper (2011, p. 230, 249) rekomenduoja tėvams savo šešerių – dvylikos metų amžiaus atžaloms suteikti daugiau laisvės priimti sprendimus ir garantuoti ištikimą savo meilę ir paramą, kad vaikas turėtų kuo atsiremti tuomet, kai jam reikės tėvų paramos. Vaikas pradės suvokti, jog stabilus malonumas, kurį suteikia jo paties kūrybiškumas ir kompetencija, yra pranašesnis už nepatikimą malonumą, kylantį iš nerealistišku savo pretenzijų kontroliuoti pasaulį. Tėvai taip pat turėtų būti prieinami ir visuomet geranoriški vaiko konsultantai bei padėjėjai. Navickas ir Vaičiulienė (2010, p. 24) pabrėžia, kad didelė klaida būtų į žmogų žiūrėti kaip į pasyvų aplinkos įtakų imtuvą. Tėvai nėra atsakingi už paties vaiko susikonstruotą aplinką, kuri gali, bet neprivalo, vaiką susargdinti. Skirtingas tėvų rūpinimasis vaikais, nevienoda vaikų priežiūra ir globa šeimoje – tai tik vaikų skirtingumo pasekmė, o ne priežastis, dėl kurios vaikai šeimoje užaugo tokie, o ne kitokie. Ypatinę vaidmenį, viename ar kitame vaiko amžiaus tarpsnyje, pasak Мудрик (2002, p. 93 – 94), vaidina šeima. Šeima turėtų užtikrinti fizinį, emocinį ir protinį žmogaus vystymąsi. Vaikas šeimoje atranda psichologinį savo lyties tapatumą, socialines, visuomenei priimtinas normas ir vertybes. Kiekvienoje šeimoje vaikas praeina socializacijos procesą ir socialinį vystymąsi. Visapusiškam vaiko socialiniam vystymuisi turi įtakos ir šeimos charakteristika: kokia šeimos socialinė ir materialinė padėtis, išsilavinimo lygis. Taip pat svarbios vertybinės nuostatos ir šeimos narių gyvenimo stilius, tarpusavio santykiai.

Šeimoje žmogus subręsta, atranda save ir išsiskleidžia. Vaikai paveldi iš tėvų genetinį fondą, perima socialinius, bendravimo ir kitus įgūdžius. Socializuojamoji šeimos misija, kaip pabrėžia Navickas ir Vaičiulienė (2010, p. 31 – 32), niekada nėra išnykusi. Daugelis tėvų geba sukurti aplinką, skatinančią vaikus siekti vienu, bet atsisakyti kitų tikslų. Mokslininkai teigia, kad šeima formuoja vaiko raidą, įteigdama jam per „vyro/moters socialinio vaidmens formuojamąjį“ koštuvą perkoštas idėjas apie tai, ko verta mokytis mergaitėms ir ko berniukams.

Mokslininkai atrado ryšį tarp vaikų orientaciją į pasiekimus ir šeimoje vyraujančio savito auklėjimo modelio, kuriam būdingos šios ypatybės:

- Laiku išskelti reikalavimai. Ne per anksti ir ne per vėlai pateiktas reikalavimas padeda susigaudyti aplinkoje ir siekti numatyto tikslo.
- Optimali, šilta ir pagarbi šeimos atmosfera. Vaikui turi atrodyti, kad yra laisvas ir nepriklausomas, kad tėvai jo beveik nekontroliuoja.
- Aukšti, bet tikrovę atitinkantys tėvų lūkesčiai, su sąlyga, kad vaiko gebėjimai įvertinti teisingai, t. y. nei pervertinti, nei nepakankamai įvertinti.

Mokyklinė branda gali būti per ankstyva arba per vėlyva. Mokslininkų duomenimis, mokyklai subrendusių šešerių metų vaikų būna 49 - 74%, šešerių ir pusės metų 57-91%, septynerių metų 82 - 97%, aštuonerių metų 95 - 99% vaikų. Mokyklai nesubrendę vaikai neretai būna ir fiziškai nesubrendę, jie dažniau serga įvairiomis lėtinėmis ligomis, pasižymi neurologinės sferos sutrikimais, yra menkiau fiziškai išsivystę. Dauguma mokyklai nesubrendusių vaikų nepajėgia įsisavinti mokymo programos, blogai mokosi, sunkiai įpranta mokytis mokykloje, neretai tampa nepaklusniais, sunkiai auklėjamaisiais vaikais arba, jei dirba daugiau ir įtemptai, dar labiau sutrikdo sveikatą, išryškėja jų funkciniai sutrikimai, suserga viena iš lėtinių ligų. Nustatant mokyklinę brandą būtina surinkti duomenis apie socialinę padėtį, įvertinti biologinę brandą, vaiko fizinį išsivystymą, sveikatą ir atlikti vaiko protinį išsivystymą atskleidžiančius tyrimus. Renkant žinias apie vaiko socialinę padėtį, šeimos gyvenimo būdą, požiūrį į vaiko sveikatą, būsimą jo mokymąsi, atkreipti dėmesį į šiuos momentus: ar šeimoje vaikas prižiūrimas, ar vaikas kapringas, verksmingas; ar nesutrikęs miegas, ar turi apetitą; koks vaiko šeimos mikroklimatas, socialinės ir higieninės bei sanitarinės sąlygos (Vaitkevičius, Grinienė, Šlapkauskaitė, Navickienė, Mockevičienė. 2001, p. 85).

Mokslininkai Pieper ir Pieper (2011, p. 231 – 232) teigia, kad vaikai, kurių vystymosi poreikiai buvo patenkinti, kiekvienoje klasėje vis sudėtingesnę mokymosi medžiagą priima kaip pozityvų iššūkį. Mokymosi procesas, užuot buvęs skausmingas ir kupinas įtampos, jiems yra malonus ir stimuliuojantis. Mokslo žinių gilinimo procesas jam bus procesas, savaime teikiantis malonumą, bet vaiką kurį kankina nepasitikėjimas savimi arba desperatiškas sėkmės troškimas, dažnai apima įtampa ar psichologinis paralyžius trukdantis aiškiai ir nuosekliai mąstyti. Puikūs pasiekimai priklauso nuo vaiko subrendimo ir šeimos pastangų patenkinti jo vystymosi poreikius, bet ypatingai svarbus vaidmuo tenka ugdytojui. Navickas ir Vaičiulienė (2010, p. 42) primena, kad pasitikintys, rūpestingi ir pagarbūs mokytojai teikia vaikams ir paaugliams socialinę ir emocinę pagalbą, sukuria mokykloje emocinį komfortą, palankiai veikia mokinių kompetenciją.

Pirmieji žingsniai mokykloje vaikams sukelia ne tik smalsumo, naujų išpūdžių patenkinimo troškimą, bet ir tam tikros įtampos. Kaip pažymi Pieper ir Pieper (2011, p. 234, 287 – 289), paprasti dalykai, tokie kaip daiktų susidėjimas į kuprinę, tampa vaiko problema. Todėl

vaikui būtina padėti iš vakaro susidėti daiktus, nes jei jis iš anksto nesusidės pamokų, turės labai skubėti arba vėluos į mokyklą. Jeigu vaikas užmiršo į mokyklą pasiimti priešpiečius ar namų darbus, vaikas jaučiasi dvigubai pažeistas – jis pamiršta svarbų dalyką, o tėvai gali jam padėti, bet nepadėjo. Vienintelė pamoka, kurią tėvai duoda savo vaikui versdami jį kentėti dėl savo klaidų padarinių, yra ta, kad vaikas išmokomas būti neatlaidus sau pačiam. Ugdymo problemos – viena iš sudėtingiausių elgesio sutrikimų sričių, apimanti ir destruktivų elgesį, ir dėmesio koncentracijos sutrikimus, ir problemas įsisavinant vieną ar kelis dėstomus dalykus. Jei vaikui sunku įsisavinti medžiagą jam reikalinga pozityvi ir nuolatinė pagalba be spaudimo elemento. Mokymosi sunkumus ugdytiniams įveikti sekasi tuomet kai tėvai, giminaičiai ar korepetitoriai skiria jam asmeninę dėmesį, sėdi šalia, stebi jų darbą ir esant reikalui pasiūlo savo pagalbą. Svarbiausias uždavinys pažadinti vaiko smalsumą ir padėti patirti pažinimo džiaugsmą.

1.2. Socialinėje rizikoje esančių šeimų vaikai

Socialinės apsaugos terminų žodynas (1999) socialinę riziką vadina tikėtinus įvykius, nuo kurių padarinių yra numatytos socialinės apsaugos priemonės. Atsiliepdama į šeimose pasitaikančių socialinių, ekonominių ir kitų problemų gausumą Lietuvos Respublika (toliau – LR) įteisino socialinės paramos šeimai sistemą: LR Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodines rekomendacijas, 2003; LR Valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymą, 2004; LR Vaiko gerovės valstybės politikos strategiją, 2005; LR Socialinių paslaugų įstatymą, 2006; LR Piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymą, 2006; LR Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymą, 2007. Tokiomis priemonėmis siekiama užtikrinti savalaikę pagalbą socialinės rizikos šeimoms ir jų vaikams (Masiliauskienė, Griškutė. 2010, p. 139).

Socialinės rizikos šeima, pasak Masiliauskienės ir Griškutės (2010), tai šeima kurioje yra vaikų iki 18 metų ir tėvams būdinga neigiami bent vieno jų elgsena, kuri apibūdinama tokiomis kategorijomis:

- piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis;
- priklauso nuo azartinių lošimų;
- stokoja socialinių įgūdžių tinkamai prižiūrėti vaikus;
- naudoja prievartą (psichologinę, fizinę, seksualinę) prieš vaikus;
- gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams.

Lietuvos respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pranešimu (2014) nuo 2013 m. gruodžio 31 d. į Lietuvos Respublikos savivaldybių socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą iš viso buvo įrašytos 10 235 socialinės rizikos šeimos, kuriose auga 20 664

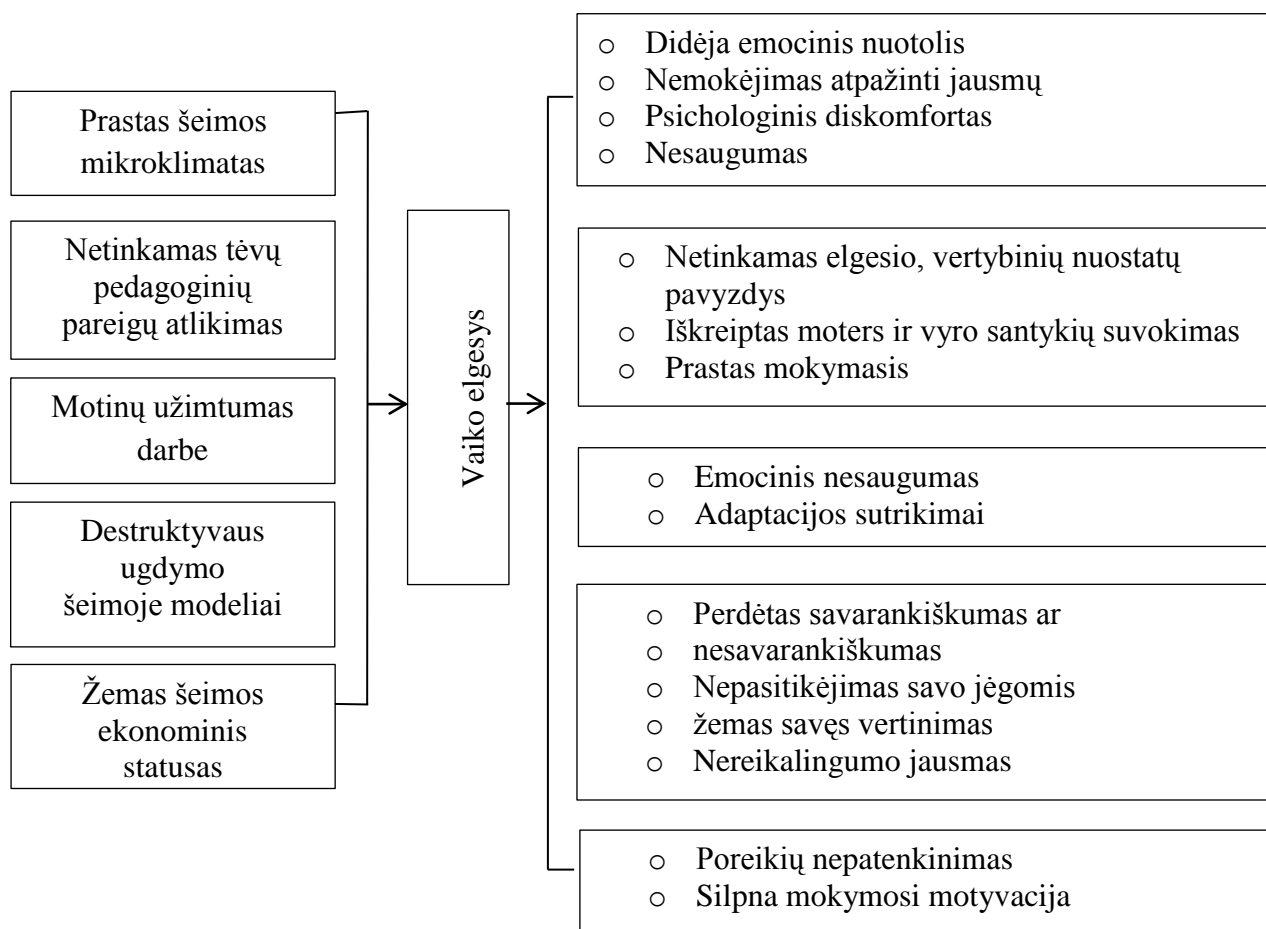
nepilnamečiai vaikai. Per 2013 m. į apskaitą įrašytos 1728 socialinės rizikos šeimos, kuriose augo 3065 vaikai. Pastebėta, kad girtavimas ir psichotropinių medžiagų vartojimas bei šeimų socialinių įgūdžių stoka, kaip ir 2012 m. bei 2013 m., išlieka pagrindinėmis priežastimis, dėl kurių daugiausiai šeimų įrašoma į apskaitą visoje Lietuvoje. Per 5 metus socialinės rizikos šeimų Lietuvoje sumažėjo 8 proc., o vaikų jose – 15 proc. 2013 m. iš viso buvo 634,5 socialinių darbuotojų darbui su socialinės rizikos šeimomis pareigybės. Lietuvoje vienam socialiniam darbuotojui vidutiniškai tenka 16 socialinės rizikos šeimų. Kaip ir ankstesniais metais, paslaugas ne tik vaikui, bet ir šeimai aktyviai teikia vaikų dienos centrai. Lietuvos statistikos departamento išplatintame statistikos metraštyje galime matyti, kad 2013 metų pabaigoje socialinės rizikos šeimų buvo 10,2 tūkstančiai ir jose gyveno 20,7 tūkstančiai vaikų.

Šeimos problemos dažnai atsispindi vaikuose ir netinkamas auklėjimas ar tėvų priklausomybės gali vaiką pastūmėti į neprognozuojamą, destruktivų elgesį. Babachinaitės ir Petkaus teigimu (2014, p. 272 - 273), žmogus gimsta su genetiškai užprogramuotais temperamento bruožais, bet deviantinio (nusikalstamo) elgesio yra išmokstama gyvenant visuomenėje. Jei artimiausioje asmenybės aplinkoje prosocialios vertybės yra ignoruojamos, o antivisuomeninės laikomos priimtiniomis ir dar pastiprinamos (paskatinamos, apdovanojamos), susidarys palankiausios sąlygos asmenybės desocializacijai. Kita vertus, jei šeimoje vaikas stokojo meilės, dėmesio, jo fiziologiniai, psichologiniai poreikiai ir socialiniai ryšiai buvo pažeidžiami, ignoruojami ar tuomet jis tikrai gali tapti nusikaltėlis ar recidyvistas? Vaiko gyvenime, jo genetinis paveldas, šeima turi lemiamą vaidmenį, tačiau ugdymas taip pat svarbus. Mokslininkai teigia, kad vaikui vienodai svarbūs ir paveldimi, ir išoriniai ugdymo elementai. Myers (2000, p. 105) teigimu, Paveldėto temperamento, taip pat dvynių bei įvaikinimo tyrimai mokslininkams pagrindžia mintį, kad bręstančiai asmenybei svarbi ir prigimtis, ir patirtis. Raidos psichologai sutinka, kad gyvenimo kelią lemia genai ir aplinka, biologiniai bei socialiniai veiksniai, kad jų poveikiai persipina. Navickas ir Vaičiulienė (2010, p. 42) taip pat primena, kad į žmogaus elgesį šiandien būtina žiūrėti atsižvelgiant į paveldėtas savybes ir aplinkos sąveiką, kuri susidaro individualios raidos procese. Žmogaus raidoje dalyvauja abi jėgos - ir prigimtis, ir patirtis. Ir jų abiejų įtaka raidai vienodai svarbi. Masiliauskienė ir Griškutė (2010, p. 144) pastebėjo esmines negatyvios tėvų elgsenos pasekmes socialinės rizikos šeimose gyvenantiems vaikams:

- neužtikrinamas vaikų fizinis, protinis, dvasinis, dorinis vystymasis ir saugumas;
- sukuriama aplinka, neskatinanti sveiko ir produktyvaus vaiko augimo ir vystymosi;
- sutrikęs šeimos narių emocinis bendravimas apriboja vaiko galimybes išreikšti jausmus;
- vaikai pasižymi žemu savęs vertinimu;
- vaikai neturi tinkamų socialinių įgūdžių;

- neužtikrinamos pagrindinės vaikų teisės (prižiūra, ugdymas, laisvalaikis ir kt.);
- ribojamos vaikų galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime.

Kvedaravičiūtė (2007, p. 132) išskyrė su šeima susijusius rizikos veiksnius, formuojančius asocialų vaiko elgesį (žr. 1pav).

1. pav. Vaiko elgesį lemiantys kintamieji (Kvedaravičiūtė, 2007, p. 132)

Kaip teigia Pieper ir Pieper (2011, p. 248), vaikai ignoruoja taisykles, vengia atlikti namų darbus, renkasi netinkamus draugus, dėl kurių paskui tenka kentėti, stengiasi supykdyti kiekvieną, kuris tik nori jiems padėti. Siekdami padėti taip besielgiančiam vaikui, turėtume atsiminti, kad ir „koks savidestrukcinis ar agresyvus būtų jo elgesys, giliai širdyje jis yra išsaugojęs įgimtą laimingo gyvenimo bei artimų santykių troškimą“.

Siekiant tapti šeimai padedančiu socialinio darbo specialistu, kaip teigia Rimkus ir Žemgulienė (2013, p. 169 – 170), būtini atitinkami įgūdžiai ir gebėjimai, apimantys pagrindinius ir specialiuosius bendravimo įgūdžius, gebėjimus puoselėti profesionalius darbinius santykius su klientais, padėti klientui pamatyti save iš šalies, nagrinėti problemines situacijas, nustatyti tikslus ir kurti veiksmų planą. Dirbant socialinį darbą susiduriama su begale įvairių problemų, kurioms spręsti nėra vienos sistemos ar taisyklių rinkinio. Socialinį darbuotoją galima prilyginti

menininkui, nes kuo daugiau kūrybos specialisto veikloje, tuo didesnė tikimybė, kad jis pasieks profesionalumo viršūnę. Kaip teigia Kvieškienė (2007, p. 5), socializacija – vaikystėje prasidedantis procesas: išmokdamas visuomenės normų, dėsnių ir gyvenimo būdo, asmuo tampa visuomenės nariu. Svarbiausių ateities klausimų diapazone socialinių paslaugų vartotojams yra svarbu labiau išplėtoti socialinio darbo pobūdį, kad socialinis darbas neapsiribotų vien pagalbos suteikimu, bet apimtų ir vadybinius sugebėjimus ar sugebėjimą dirbti komandoje. Socialinis darbuotojas kaip komandos, kuri gali padėti, narys, turi skatinti bendradarbiavimą tarp šeimos ir bendruomenės ir padėti stiprinti santykius (Payne. 2005, p. 247).

1.3. Tėvų priklausomybių įtaka vaiko asmenybės vystymuisi

Šeimoje bręstantis žmogus gali susidurti su priešingomis, netinkamomis jo augimui ir vystymuisi sąlygomis. Tėvai, kurie turėtų užtikrinti savo vaikams tinkamas sąlygas ir saugumą šeimoje, kartais negali tinkamai pasirūpinti savo atžalomis. Priklausomybės ligomis sergantys tėvai, ar vienas iš tėvų, gali pakenkti tinkamam vaiko vystymuisi. Vartojant psichoaktyvias chemines medžiagas, keičiasi žmogaus nuotaika ir suvokimas. Kaip teigia Myers (2000, p. 237 – 238), ilgai vartojant psichoaktyvias medžiagas, didėja tolerancija joms: narkomanui, norinčiam pajusti narkotikų poveikį, reikia vis didesnių jų dozių. Žmonės, kurie nustoja vartoti psichoaktyvias medžiagas, patiria nemalonius abstinencijos reiškinius. Organizmas, reaguodamas į narkotikų trūkumą, junda fizinį skausmą ir stiprų narkotikų poreikį. Tai rodo fizinę priklausomybę nuo narkotikų. Gali pasireikšti ir psichologinė priklausomybė ypač nuo narkotikų, vartojamų stresui mažinti. Narkotikai tampa svarbia narkomano gyvenimo dalimi, kuri padeda susilpninti neigiamas emocijas. Nesvarbu, ar tai būtų fizinė, ar psichologinė priklausomybė, narkomanas siekia gauti narkotikų ir juos vartoti.

Vos pradėjus vaikeli mamos iščiose, jį labai jautriai veikia aplinkos veiksniai. Placenta saugo nuo daugelio žalingų medžiagų, o praleidžia maisto medžiagas ir deguonį. Išgertas alkoholis patenka į nėščiosios kraują ir todėl slopinama ne tik motinos, bet ir vaiko centrinės nervų sistemos veiklą. Rūkančios motinos ir jos iščiose esančio vaiko kraujyje mažėja deguonies, apsinuodijama nikotinu. Daug rūkančios motinos naujagimis greičiausiai per mažai svers, o motinos, kuri vartoja heroiną, kūdikis turės polinkį į šias narkotines medžiagas. Taip pat vaikas iš motinos perima ir AIDS virusą. Daug alkoholio vartojanti moteris rizikuoja, kad jos vaikas gims su ydomis ir protiškai atsilikęs. Kai kurie kūdikiai turi akivaizdžių požymių, vadinamų alkoholiniu vaisiaus sindromu. Tai neproporcingai maža galva ir visą gyvenimą neišnykstantys smegenų sutrikimai, dažnai pasireiškiantys protiniu atsilikimu. Jei motina vartoja narkotiką „Kreka“, kūdikiui, iščiose negaunančiam pakankamai deguonies ir maisto, gali grėsti

apsigimimai ir sutrikti augimas. Narkotinių medžiagų psichologinis poveikis labai priklauso nuo vartotojo psichinės būsenos. Alkoholis nužudo daugiau žmonių negu visi kiti neįteisinti narkotikai kartu. Tas pat pasakytina ir apie tabaką (D. G. Myers, 2000, p. 74, 240).

Ilgiau vartojant alkoholį atsiranda priklausomybė – alkoholizmas. Pasak Alijošiūtės (1999, p. 13) tai chroniška ir progresuojanti liga, kurios priežastis ir gydymas yra nežinomi. Paveldėjimas ir gyvenimo aplinkybės turi įtakos šios ligos atsiradimui. Su alkoholikais dirbanti Claudia Blake (JAV) yra įsitikinusi, kad 50 – 60 % alkoholikų turėjo į alkoholį linkusį tėvą.

Onaitis (2002, p. 10) pažymi, kad apie šeimas, kuriose pažeidžiamos vaiko teisės ir teisėti interesai būtina pranešti vaiko teisių apsaugos tarnyboms, sveikatos priežiūros įstaigoms, vietos savivaldos institucijos socialinės rūpybos skyriams. Policija stebi tokias šeimas, lankosi jų namuose. Už tėvų ar juos atstovaujančių asmenų pareigos auklėti vaikus nevykdymą, yra numatyta baudžiamoji atsakomybė. Statistikos departamento oficialiais duomenimis, Lietuvoje kasmet įvairių traumų ir kitų išorinių priežasčių padarinius patiria apie 51 tūkstantis vaikų iki 14 metų. Tačiau, šios žinios nėra objektyvios, nes šeimos nariai, giminės, kaimynai laiku nesikreipia pagalbos į tarnybas, ginančias vaikų teises.

Tamutienės (2008, p. 19) teigimu Lietuva iš kitų Baltijos šalių išsiskiria nesaikingo alkoholio vartojimo įpročių paplitimu. Moksliniais duomenimis lietuviai per vieną kartą suvartojamo alkoholio kiekiu gerokai lenkia kaimynines šalis. Kaip teigia Gudžinskienė ir Gedminienė (2011, p. 46) nuo alkoholio priklausomų asmenų Lietuvoje gali būti kelis kartus daugiau nei rodo oficiali statistika. Alkoholinių gėrimų vartojimas tarp jaunų žmonių tampa vis didesne socialine ir sveikatos problema. Kauno medicinos universitetas (1994, 1998, 2002, 2006 metais) atliko Pasaulinės sveikatos organizacijos koordinuojamą mokinių gyvenimo ir sveikatos tyrimą (HBSC), kuriuo nustatė, kad pastaraisiais metais Lietuvos mokiniai, palyginti su kitų šalių bendraamžiais, yra tarp dažniausiai piktnaudžiaujančių alkoholiniais gėrimais.

Europos Komisijos užsakymu buvo atliktas alkoholio vartojimo ir su tuo susijusių pasekmių tyrimas, kurį atliko Anglijos alkoholio tyrimų institutas (IAS – *Institute of Alcohol Studies*, London). Buvo parengta ataskaita kurioje konstatuojama, kad žalingas alkoholio vartojimas veikia visas žmogaus sritis, tačiau kelis žmonių gyvenimo aspektus, kuriuos autoriai apibūdina kaip „žala sveikatai“ ir „socialinė žala“, veikia ypač stipriai. Kiekvienais metais ES šalyse alkoholis sukelia maždaug 195 000 mirčių, taip pat išreiškiamas susirūpinimas dėl didelio vaikų, augančių alkoholio paveiktose šeimose, skaičiaus (5 – 9 mln. Europos vaikų), taip pat dėl to, kad 16 proc. visų blogo elgesio su vaikais ir jų nepriežiūros atvejų susiję su tėvų alkoholio vartojimu (Gudžinskienė, Gedminienė. 2011, p. 45 - 46). Alkoholizmas yra lėtinė ir progresuojanti liga ardanti šeimos narių sveikatą ir tarpusavio santykius. Tačiau šios ligos pasekmės jautriausiai išgyvena vaikai. Kaip teigia Alijošiūtė (1999, p. 12 – 13), alkoholikų

vaikai prisitaiko prie tokių gyvenimo sąlygų neigdami, užgniauždami savo jausmus, pyktį ar nepasitenkinimą. Šių vaikų gyvenimo sąlygos verčia juos išvystyti savyje tam tikrus bruožus: nesugebėjimą pasitikėti, per didelį atsakomybės jausmą ar perdėtą jausmingumą, konfliktų baimę ir baimę būti pamestam. To pasekmėje atsiranda saviizoliacija, savigarbos trūkumas, nesugebėjimas išlaikyti tinkamų santykių su kitais, gėdos ir kaltės jausmai. Pasak Žukauskienės (2001, p. 147 – 148) Lietuvoje tai gana opi sritis, tačiau vaiką žalojančio suaugusiųjų elgesio problema dar nepakankamai įvardyta, nežinoma tokio elgesio statistika, išgirstama tik apie pavienius atvejus. Mokslininkai R. Kempe ir H. Kempe'as aprašė "vaiko sumušimo sindromą". Jie įrodė, kad vaiko, augančio alkoholikų tėvų šeimoje, fizinė ir/ar psichinė raida gali sutrikti. Vaiką žalojantis elgesys apima emocinę, seksualinę ir fizinę žalą. Vaikas žalojamas ir tada, kai jis apleistas bei išnaudojamas, netinkamai auklėjamas: traumuojamas emociškai, nesudaroma pakankamai stimuliuojanti ir lavinanti aplinka, normalios sąlygos toliau tobulėti. Tiriant vaikus žalojančias motinas, paaiškėjo, kad jos negerbia savęs ir nesugeba suvokti savo vaiko jausmų, nes jų pačių emocinės šilumos poreikis nebuvo patenkintas. Vienas iš alkoholizmo paliestų šeimų bruožas yra tas, kad prievarta, apleistumas, tėvų netekimas kartojasi iš kartos į kartą.

Pagal Lietuvos Respublikos konstitucijos III skirsnio 38 straipsnį „tėvų teisė ir pareiga - auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti“, tačiau susidūrus su įvairiomis šeimos problemomis, tėvai neatlieka savo teisėtų pareigų ir funkcijų. Mokslininkų nuomone, šeimos, kuriose yra sergantis alkoholizmu asmuo, vadinamos disfunkcinės. Gudžinskienė ir Gedminienė (2011, p. 49) išskyrė pagrindinius disfunkcinės šeimos bruožus: šeimos nariai neskiria dėmesio vienas kitam, ypač tėvai vaikams; visas šeimos gyvenimas charakterizuojamas kaip nepastovus ir nenusipėjamas, o santykiai tarp šeimos narių tampa despotiški; šeimos nariai susirūpinę realybės neigimu, jiems tenka slėpti vieną ar keletą šeimos paslapčių, todėl šeimos taisyklėse vyrauja draudimai išreikšti savo jausmus ir norus; naudojamos emocinės represijos. Pasak Petronio ir kt. (2007, p. 59 – 60) pastovūs nerimo, baimės ir nežinios jausmai, veikia vaikų bendravimą, elgesį mokykloje ir su draugais. Jie tampa labai atsargūs, įtarūs, kontroliuoja save. Dažnai vaikai jaučia kaltę dėl problemų šeimoje jie neturi draugų, nelanko būrelių, vengia pasilinksminimų. Šie vaikai turi mokymosi sunkumų. Moksleiviai greičiau pavargsta, išsenka, yra dirglūs, linkę į konfliktus. Pedagoginis šių vaikų apleistumas susijęs su netinkamu auklėjimu šeimoje – vaiku dažniausiai nesirūpinama, nesidomima jo problemomis, nepakankamai su juo bendraujama. Gudžinskienės ir Gedminienės (2011, p. 27, 51) teigimu, pagalba alkoholikų vaikams būtina, padedant jiems išsilaisvinti iš negatyvių emocijų geriantiems tėvams. Alkoholikų vaikai nesijaučia saugūs namuose, todėl gali dažniau sirgti įvairiomis psichosomatinėmis ligomis, turi didesnę tikimybę susirgti alkoholizmu, pasukti nusikalstamumo keliu ir pan., t. y. šie vaikai susiduria negatyvia socializacija. Ne visi

vaikai yra vienodai pažeidžiami šeimos nario alkoholizmo, tai priklauso nuo ligos sudėtingumo laipsnio, alkoholikų tėvų tipo ir individualaus vaiko imlumo neigiamoms alkoholizmo pasekmėms. Pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką vaiko gebėjimui išlikti sveikam psichinės ir fizinės sveikatos požiūriu, yra jo asmenybės savybės, šeimos santykiai ir socialinės pagalbos pasiekiamumas. Teikti grupinę pagalbą mokykloje gali būti neefektyvu dėl vaikų patiriamos baimės būti atpažintiems. Pagalbos grupes vaikams, augantiems alkoholio vartojimo problemų turinčiose šeimose, socialinis pedagogas turėtų burti už mokyklos ribų, t. y. socialinės paramos ar vaikų dienos centruose. Dirbant su alkoholizmu sergančiojo šeima, kaip teigia Liobikienė (2010, p. 82), pirmenybė teikiama vaiko saugumui ir gerovei užtikrinti. Atliekant tiesioginę intervenciją pagal krizių intervencijos modelį, įvertinus vaiko būklę ir tėvų gebėjimą juo pasirūpinti, nustatomi rizikos vaikui veiksniai. Jei reikia paimti vaiką iš šeimos, globos pirmenybė teikiama artimiems giminaičiams ar šeimos nariams. Teikiant pagalbą vyresnio amžiaus vaikams, reikia dirbti trimis pagrindinėmis kryptimis: 1. Suteikti jiems žinių apie alkoholizmo šeimoje problemą; 2. Ugdyti psichosocialinį atsparumą ir vidinius resursus, padedančius įveikti sunkumus; 3. Supažindinti su išoriniais resursais, kuriais prireikus galima pasinaudoti.

2. skyrius. ŠEIMOSE PASITAIKANČIOS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJAI

2.1. Fizinė prievarta

Keturias vaiką žalojančio elgesio rūšys išskiria Maselienė (2002, p. 13). Tai fizinė, emocinė, seksualinė prievarta, o taip pat aplaidumas ir nesirūpinimas vaiku. Šiandien tiksliai nežinome kiek vaikų mūsų šalyje patiria smurtą. Statistinius duomenis dažniausiai pateikia medikai, kurie pirmieji susiduria su smurto aukomis. Dalį kenčiančių vaikų pamato pedagogai, tačiau didesnė dalis smurto aukų lieka nepastebėtų, nes jie skriaudžiami šeimos narių ir vaikams sunku kam nors pasiskųsti. Fizinio smurto apraiškos galimos ir alkoholio nevartojančiose šeimose, tačiau nesaikingai alkoholį vartojančio šeimos nario elgesys paprastai būna agresyvus pagiriojantis. Pasak Myers (2000, p. 653) alkoholio ir agresyvumo ryšį patvirtina policijos duomenys ir apklausų, atliktų kalėjimuose, rezultatai. Neblaivūs žmonės padaro 65% žmogžudysčių, 88% sužalojimų peiliu, 65% sutuoktinių sumušimų, 55% fizinio smurto vaikams. Mušimas vaikams gali sukelti psichikos, elgesio sutrikimus ir skirtingai įtakoti vaiką, nes tai priklauso nuo to kokiame amžiaus tarpsnyje smurtas prasidėjo. Kaip pažymi Maselienė (2002, p.

13.) vaikų reakcija į smurtą priklauso nuo vaiko amžiaus. Ikimokyklinio amžiaus vaikams (3 – 6 metų.) dėl patirto fizinio smurto dažniausiai kyla baimė. Šiame amžiuje intensyviai vystosi intelektas, mastymas, lavėja judesių koordinacija, formuojasi vaiko elgesio modelis, savojo „aš“ supratimas. Atsiradusi baimė gali iš esmės pakeisti tolesnę vaiko raidą. Baimės išraiška būna labai stipri, ji pirmiausiai veikia vėliausiai susiformavusias, naujausias psichinės veiklos sritis, todėl labai kenčia mąstymas, kuris tampa chaotiškas, nenuoseklus arba prislopintas. Vaikas visais atvejais praranda savo lankstumą, tampa sukaustytas, viską, kas nauja, vertina įtariai. Sutrinka kalba, gali atsirasti įvairių mikčiojimų. Dažnai pasitaiko miego sutrikimų, kuriuos, nežinant priežasties, sunku gydyti. Patyrę fizinę prievartą vaikas naktimis pradeda šlapintis į lovą. Mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems smurtą, gali išryškėti lengvo laipsnio intelekto nepakankamumas. Mokyklinio amžiaus vaikai, kurie yra patyrę smurtą, gali perprasti tik pradinių klasių programą bendrojo lavinimo mokyklose. Tolesnė programa jiems gali būti per sunki, todėl jie turi būti lavinami pagal individualias programas. Harmoninga šių vaikų intelekto raida sutrinka. Taip atsitinka todėl, kad pakinta kokybiniai pažinimo procesai.

Socialiniai darbuotojai ar pedagogai turėtų atkreipti dėmesį ir į išorinius, fizinius smurto požymius. Valiulienės (2003, p. 11) teigimu vaikai nenoriai kalba apie šiuos „požymius“ įtikinėdami suaugusiuosius patys, atsitiktinai susižeidę. Žalojami vaikai nepasitiki savo jėgomis ir jaučiasi esą kitokie – blogesni, negražesni, nereikalingesni, neverti meilės. Skriaudžiami vaikai moka tik du vaidmenis – aukos arba skriaudėjo. *Fizinės prievartos požymiai* gali būti: mėlynės, nudegimo žymės, patinimai, pabrinkimai, gumbai, nubrozdinimai, žaizdos, lūžiai, įdrėskimai ant kūno.

2.2. Emocinė prievarta

Emocijų vengti ir išvengti neįmanoma nei medicininiu, nei etiniu požiūriu, nes žmogus negali būti abejingas ir socialiai pasyvus. Emocinis sujaudinimas ir emocinė įtampa gali priklausyti ir nuo išorinių, ir nuo vidinių priežasčių. Nepakankamas ir per stiprus emocinis susijaudinimas išgyvenamas kaip stresas. Stresas reiškia intelektualinių, emocinių, vegetacinių, motorinių funkcijų įtampą. Stresas gali būti emocinis, dėl pervargimo, monotonijos, socialinių ir asmeninių problemų. Stresas – nespecifinė organizmo reakcija į kiekvieną išorinį ar vidinį nepalankų poveikį. Tai adaptacinių – apsauginių mechanizmų visuma, padedanti išlaikyti organizmo gyvybingumą. Pernelyg stiprus stresas gali sukelti vadinamąsias psichosomatinės ligas. Tai ilgalaikės emocinės įtampos išraiška. Užslaptintos emocijos aktyvina vegetacinės nervų sistemos simpatinę dalį, o tai gali turėti įtakos kraujospūdžio padidėjimui, kraujagyslių spazmams, hormonų produkcijai, kas pasireiškia patologiniais simptomais, viena ar kita liga (Vaitkevičius, Grinienė, Šlapkauskaitė, Navickienė, Mockevičienė, 2001, p. 138 – 139).

Emocinė prievarta palieka vaikuose taip pat sunkiai gyjančius „randus“ ir kaip teigia šeimos santykių institutas (2009, p. 31 – 32), galima pastebėti tam tikrus šios *prievartos požymius*: užsisklendimas, prislėgtumas, apatija; asocialus ar iššaukiantis elgesys; kiti emocinės sumaišties ženklai (pasikartojantys ritmiški judesiai sūpavimasis, lingavimas, pernelyg didelis dėmesys detalėms, menkas fizinis ar žodinis bendravimas su kitais); netyčiniai savo elgesio komentarai („*Aš blogas*“, „*Ot kvailas*“ ir pan.). Vaiko elgesyje pastebimas: lūpos ar piršto čiulpimas; nuolatinis varginantis suaugusiųjų dėmesio ir švelnumo siekimas; mėginimas žudyti; asocialus ir destruktivus elgesys; miego sutrikimai, trukdymas žaisti, neurotiškumo požymiai (irzlumas, nuotaikų kaita, jautrumas vertinimams ir t.t.); elgsenos kraštutinumai (nuolaidumas-reiklumas, pasyvumas agresyvumas); isterijos, fobijos ir kompulsiniai požymiai (įkyrios mintys ir veiksmai, ritualai, persivalgymas – nevalgymas). Prieš bet kurią vaiko prievartos formą turi būti imamasi griežtų ir kompleksinių priemonių. Kaip teigia Arlauskaitė (2007, p. 44), vaiko prievartos atvejo išsiaiškinimas, sustabdymas ir pagalbos suteikimas turi būti sisteminis. Į pagalbos suteikimo komandą įtraukiami įvairūs specialistai ar tarnybos. Visoje bendruomenėje, ypač mokykloje, turi būti priimta prievartos netoleravimo nuostata ir jos turi būti laikomasi. Priemonės turi būti taikomos nuolat, o ne tik tam kartui sudrausminančios skriaudikus. Nepaisant to, kad vaikas patyrė prievartą, jam būtina lankyti mokyklą ir psichologiškai sustiprėti. Taip pat reikalinga, kad smurtautojai gautų pagalbą, nes tokiu būdu ir smurtą patyręs vaikas bus apsaugotas nuo smurtautojų. Reikalingas bendras ir sisteminis darbas.

2.3. Seksualinė prievarta

Šeimos santykių institutas (2009, p. 31) seksualinę prievartą apibūdina, kaip vaiko išnaudojimą, verčiant dalyvauti seksualiniuose veiksmuose. Norėdami atpažinti vaiką, patyrusį seksualinę prievartą, turime atidžiai stebėti jo elgesio pasikeitimus, kuriuos išduoda šie specifiniai požymiai: nenoras persirengti kitų akivaizdoje ir tokių situacijų vengimas (pvz., kūno kultūros pamokose); keistas neįprastas seksualinis elgesys arba žinios, užsisklendimas, infantilus elgesys; žodinis pasakojimas apie lytinius santykius su vienu iš tėvų ar globėjų; tam tikrų žmonių ar vietų baimė; nebrandus (vaikiškesnis nei reikalauja amžius) elgesys; smurtas prieš daiktus ir bendraamžius; besaikis masturbavimasis. Seksualinė prievarta neretai būna tariamai nesmurtinė, tačiau ji suluošina ir sužaloja emociškai. Siekdami tėviškos meilės vaikai neretai elgiasi seksualiai, nes jų patirtyje tai vienintelis būdas tos meilės gauti.

Vaikams, ši prievartos forma yra ypatingai jautri, sukelianti neišdildomą intymios jų gyvenimo dalies pažeidimą. Todėl vaikai kruopščiai slepia šį nusikaltimą, kaltina save, jaučia pažeminimą ir gėdą. Valiulienės (2003, p. 11) teigimu, vaikai nepasakoja niekam apie seksualinę

prievartą, nes: nesupranta, kad tai prievarta; būna išsigandę; mano esą patys dėl to kalti; dažnai skriaudėjas būna artimas žmogus ir vaikas nenori sukelti jam nemalonumų. Bet kokio amžiaus berniukas ar mergaitė gali tapti prievartos auka. Šiai aukai gali būti padaryta rimta fizinė ar psichinė žala. Artimieji gali žinoti apie prievartą, bet ją slėpti ir dėl to jaustis kalti. Dažniausiai prievartautojais gali būti draugai, šeimos nariai ar giminaičiai, todėl prievarta sutrikdo šeimos gyvenimą, gali išprovokuoti kitus nusikaltimus ir sukelti kūno bei sielos ligas. Seksualinę prievartą patyrusiems vaikams reikalinga kompleksinė, komandinė ir kruopščiai koordinuota, suplanuota pagal atsižvelgiant į vaiko psichologinę būklę. Vaičiulienė (2014, p. 45) pabrėžia, kad su seksualinę prievartą patyrusiu vaiku turi dirbti įvairių sričių specialistai, siekdami užtikrinti: vaiko apsaugą; nusikaltimo išaiškinimą; vaiko/šeimos psichikos sveikatos gerinimą. Siekiant visų sričių specialistų darbo su seksualiai išnaudojamu vaiku pastangų suderinamumo, sudaromos tarpžinybinės komandos. Tai vienas efektyviausių vaikų seksualinės prievartos atvejų sprendimo būdų. Socialinis darbuotojas (paprastai Vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovas), surinkęs atitinkamą informaciją apie vaiko seksualinio išnaudojimo atvejį, pats nusprendžia, kokių žinybų atstovus kviesti į tarpžinybinę komandą. Čia teisėsaugos pareigūno, medicinos darbuotojo, ugdymo įstaigos atstovo (pedagogo, psichologo, socialinio pedagogo) dalyvavimas yra būtinas. Aptariant socialinės ir psichologinės pagalbos šeimai būdus, socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2008) pabrėžia, kad krizės intervencija ir trumpalaikis psichologinis konsultavimas veiksmingas tik vienkartinio smurto incidento atveju. Kai smurtas ilgalaikis, reikalingas tęstinis ilgalaikis darbas ne tik su vaiku, bet ir su visa šeima. Manoma, kad veiksmingiausios yra šios terapijos formos: vizualizacija, kognityvinė – elgesio terapija, geštalto terapija, psichodrama, dailės terapija, muzikos terapija, judesio terapija. Renkant konkretų psichoterapinį metodą svarbu atsižvelgti į vaiko amžių, jo kognityvinio išsivystymo lygį bei konsultavimo tikslą.

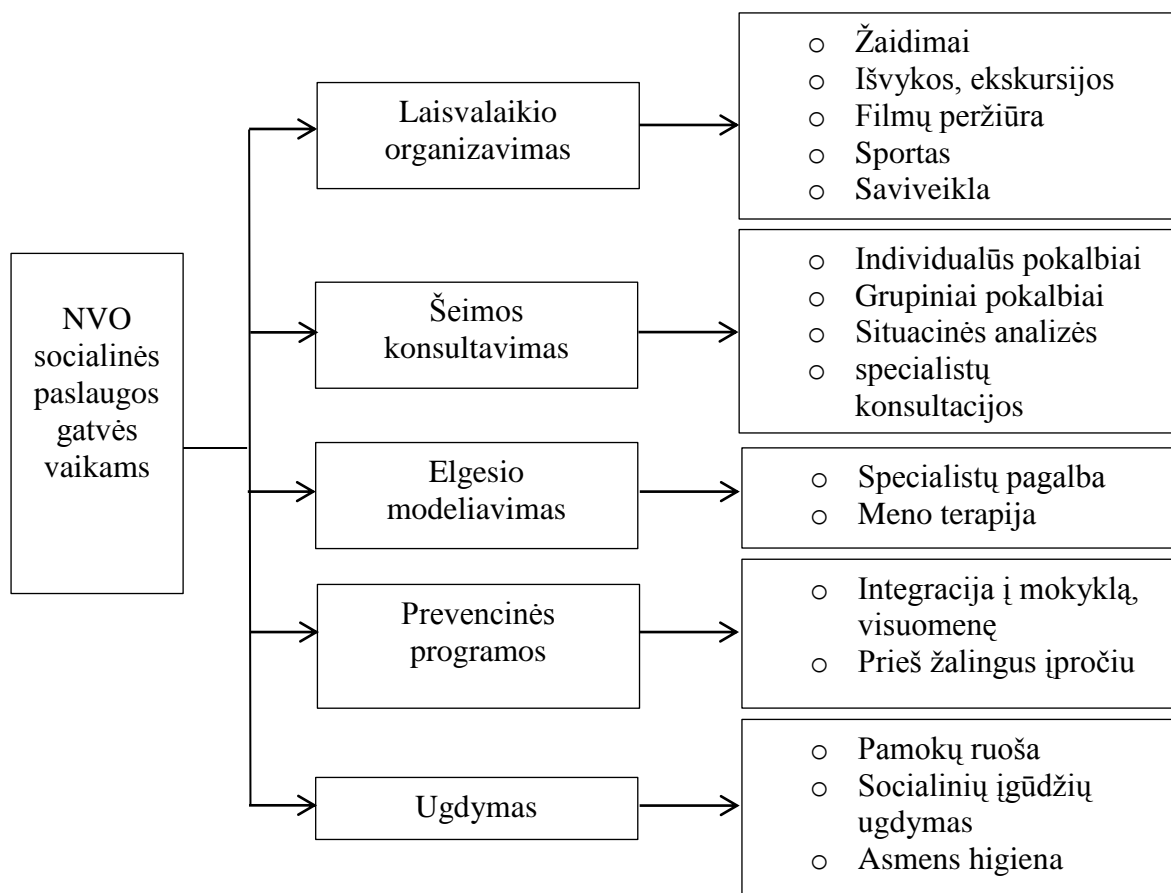
3.skyrius. VAIKŲ DIENOS CENTRUOSE VYKDOMA VEIKLA

3.1.Vaikų dienos centruose vykdomas užimtumas, konsultavimas ir laisvalaikio organizavimas

Vaikų dienos centrų veikla yra individualaus pobūdžio – kiekvienas dienos centras stengiasi kuo geriau tenkinti konkrečios klientų grupės poreikius, todėl sudėtinga būtų bendrais standartais apibrėžti jų veiklą (Sipovič. 2007, p. 86). Šios nevyriausybinės organizacijos, kaip teigia Masiliauskienė ir Griškutė (2010, p. 140) teikia kompleksinę pagalbą, kurios tikslas –

organizuoti tinkamą vaikų užimtumą po pamokų, ugdyti vaikų atsparumą socialinės rizikos veiksniams. VDC siekia skatinti ir palaikyti vaikų mokymosi motyvaciją, organizuoti jų laisvalaikio užimtumą, apsaugoti vaikus nuo netinkamo elgesio, valkatavimo gatvėmis, padėti jiems pasijusti visaverčiais visuomenės nariais, didinti jų savivertę.

Pedagoginės psichologijos užrašuose Kerevičienė (2014) aprašo mokslininką Vygotskį kuris skyrė reikšmingą vietą vaikų gyvenime *žaidimams*. Vygotskis teigia, jog žaidimai lemia vaiko psichikos raidą, sukuria jo pažinimo raidos sąlygas, ir kartu yra glaudžiai susiję su simboliniu mąstymu. Vygotskis išskiria keturias pagrindines sąmonės funkcijas, kurios rutuliojasi vaikui žaidžiant – *mąstymą, vaizduotę, siekimą įgyvendinti savo sumanymus, gebėjimą apibendrinti*. Kadangi vaikai negali dar pilnavertiškai gyventi ir dirbti bendrai su suaugusiais, tai savo kaip „suaugusiųjų“ veiklą, socialinius santykius realizuoja žaidime. Žaidime vaikui pirmą kartą atsiskleidžia, kad kiekviena veikla reikalauja iš kiekvieno žmogaus vykdyti tam tikras pareigas ir teikia jam kai kurių teisių. Žaidimas skatina naujus protinius sugebėjimus, sudaro sąlygas formuoti valingam elgesiui ir savimonei, padeda formuoti įgūdžius ir gebėjimus kurie bus reikalingi jo gyvenime. Kvedaravičiūtė (2007, p. 133) išskyrė nevyriausybių organizacijų teikiamų socialinių paslaugų gatvės vaikams klasifikaciją:

1. pav. Socialinės paslaugos gatvės vaikams (Kvedaravičiūtė, 2007, p. 133)

Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centro (2007) atliktoje tyrimo ataskaitoje taip pat pažymima, kad VDC dirba su tikslinėmis grupėmis, kurias pagal įvairius parametrus (pajamų, išsimokslinimo, gyvenimo būdo ir kt.) galima priskirti socialinės rizikos kategorijai. Centrų įgyvendinami projektai prisideda prie labai svarbaus socialinės politikos požiūriu uždavinio – „skurdo rato“, į kurį pakliuvusi nemaža dalis vaikų, įveikimo. Vertinant VDC teikiamų paslaugų įvairovę, teigiama, kad jos yra pakankamai įvairios, apibendrintai atliepia naudos gavėjų poreikius ir Nacionalinės vaikų dienos centrų programos keliamus uždavinius: organizuojamas ugdymas, pamokų ruošia, laisvalaikio užimtumas, maitinimas, dirbama su vaikų tėvais ir kt. Vaikui vystytis padeda patyrimas. Kai vaikas patiria savo pojūčius, kūną, jausmus ir tai, kaip gali pasinaudoti savo intelektu, jis atgauna sveiką požiūrį į gyvenimą ir gali nugalėti baimes, kurias vaikas slepia norėdamas išvengti naujų pasirinkimų, nors jie galėtų pagerinti gyvenimą (Oaklander. 2007, p. 60). Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centro (2007) atliktoje tyrimo ataskaitoje tėvų apklausa parodė, kad vaikų dienos centrai, lyginant su kitų organizacijų įnašu, per keletą metų yra tapę vienu pagrindinių paramos socialinės rizikos šeimoms šaltinių.

Kajokienės ir Žukauskienė (2007) moksliniame tyrime pastebėta, kad kas antras vaikas, gydytas psichiatrijos stacionare, turėjo tik vieną iš tėvų ar gyveno su globėjais. Gali būti, kad vieno ar abiejų tėvų nebuvimas dar labiau sustiprina riziką menkas pajamas gaunančių šeimų vaikams susirgti, todėl kuriant pagalbos sistemą į šią vaikų ir paauglių grupę reikia kreipti ypatingą dėmesį. Tyrime pažymima, kad gaunančių mažesnes pajamas šeimų vaikai turėjo daugiau emocinių bei elgesio sunkumų, o taip pat vaikams iš nepilnų šeimų būdingi sudėtingi emociniai ir elgesio sunkumai (Kajokienės, Žukauskienė., 2007 p. 35 – 36). Mokslininkų Cummings ir Davies (1994) tyrimai rodo, kad, besitęsiantys vaidai šeimoje turi įtakos vaikų elgesiui su bendraamžiais, vaikai iš tokių šeimų gali tapti piktais ir agresyviais. Reguliarūs nesutarimai stipriai įtakoja paauglių adaptaciją, to pasekoje, gali būti ir elgesio pakitimai, nerimas, baimė, depresija. Daugelis tyrinėtojų šiandien teigia, kad tokiu atveju, vaikams yra žymiai geriau, jei tėvai gyvens atskirai arba išsiskirs, nei konfliktuos tarpusavy (Šefer. 2003, 820 p.).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2008, p. 126) pranešimu šeimos, išgyvenančios labai sudėtingas situacijas ir nesugebančios pačios išspręsti savo problemų, dėl vienokių ar kitokių priežasčių nesikreipia pagalbos. Socialinės paramos ir socialinės-psichologinės pagalbos kreipiasi šeimos, kurios: išgyvena skyrybas; vienišų tėvų šeimos; šeimos, kuriose auga neįgalus vaikas; šeimos su psichikos sutrikimų turinčiu nariu; šeimos, su įvairių elgesio ir emocinių sutrikimų turinčiu vaiku; išgyvenančios smurtą, vieno iš šeimos narių priklausomybę ir kt.

Išvardytos priežastys dažnai turi įtakos nepakankamai vaiko priežiūrai šeimoje bei tam tikriems auklėjimo stiliams. Metodinėse rekomendacijose vaikų dienos centrų darbuotojams Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2006) pabrėžia, kad kiekvienai šeimai būdingas savas auklėjimo stilius ir daugeliu atvejų tėvai remiasi sukaupta asmenine patirtimi. Stebint ir analizuojant šeimos narių bendravimą dažniausiai stokojama demokratiško ir liberalaus vaikų auklėjimo stilių. *Autokratinis* stilius dažniausiai yra būdingas šeimoms, kuriose naudojamas fizinis, psichologinis, seksualinis smurtas. Tokiose šeimose vaikai verčiami daryti viską, ką liepia tėvai, ir tokie darbai dažnai neatitinka jų jėgų bei galimybių. *Egalitarinis* auklėjimo stilius dažnai būna tose šeimose, kur vaikais nesirūpinama, kuriose tėvams svarbesnė problema yra, pvz., tai, kur gauti pinigų svaigalams, o ne tai, ar vaikas turi kuo apsirengti, ar yra pavalgęs ir t.t. Kiekvienas iš minėtų šeimos auklėjimo stilių susiduria su tam tikromis problemomis, kurios reikalauja socialinio darbo ir kitų sričių specialistų intervencijos ir pagalbos. Taip pat pagalba šeimai negalima be: 1. *individualaus darbo su šeima*. Šio darbo tikslas - įgalinti šeimą pačią spręsti kylančias problemas. Padėti jos nariams pasirinkti galimą išeitį iš susidariusios padėties, siekti, kad priimamiems sprendimams įtaką darytų pats klientas. Taip pat svarbus 2. *Grupinio darbo su šeima* tikslas – integruoti tėvus į bendrą veiklą su vaikais vaikams ir tėvams priimtinais būdais.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos metodinėse rekomendacijose vaikų dienos centrų darbuotojams socialinio darbo su šeima klausimais, apibrėžiama kaip vaikų dienos centre siekti individualaus ir grupinio darbo su šeima tikslų ir uždavinių įgyvendinimo. Hershfield ir Selman, (1997, p. 8) teigimu, vaikų gerovės paslaugos formuojamos atkreipiant dėmesį į paramą šeimai, stiprybes ir atsparumo didinimą, todėl vaikų dienos centro paslaugoms kyla sustiprintojo vaidmuo. *Individualiame* darbe su šeima svarbu: problemos identifikavimas ir informacijos apie šeimą rinkimas; šeimos problemų analizė ir sprendimai. Svarbus šeimos vaidmuo vaiko gyvenime, dienos centro darbuotojus verčia giliau pažvelgti į bendradarbiavimą su šeima. Dienos centro ir šeimos bendradarbiavimas pasireiškia: vaiko gyvenimo sąlygų patikrinimu; šeimos problemų ir ypatumų analize. Socialinis pedagogas ar darbuotojas siekia sužinoti kokie yra šeimos tikslai ir lūkesčiai. Jis turi stebėti kaip reaguoja, bendrauja šeima (tyli, pykstasi, elgiasi agresyviai, nepasitiki) ir susipažinti su tais asmenimis kas anksčiau globojo, padėjo ar šiuo metu rūpinasi šeimos padėtimi. Vertėtų kuo daugiau sužinoti apie šeimos praeitį ir atskirų jos narių asmenines ypatybes (Олиференко, Шульга, Деметьева. 2002, p.100). Vaikų dienos centro pagalbos šeimai įgyvendinime svarbus elementas yra *Grupinis darbas su šeima*. Pasak Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2006) grupinis darbas su šeima kur kas greičiau gali padėti tėvams išspręsti esamas problemas, nes pagalba teikia ne tik socialiniai darbuotojai, bet ir

grupėje esantys tėvai. Grupinis darbas su šeima tai: tėvų susirinkimai; savipagalbos grupės; švietėjiška veikla, renginiai, akcijos, ekskursijos; darbinė veikla; stovyklos.

3.2. Prevencinės ir įgūdžių ugdymo programos

Organizuojant prevencinį darbą institucijoje, kaip teigia Kairys (2001), lemiamas vaidmuo tenka socialiniam darbuotojui, taip pat socialiniam pedagogui, visai bendruomenei. Socialinis darbuotojas jau turi savo patyrimą, nusistovėjusias vertybes ir nuostatas. Jis dėl savo profesijos ypatumų daro didžiulę įtaką vaikų požiūriams, elgesiui (ypatingai ugdymo institucijoje). Socialinis darbuotojas turi pats vadovautis tvirtais moralės principais, tik tuomet turės teisę to reikalauti iš vaikų.

Seksualinės prievartos prevencija taip pat yra aktuali nūdienos dienos centruose. Vaičiulienė (2014) rekomenduoja šią prevenciją tam tikru būdu taikyti skirtingo amžiaus vaikams: 18 mėnesių vaiką mokyti teisingų kūno dalių pavadinimų; 3 – 5 metų – mokykite, kad vaikas turi pasakyti „ne“, jeigu kas nors liečia intymias kūno dalis. Visada atsakinėkite vaikui apie seksualinius santykius, geriausiai trumpais ir aiškiais atsakymais. 5 – 8 metų vaikui papasakokite apie saugumo taisykles, kai jis yra ne namuose. Paaiškinkite, kas yra geri ir blogi prisilietimai prie intymių kūno dalių. Paskatinkite vaiką kalbėti apie savo patirtį, ypač apie tas situacijas, kuriose vaikas jautėsi suglumęs, pasimetęs. 8 – 12 metų vaikui pabrėžkite asmeninio saugumo svarbą, konkrečiai įvardykite situacijas, kada ir kaip vaikui gali grėsti pavojus. Paminėkite tokias vietas, kaip mokyklos tualetai, parduotuvės, kompiuterinių žaidimų salonai ir pan., ir ten galinčius kilti pavojus. Papasakokite apie priimtina seksualinį elgesį, situacijas, kurios gali vaikui kelti nerimą (pavyzdžiui, sėdimas į nepažįstamo žmogaus mašiną). Mokykite vaikus pasipasakoti apie nemalonus situacijas. 13 – 18 metų amžiuje pakartotinai pabrėžkite asmens saugumo taisykles. Papasakokite apie prieinamą pagalbą. Išaiškinkite, kas yra išprievartavimas, pasimatymų prievarta, lytiniu būdu plintančios ligos, neplanuotas nėštumas.

Pasak Vaičiulienės (2014), visos smurto prevencijos programos turėtų prasidėti nuo šeimos. Todėl socialiniai darbuotojai ar socialiniai pedagogai turėtų bendradarbiauti su vaikų dienos centrą lankančių vaikų tėvais. Padėti tėvams sutelkti dėmesį į jų vaikus ir iškilusių problemų sprendimo būdus. Taip pat būtina atkreipti dėmesį į įvairius socialinius, psichologinius ar kitus pagalbos būdus. Lanksčiai reaguoti į socialines visuomenės problemas ir kviesti į dienos centrus įvairius savo srities specialistus. Socialiniai darbuotojai, bendradarbiaudami su kitais profesionalais, turi suvokti kitos profesijos perspektyvas ir stengtis koordinuoti veiklą. Negalime atmesti psichiatro ar psichologo pagalbos būtinumo jei pastebėsime, kad vaikuose pasireiškia:

ilgalaikis nekontroliuojamas elgesys; ypatingas jautrumas išsiskyrimams; nemiga; haliucinacijos; išankstinis liūdesys; neįprastas pergyvenimas (Овчарова, 2002).

Kairys (2001) pastebi, kad alkoholio ir kitų narkotinių medžiagų prevencinės priemonės padeda formuoti asmens vidiniams ir išoriniams barjerams. Tačiau prevencijos ugdymą taip pat reikia diferencijuoti pagal amžiaus ypatybes atskiroms vaikų ir paauglių grupėms, atsižvelgti į fiziologines ir psichologines galimybes, asmens poreikius, kad kiekvienam vaikui ugdymas būtų lengvai suprantamas ir perimamas. Jaunesniojo amžiaus vaikai yra labai imlūs, emocionalūs, jų mąstymas vaizdinis ir konkretus, todėl šio amžiaus vaikams suaugusiųjų autoritetas svarbus, gėrio ir blogio supratimas formuojasi pagal artimiausių suaugusiųjų elgesį. Vidurinis mokyklinis amžius – paauglystė, sunkiausias ir sudėtingiausias tarpsnis. Dirbant prevencinį darbą su paaugliais, organizuojami renginiai turi būti kvalifikuoti, išsamūs, suteikiantys naujų žinių, pamokantys ir ugdantys reikiamus įgūdžius. Svarbus ir individualus darbas su paaugliais linkusiais svaigintis. Vyresniajame mokykliniame amžiuje jaunuoliai jau turi susiformavusį požiūrį į narkotines medžiagas ir jų vartojimą. Svarbiausia ar šiame amžiaus tarpsnyje šis požiūris yra tinkamas, nes keisti netinkamas nuostatas yra itin sudėtinga.

Elgesio modeliavimas

Dvidešimto amžiaus pradžioje Marija Pečkauskaitė rašo (2006, p. 125), kad vaikai gali matyti ne vien tėvų blogą pavyzdį, bet ir kitų artimųjų ar draugų blogus poelgius. Reikia kad vaikai panorėtų sekti geruoju keliu, o ne bloguoju. Būdamas palinkęs labiau į blogą negu į gerą, vaikas dažnai pasirenka blogą pavyzdį. Juk dorybė nėra įgyjama iš karto; veda į ją ilgas ir sunkus kelias. Todėl VDC darbuotojo, socialinio pedagogo bendravimas su vaiku, kaip pažymi Smith (2009, p. 121), yra jo darbo esmė. Asmeninio ryšio ir bendravimo su vaiku pagalba, darbuotojas gali pasiekti 70 procentų teigiamų vaiko elgesio pasikeitimų. Oaklander (2007, p. 63) mano, jog dirbant su vaikais reikia: mėgti vaikus, sukurti priimančius, pasitikėjimu grįstus santykius, išmanyti vaikų vystymosi, augimo ir mokymosi ypatumus bei suprasti svarbiausius amžiaus tarpsnių klausimus.

Dažnai pagalba priklausomų asmenų vaikams suteikiama per vėlai arba ji išvis nesuteikiama. Viena priežasčių – itin negatyvus mūsų visuomenės požiūris į alkoholikus (narkomanus), o kartu ir į jų vaikus. Vaikams rekomenduojami užsiėmimai, kuriuose būtų nagrinėjamos šios pagrindinės temos: 1. Viltis. Vaikai turi suprasti, kad jie nėra vieniši. Tam jie turi išsikalbėti, pasipasakoti apie savo problemas, bėdas. 2. Jausmai. Padėti vaikams išreikšti ir pažinti jausmus. Vaikai turi suprasti, kad nėra nei gerų, nei blogų jausmų. 3. Priklausomybė. Paaiškinti vaikams, kaip vystosi priklausomybė. Kad alkoholizmas (narkomanija) – liga, o ne nelaimė ar bėda. Vaikai turi sužinoti apie šių ligų gydymo galimybes. 4. Alkoholizmas (narkomanija) – šeimos liga. Paaiškinti vaikams, kaip liga paveikia šeimos narius. Ką gali

padaryti šeimos nariai. 5. Savęs pažinimas. Kalbėti su vaikais apie jų pačių poreikius, interesus, tikslus (Ustilaitė, Gudžinskienė, Jakučiūnienė, Petronis, Narbekovas, Vaitoška, Obelenienė, 2007. p. 60).

Dirbant Vaikų dienos centre ko ne svarbiausias elementas darbe su vaikais yra nustatyti vaikams ribas ir taisykles, nes vaikai nebuvo pratinami šeimoje laikytis taisyklių, o tėvų rodomas pavyzdys nesuteikė vaikams galimybės jausti ribas ir saugumą. Kaip yra įsitikinę Pieper ir Pieper (2011, p. 235), nedaug taisyklių yra tokios svarbios, kad vaikas privalėtų be atsikalbinėjimų joms paklusti. „*Svarbiausias tikslas yra ne priversti vaiką paklusti, bet suteikti jam galimybę suprasti, jog verta paklusti protingoms taisyklėms, nes, paklusdamas taisyklėms, jautiesi laimingesnis*“. Kai vaikas nusižengia reikia stengtis neįteigti jam minties, kad privalu kontroliuoti jo elgesį, nes jis yra nepatikimas arba nesugeba savęs kontroliuoti. Vaikai pamažu suvokia, kad jiems sekasi geriau, kai jie paiso taisyklių ir vykdo reikalavimus. Socialinis – pedagoginis ugdytinio palaikymas, pasak Олиференко, Шульга ir Деметьева (2002, p. 230), pasireiškia pagarba vaikui ir jo pašaukimui būti asmenybe, taip pat pagarba vaiko žmogiškam orumui, nepriklausomai nuo jo išsivystymo, auklėjimo ar sugebėjimų. Ugdytinis yra vertingas asmuo ir tada, kai jo poelgiai neatitinka visuomenėje priimtinioms normoms ir taisyklėms.

Būtinai ir estetinis vaikų ir jaunimo ugdymas, kuris užima didžiąją dalį būrelių ir kitų VDC įstaigoje vykstančių užsiėmimų laiko. Kaip teigia Ščiolokova (2012, p. 400 – 401), tai svarbu dėl kelių priežasčių. Pirma, menas yra žmogaus meilės žmogui išraiška. Nė vienas pavykęs, geras meno kūrinys neatsiranda, jeigu jo negaivina meilė žmogui. Reikia visokiais patikimais būdais stiprinti žmogiškuosius ryšius, žmonių sąveiką ir bendravimą. Antra, meninė vaikų kūryba atlieka svarbų gyvenimo trūkumus kompensuojantį vaidmenį. Šeimose ir vienmečių grupėse vaikai patiria ne tik šilumą, meilę, pagarbą, bet ir pažeminimo, agresyvumo, nevilties kartėlį. Todėl estetinė ir meninė veikla daugeliui (psichologiškai ir sociologiškai) kompensuoja teigiamų emocijų, teigiamo žmogiškojo patyrimo stoką. Kitaip tariant, meninė kūryba ir meno suvokimas praplečia ir padidina vaiko skurdžius džiaugsmo šaltinius.

Lavindami vaiko atmintį ir dėmesio koncentravimą, kaip teigia Gruszczyk-Kolczyńska ir Zielińska (2005, p. 113), turėtume, žaidimų forma, atlikti su vaiku tam tikrus pratimus. Žiūrėdami į juos supančią aplinką, vaikai turi pastebėti daiktus, nustatyti šių daiktų kiekį ar spalvą, sugrupuoti juos pagal tam tikras savybes ar sąsajas. Vėliau, žaidimo ar pratimo eigoje, galima keisti daiktų vietas ir aptarti ką vaikas pastebėjo. Pabrėžiama, kad vos tik vaikas sugebės atskirti minkštus daiktus nuo šiurkščių ar aukštas natas nuo žemų, nereiškia, kad iš karto pasijus geriau ir pasikeis jo elgesys. Vaikai yra sudėtingos būtybės ir jų pasaulyje daugybė dalykų vyksta vienu metu. Kvieskienė (2007, p. 13 – 14) teigia, kad socialiai pažeisto, rizikos grupei priklausančio ir į nekokybišką (arba neigiamą) socializaciją įtraukto vaiko socialinė raida vėl

taptu visaverte reikalingos papildomos socialinės pedagoginės pagalbos ir elgesio korekcijos, pozityviosios socializacijos programos, originalios prevencijos metodai ir papildomos intervencijos bei kitos pozityvios diskriminacijos priemonės. Vaikas negali pasirinkti savo tėvų, todėl jis asmeniškai beveik nekontroliuoja savo pirmųjų 10 – 20 socializacijos metų. Šiuo aktyviausiu asmenybės socializacijos metu patiriamas neigiamos socializacijos įtakas neutralizuoti faktiškai neįmanoma. Daugumos vaikų, kurių socializacija buvo pažeista vaikystėje ir toliau buvo pažeidinėjama paauglystėje. Vaikai taip ir neišmoksta valdyti savo socializacijos, jeigu gyvenimiškose pamokose vyravo tapati neigiama patirtis. Draugų, klasiokų ir bendraamžių grupė gali padėti arba kliudyti išspręsti vaikui brendimo uždavinius. Мудрик (2002, p. 104) teigimu, vaiko savirealizacijos, savarankiškumo, savęs vertinimo, saviraiškos išsivystymas didžia dalimi priklauso nuo draugų ar bendraamžių grupės.

Higienos įgūdžiai

Augdamas vaikas yra linkęs imituoti tėvų elgesį. Jei jo namuose buvo laikomasi tvarkos ir švaros, vaikas taip pat bus linkęs noriai sutvarkyti savo žaidimų vietą. Tačiau jei jo namuose yra netvarka, vaikas nematys nieko blogo jei nesitvarkys žaidimų kambario. Nors vaikų atžvilgiu reikia kelti pagrįstus lūkesčius ir reikalavimus, atitinkančius jų amžių, vaikai labai greitai pajunta neteisingumą, jeigu jiems keliami reikalavimai yra didesni nei įpročiai, pagal kuriuos gyvena tėvai. (Pieper ir Pieper, 2011, p. 236 – 238). *Asmens higiena* – tai kūno priežiūra ir aprangos higiena. Kūno priežiūra turi būti nuolatinė. Kasdien rytą ir vakare, prieš valgį, taip pat ir pasinaudojus tualetu reikia plauti rankas. Kiekvieną rytą ir vakare reikia valyti dantis dantų šepetėliu su pasta. Plaukus kiekvieną rytą ir vakarą reikia gerai iššukuoti šepetėliu. *Apranga* - tai apatiniai ir viršutiniai drabužiai, kojinės, kepurė, šalikas, pirštinės ir avalynė. Drabužiai rodo individo grožio pajautimą, ugdo spalvą formų ir linijų harmoningo derinimo nuovoką. Apranga turi būti pritaikyti metų laikams, darbo pobūdžiui, sportui. *Avalynė* saugo kojas nuo šalčio, drėgmės, purvo ir sužalojimų. Ankšta avalynė vargina ir trina kojas, trukdo joms augti, gali suformuoti pėdoje iškrypimus. Avint batus aukštais kulnais vaikštoma pasistiepus, pirštai slysta į bato galą yra spaudžiami ir deformuojami. Be to, didėja liemens stuburo iškrypimas į priekį (lordozė), pasikeičia dubens forma ir padėtis. Kartais dėl šių priežasčių juntami skausmai juosmens srityje. Napatartina avėti avalynės be kulno, nes tai sukelia plokščiapėdiškumą. (Vaitkevičius, Grininė, Šlapkauskaitė, Navickienė, Mockevičienė, 2001, p. 140)

3.3. Vaikų dienos centruose vykdomos veiklos kokybė ir veiksmingumas

Siekdama užtikrinti Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005 – 2012 metų plano bei Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo

strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007 – 2012 metų plano tęstinumą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija patvirtino Vaiko gerovės 2013 – 2018 m. programą. Šios programos tikslas – atsižvelgiant į vaiko interesus ir poreikius, sudaryti prielaidas vaikui augti biologinėje šeimoje, plėtojant prevencinių ir kompleksinių paslaugų prieinamumą vaikui ir šeimai, o netekusiam tėvų globos vaikui – tinkamas globos (rūpybos) ar įvaikinimo sąlygas, kurios atitiktų geriausius vaiko interesus bei poreikį augti šeimos aplinkoje arba aplinkoje, artimoje šeimai, tinkamai pasirengti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje. Programos priemonė vykdoma, siekiant gerinti vaikų ir jaunimo, esančių rizikos grupėje, gerovę. Numatoma plėtoti vaikų dienos centrų ir atvirų jaunimo centrų veiklą Europos ekonominės erdvės finansinės paramos lėšomis, renovuoti jau veikiančių vaikų centrų ir atvirų jaunimo centrų patalpas bei steigti naujus centrus.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2008) pabrėžia, kad krizę išgyvenančiai šeimai turėtų būti laiku suteikta kvalifikuota pagalba. Ypač svarbi pagalba šeimos nariams tokiais kriziniiais atvejais, kaip vieno iš šeimos narių savižudybė, seksualinė prievarta prieš vaiką, skyrybos ir kt. Labai svarbus darbas su rizikos grupės asmenimis, socialinės rizikos šeimomis, šeimoje smurtą patyrusiais vaikais. Ypač svarbu užkirsti kelią tolesnei prievartai, sumažinti įvairių neigiamų pasekmių vaiko sveikatai tikimybę. Lietuvos respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliktas tyrimas (2012) “dėl socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo socialinės rizikos šeimoms problemų bei įtakos vaiko teisių apsaugos užtikrinimui“ pagal savivaldybių pateiktus duomenis parodė, kad daugelyje vaikų dienos centrų, dažniausia teikiamos socialinės priežiūros paslaugos socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams, rečiau – socialiai remtinose šeimose augantiems vaikams, socialinės rizikos vaikams.

Oaklander (2007, p. 63) manymu dirbantis su vaikais, socialinis darbuotojas ar socialinis pedagogas, turi žinoti ir taikyti darbo su šeima principus ir suvokti visuomenės įtaką vaikui - namų, mokyklos, kitų institucijų, su kuriomis vaikas gali būti susijęs. Specialistas turi žinoti vaikui keliamus kultūrinius lūkesčius. Jis turi tvirtai tikėti, kad kiekvienas vaikas yra unikalus, vertingas asmuo, turintis žmogiškas teises. Bendradarbiavimas tarp institucijų ir komandinis darbas, yra socialinio darbuotojo būtinybė. Šiuolaikinis socialinis darbuotojas sprenddamas įvairias socialines problemas, įgauna visuomenės pasitikėjimą ir dėl to galimas lengvesnis bendradarbiavimas su įstaigų darbuotojais, greitas informacijos perdavimas ir pagalbos plano koordinavimas. Sprendžiant socialines problemas darbas komandoje yra naudingas tuo, kad: galima suteikti pagalbą didesniai žmonių skaičiui; apie problemas galima pasidalinti su visais komandos nariais; komandos nariai gali pažvelgti į problemos sprendimą iš įvairių taškų; stiprinamas bendradarbiavimas tiek su komanda tiek su klientu; daroma didesnė įtaka kitoms organizacijoms ar visuomenei; komandinis darbas duoda didesnę pasitikėjimą savimi ir savo

sugebėjimais, galimybėmis (Kazmierczak, Babska, Poplonska – Kowalska, Rymsza. 2013, p. 36 – 38).

Socialinis darbuotojas ar pedagogas yra kviečiamas padėti savo klientams ir į pagalbos suteikimą įtraukti komandos narius. Jis turėtų sugebėti: diagnozuoti, aktyvuoti ar įgalinti, integruoti, dirbti edukacine kryptimi (Gorzow 2011). Socialinis bendradarbiavimas suteikia daugiau galimybių padėti klientams ir plečia kvalifikacinius darbuotojo sugebėjimus, tačiau reikalauja savarankiškumo ir didesnės atsakomybės. Komandos nariai mokosi planuoti, bendradarbiauti, siekti profesinio ir komandinio darbo profesionalumo (Grabusinska 2012).

Šeimos santykių institutas (2009) pabrėžia, kad vaikai ne visuomet linkę atskleisti savo patirtį šeimoje (dėl psichologinio išstūmimo, nepasitikėjimo, gėdos ir t.t.). Ugdytiniui patekus į dienos centrą yra svarbu suprasti, pažinti ir įvertinti vaiko patirtį biologinėje šeimoje, giminėje. Sužinoti dėl kokių priežasčių vaikas turi lankyti dienos centrą; kokios vaiko persirgtos ligos, traumos, netektys; kokia vaiko istorija iki patekimo į vaikų dienos centrą. Vaiko pažinimui taikomi įvairūs būdai ir metodai, tačiau gausiausią metodų grupę sudaro – stebėjimas ir savistaba, pokalbis, veiklos procesų ir rezultatų analizė, gyvenimo istorija, įvairūs testai ir anketos. Pagrindinės sritys, kurias socialiniam darbuotojui svarbu pažinti vaikuose yra: emocinė; kognityvinė; socialinė ir savistaba. Vienas iš plačiausiai taikomų ir universaliausių vaiko pažinimo būdų yra *stebėjimas*. Stebėjimo metodas padeda išsiaiškinti vaiko turimus įgūdžius, nuostatas ir vertybes, buitines normas. Svarbu pažinti vaiko vidinius ir išorinius veiklos motyvus, tikslus ir domėjimosi sritis.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2015), suprasdama paslaugų socialinės rizikos šeimoms ir vaikams svarbą, jau nuo 2002 m. konkurso būdu finansuoja projektus, skirtus dienos socialinės priežiūros paslaugoms vaikams ir jų šeimų nariams teikti. Šia priemone siekiama užtikrinti vaikų dienos centrų nepertraukiamą veiklą ir vaikų dienos centrų plėtrą bei garantuoti stabilumą projektų vykdytojams, ypač nevyriausybinėms organizacijoms (jos sudaro apie 85 proc. visų projektų vykdytojų). Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centro (2007) atliktoje tyrimo „vaikų dienos centruose teikiamų socialinių paslaugų įvairovės ir kokybės, darbo su socialinės rizikos šeimomis ir vaikais veiksmingumo įvertinimas“ ataskaitoje pastebimos Vaikų dienos centruose (toliau – VDC) pasitaikančios problemos. Pagrindinės projektų įgyvendinimo kokybės ir veiksmingumo problemos tyrimo duomenimis yra: finansavimas ne nuo metų pradžios, sudėtingos viešųjų pirkimų procedūros, sąmatų apribojimai projektų koordinavimui ir finansininkų darbui, kai kurių darbuotojų stoka (pirmiausia psichologų ir sveikatos priežiūros specialistų) bei dažna jų kaita. Rekomenduotina ieškoti būdų, kaip užtikrinti centrų finansavimą visų biudžetinių finansinių metų kontekste. Daugiau nei pusei VDC, jų atstovų nuomone, būdinga nepakankama materialinė bazė (patalpų, metodinių priemonių,

naudojamos įrangos ir pan.). Remiantis surinktais duomenimis (kuriuos reiktų tikslinti atskiru tyrimu) VDC darbuotojams labiausia reikia žinių ir įgūdžių šiose srityse: darbo su socialinės rizikos šeimomis, darbas su vaikais turinčiais elgesio ir socialinių įgūdžių problemų. Tyrimas parodė, kad VDC darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo srityje tikslinga plėtoti projektų stebėsenos žinias ir stiprinti atitinkamus įgūdžius, kurie šiuo metu dar nėra pakankami. Dienos centre dažniausiai dirba socialinio darbuotojo ar socialinio pedagogo kvalifikacijas turintys darbuotojai. Socialinis pedagogas, dienos centre, turi sugebėti tarpininkauti tarp vaikų ir suaugusiųjų, tarp šeimos ir visuomenės. Daryti įtaką bendravimui, santykiams tarp žmonių ir įgalinti ugdytinį vienai ar kitai veiklai. Būti vaikams neformaliu lyderiu, pagalbininku, patarėju. Darbuotojas turėtų pasižymėti komunikabilumu ir statydinti lygiaverčius santykius komunikuojant su ugdytiniu. Profesionalus socialinis pedagogas turi pasižymėti tam tikromis asmeninėmis savybėmis: humaniškumu (altruizmas, savigarba), psichologiniu pasirengimu (stabili psichika, emocinis brandumas), psichoanalitiniais sugebėjimais (savikontrolė, savikritika) ir psicho – pedagoginiais sugebėjimais (empatija, iškalbingumas) (Загвязинский, Зайцев, Кудашов, Селиванова, Строков. 2002, p. 118 – 119). VDC darbuotojai, socialiniai pedagogai, pasak Moss ir Cameron (2011, p. 9), turi žvelgti į vaiko brendimą kaip į visuminį procesą, apimančią visos asmenybės vystymąsi. Praktiškai matyti save kaip asmenį, užmezgantį draugystę su vaiku ar jaunu žmogumi. Stengtis glaudžiai susieti vaiką su jį supančia aplinka, neskirstant ją į hierarhiškai jam svarbias ar nesvarbias sritis. Profesionaliam pedagogui yra iššūkis matyti praktinės patirties ir teorinio supratimo, žinojimo tarpusavio reikalavimų konfrontaciją ir didėjančius prieštaravimus. Socialinis pedagogas yra vaikų teisių įgyvendintojas, kuris neriboja savęs procedūriniais klausimais ar teisės aktų reikalavimais. Autorio Storø (2013, p. 31) suprantimu, socialinio pedagogo profesija glaudžiai susijusi su psichologo, sociologo ir pedagogo profesija.

4. skyrius. VAIKŲ DIENOS CENTRŲ LANKANČIŲ UGDYTINIŲ SOCIALINIŲ PROBLEMŲ ĮVEIKOS GALIMYBIŲ TYRIMAS

Empirinėje dalyje kokybinio tyrimo duomenys buvo fiksuojami pusiau struktūruoto interviu metodo pagalba, analizuojami *content* analizės metodu, kuris padėjo atskleisti ugdytinių, lankančių dienos centrą, tėvų, vaikų dienos centre dirbančių socialinių darbuotojų ir socialinės pedagogės nuomones apie šių ugdytinių socialines problemas ir jų įveikos galimybes.

4.1. Kokybinio tyrimo „Vaikų dienos centrą lankančių ugdytinių socialinių problemų įveikos galimybės“ metodika

Tyrimo eiga: dėl dalyvavimo tyrime laiko ir vietos su vaikų dienos centro ugdytiniais, jų tėvais ir darbuotojais buvo tariamasi iš anksto. Su kiekvienu respondentu buvo susitarta asmeniškai, derinant patogiausią laiką atlikti tyrimui. Kiekvienas respondentas buvo informuotas apie rašomojo darbo pobūdį: ko siekiama sužinoti šiuo tyrimu; apibendrintai pristatyti klausimai. Interviu su ugdytiniais pradėtas įžanginiais klausimais apie jų amžių ir vaikų dienos centro lankymo trukmę, dienos centro darbuotojų buvo prašoma pateikti duomenis apie išsilavinimą ir darbo patirtį. Tyrėja yra vaikų dienos centro ilgametė darbuotoja, todėl respondentai interviu metu galėjo nevaržomai atsakinėti į klausimus ir atskleisti savo nuomonę. Pokalbio metu jaunesniems respondentams sunkiai sekėsi išreikšti savo mintis. Ugdytinių interviu buvo atliekama gavus tėvų sutikimus. Interviu buvo įrašinėjamas telefonu.

Tyrimo etiškumas: respondentai buvo informuoti apie: tyrimo eigą; duomenų pateikimo diskretiškumą ir konfidencialumą. Gauti duomenys pateikiami taip, kad negalima būtų atpažinti konkretaus tiriamo asmens ar įstaigos.

Tyrimo dalyvių atranka: kokybinis tyrimas buvo atliekamas 2015 metų kovo, balandžio mėnesiais. Patogiosios atrankos būdu atrinkti tyrimo dalyviai: ilgiau vaikų dienos centrą lankantys ir komunikabilumu pasižymintys vaikai ir paaugliai; pasirinktos atviriau bendraujančios vaikų dienos centrą lankančių ugdytinių motinos. Tyrime dalyvavo visi vaikų dienos centro darbuotojai. Interviu metodu buvo atskleidžiamos teorinėje darbo dalyje atrastos: šeimose, mokykloje ir su draugais pasitaikančios ugdytinių problemos. Buvo siekiama gauti autentiškus, atvirus tiriamųjų atsakymus į klausimus apie problemų pasikeitimus ir asmeninius ugdytinių atradimus pradėjus lankyti dienos centrą. Ugdytinių problemų atskleidimas buvo reikalingas tam, kad galėtume atlikti teorinių ir empirinių duomenų palyginimą. Gauti duomenys apie problemų pasikeitimus pradėjus lankyti dienos centrą gali daug pasakyti apie dienos centro veiklos efektyvumą ir pagalbą ugdytiniais įveikiant socialines problemas, išskirti šių problemų sprendimo strategijas.

Tyrimo dalyvaujantys respondentai: penki vaikų dienos centrą lankantys ugdytiniai (2 šešiolikos metų, 1 penkiolikmetė, 1 dešimtmetė ir 1 devynerių metų respondentas); penkios mamos kurių vaikai lanko vaikų dienos centrą. Tyrime dalyvavo vaikų dienos centro darbuotoja, projekto vadovė, socialinio darbo magistrė, turinti 11 metų darbo patirtį. Viena socialinė darbuotoja, turinti aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą, dienos centre dirbanti 4 metus. Viena

socialinė pedagogė turinti taip pat aukštąjį, neuniversitetinį, išsilavinimą ir vaikų dienos centre dirbanti 2 metus.

Tyrimo instrumentas: pusiau struktūruoto interviu metu respondentams buvo pateikta nuo 9 iki 10 klausimų (prieduose). Išanalizavus teorinių tyrimų duomenis apie vaikų dienos centrų veiklą ir ugdytinių patiriamus sunkumus šeimoje, su draugais ir mokykloje, buvo suformuluoti tyrimo klausimai (prieduose). Interviu klausimų operacionalizaciją sudaro esminės dalys:

1. ugdytinių, tėvų ir darbuotojų buvo klausiama su kokiais sunkumais šeimose, bendraudami su draugais ir mokykloje susidūrė ugdytiniai kai dar nelankė dienos centro. Šių klausimų tikslas - sužinoti kokias socialines problemas galėjo turėti ugdytiniai prieš ateidami į vaikų dienos centrą.
2. Buvo siekiama sužinoti ar šios problemos pasikeitė, ugdytiniais pradėjus lankyti dienos centrą. Kokius pokyčius ugdytiniai pastebėjo ar atrado savyje, bendraudami su draugais ir tėvais lankydami dienos centrą. Kokius pokyčius pastebėjo tėvai, dienos centro darbuotojai kai vaikai pradėjo lankyti dienos centrą. Šių klausimų grupe, buvo siekiama atskleisti vaikų dienos centro darbo, veiklos efektyvumą.
3. Ugdytinių, tėvų ir darbuotojų buvo klausiama kokia dienos centro veikla ar pagalba galėjo įtakoti ugdytinių elgesio ir problemų pasikeitimus. Šių klausimų grupe, norėta atskleisti kokios vaikų dienos centre vykdomos veiklos ar teikiama pagalba padeda spręsti ugdytinių socialines problemas. Interpretuojant ir palyginant respondentų nuomones ir tyrimo duomenis, buvo siekiama identifikuoti šių problemų sprendimo strategijas.
4. Vaikų dienos centro darbuotojų buvo prašoma pasidalinti savo darbo išvalgomis ir strategijomis kurias galima būtų palyginti su tėvų ir vaikų identifikuotomis problemų sprendimo strategijomis. Klausimai buvo sudaryti tam, kad pilnai išspestume paskutinį magistrinio darbo uždavinį.

Pateikiant duomenis tyrime naudojamosi lentelėmis kuriose įrašyti autentiški interviu metu pasakyti žodžiai, išskiriamos kategorijos ir subkategorijos kurios leido konkretizuoti, struktūruoti ir interpretuoti tyrimo rezultatus.

4.2. Ugdytinių, lankančių dienos centrą, nuomonės apie jų socialinių problemų įveikos galimybes tyrimo rezultatų pristatymas ir interpretavimas

Pokalbio su ugdytiniais metu buvo užduotas klausimas (Prisimink tas dienas kai nelankydavai dienos centro. Gal galėtum papasakoti kas tau buvo sunkiausia namie, bendraujant su mama ir tėčiu?) ir įvardyti ugdytinių sunkumai šeimoje. Gauta informacija suskirstyta į dvi

kategorijas: *tėvų elgesys su vaikais ir vaikų elgesys namuose* (žr. 1 lentelę). Pirmai kategorijai *tėvų elgesys su vaikais* priskirtos: *atmosfera namuose, tėvų dėmesio ir pagalbos stoka, auklėjimo stoka, smurtas ir alkoholizmas* subkategorijoms. Antrai kategorijai *Vaikų elgesys namuose* priskirtos: *vaikų nenoras grįžti namo, neatliekami namų darbai, žemas savęs vertinimas* subkategorijos.

1 lentelė

Ugdytinių problemos mokykloje, bendraujant su draugais ir tėvais prieš pradėdant lankyti dienos centrą

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Tėvų elgesys su vaikais	Atmosfera namuose	„namie buvo labai sunku“ „mano šeima buvo šiek tiek kitokia“ „sunku namie su mama ir tėčiu“ „neklausydavau tėvų ir jie pykdavo“
	Tėvų dėmesio ir pagalbos stoka	„nematydavo manęs dieną, tik ryte ir vakare“ „tėtis dirbdavo iki vakaro, o mama iki pietų“ „jie su manim mažai kalbėdavo“ „tėvų dažniausiai nebūdavo“ „rūpindavosi savim“ „darydavau namų darbus ir niekas man nepadėdavo“ „man stigo pagalbos prie namų darbų“ „arba nepaiškina, arba nebūdavo tėvų“ „tėvai mažai man padėdavo“ „nepadėdavo daryt namų darbų“
	Auklėjimo stoka	„nemokino kaip reikia bendraut“ „namie neturėdavau ką veikt“ „manęs niekas neauklėjo“ „man būdavo daug laisvo laiko“ „buvau įpratęs eiti prie kompiuterio“
	Smurtas ir alkoholizmas	„kai padėdavo namų darbus – nebūdavo išgėręs“ „trankydavo per galvą“ „mano tėvai gerdavo ir mane mušdavo“ „mane skriausdavo, mušdavo už nieką“ „mano tėtis mušė mamą, kad jie pykosi“ „kai tėtis pradėjo gert, viskas pradėjo byrėt“ „kai tėčio gėrimai įpusėjo jie labai pykosi“ „kartais užtvodavo iš nieko“
Vaikų elgesys	Vaikų nenoras grįžti namo	„savaitę būdavau pas draugę“ „negalėdavau būt namie“ „nenoriu būt namie“ „stengdavaisi išvengt namų“ „būdavau lauke“
	Neatliekami namų darbai	„ne visada juos atlikdavau“ „tingėdavau daryt namų darbus“ „užmiršdavau juos daryt“ „buvau tinginys, nepadarydavau namų darbų“
	Žemas savęs vertinimas	„anksčiau galvodavau kad esu bloga“ „aš savęs net nejaučiau“
Neužmegzti santykiai su draugais	Uždarumas ir baimė	„buvau labai drovus“ „nemėgau bendraut su kitais, vienas kieme supdavaus“ „pritapti prie kitų“ „nekalbėdavau kaip jaučiuosi“ „bijojau pats užkalbint, laukdavau kol mane užkalbins“
	Bendravimo trūkumas	„mažiau draugų artimesnių turėjau“ „nebuvau labai vertinamas draugų“ „mažiau eidavau su draugais, daugiau būdavau namie“ „neturėjau artimų draugų, jaučiausi vienišas“ „tiesiog atsiribodavau nuo kitų“ „tikrai trūko draugų buvimo, žaidimų“
Užmegzti santykiai su draugais	Bendravimas	„jei susipykdavome tai viena diena ir mes vėl draugai“ „su draugais kartais pasipykdavau, bet neilgai“ „sunkumų su draugais nebuvo“ „nesimušdavome“
	Žaidimai	„žaisdavau su draugėm“ „susirenkam kieme ir žaidžiam kažką“ „tuku, tuku,, žaisdavom, ar broleli gelbėk“ „kažkokiom kortom“
Patirtis ugdyimo įstaigoje	Nesutarimai su klasiokais ir patyčios	„labai baisiai mane bjaurodavo“ „iš manęs tyčiodavosi mokykloje“ „verkdavau mokykloje“ „mokykloj neturėjau draugių“ „nesutardavau su klasiokais“ „nenorėdavau pati bendraut“ „vienas iš visų tyčiodavosi“ „mokykloj buvau uždaresnė“ „nebūdavau iš tų labiausiai mėgstamų“ „mūsų klasėj buvo turtingi žmonės“ „buvo tikrai sunku“
	Pedagogų palaikymas	„pradinių klasių buvo labai gera mokytoja“ „su mokytoja beveik nesipykdavau“ „buvo labai gera auklėtoja“
	Mokymosi motyvacijos trūkumas	„mamai nesakydavau, ar tėvams apie pažymius“ „nelabai gerai mokiausi“ „anksčiau nesupratau nei gamtos, nei biologijos“ „sunkiau buvo mokytis kai kuriuos dalykus“ „nerūpėjo tie mokslai man mažam“ „mokytis buvo sunkiau“ „nesuprasdavau užduočių“ „man aiškino kaip tą su tuo sudėt“ „man sunku buvo mokytis“

Ugdytinių atsakymai aiškiai įvardija problemas ir sunkumus namie. Kai tėvai netinkamai elgiasi su vaikais: pykstasi su sutuoktiniu, nesuteikia dėmesio ir pagalbos vaikams atliekant namų darbus, nerodo tinkamo pavyzdžio, smurtauja prieš vaikus ir vartoja alkoholį, vaikai negali atlikti namų darbų, nenori grįžti namo ir atsiranda netinkamas, žemas vaikų savęs vertinimas. Teorinės literatūros analizėje apibrėžti socialinių problemų patiriančių vaikų išgyvenimai, tėvų priklausomybių įtaka siejasi su empiriniame tyrime gautais duomenimis. Literatūroje minėta tėvų alkoholizmo problema ir smurtas atliepia į tyrime gautų duomenų išryškintą kokybinę kategoriją „Smurtas ir alkoholizmas“. Galima prielaida, jog šeimoje įsivyravusi priklausomybių problema, padidina galimybę ugdytiniams patirti smurtą savo šeimoje. Fizinė ir emocinė prievarta, respondentų įvardinti sunkumai šeimoje ir *tėvų elgesys* su jais, iššaukia netinkamą, nepriimtina *vaikų elgesį*. Įvardinta subkategorija „Vaikų nenoras grįžti namo“ siejasi su subkategorija „Neatliekami namų darbai“. Ugdytiniai vengdami įtampos ir smurto, negrįžta namo, pasilieka draugų namuose ir neatlikinėja namų darbų. Netinkamas tėvų elgesys su vaikais skatina juos pasiduoti bendraamžių ir gatvės įtakai. Neatliekant namų darbų namuose, atsiranda pedagoginės spragos, krenta mokymosi motyvacija ir tuo pačiu atsiranda žemas savęs vertinimas. Visa virtinė problemų atsiliepia vaikuose, kai jų namuose pakinta atmosfera, tėvai nesugeba užtikrinti tinkamo vaikų auklėjimo, nepadedą jiems spręsti išylančių sunkumų. Literatūros apžvalgoje minėtos Kvedaravičiūtės (2006) problemos šeimoje (20 puslapis): prastas šeimos mikroklimatas, netinkamas tėvų pedagoginių pareigų atlikimas, iššaukia žemą savęs vertinimą, netinkamą ugdytinių elgesį, adaptacijos sutrikimus ir silpną mokymosi motyvaciją.

Antras klausimas (Kas tau tada buvo sunkiausia kai bendraudavai su draugais?) siejamas su ugdytinių ir jų draugų tarpusavio santykiais, požiūriu į draugystę, prieš tai kai jie dar nelankė dienos centro (žr. 1 lentelę). Išsiskyrė dvi kategorijos: *neužmegzti santykiai su draugais*, *užmegzti santykiai su draugais*. Pirmoje kategorijoje *neužmegzti santykiai su draugais* išryškėjo dvi subkategorijos: *uždarumas ir baimė* ir *bendravimo trūkumas*.

Kategorijoje *užmegzti santykiai su draugais* išryškėjo taip pat dvi subkategorijos: *bendravimas* ir *žaidimai*. Ugdytinių atsakymai liudija, kad vieni vaikai buvo įsitraukę į draugystę, turėjo draugų, žaidė, bendravo, o kita grupė ugdytinių turėjo tam tikrą bendravimo baimių, buvo uždari ir dėl to patyrė vienišumą. Uždarumas ir baimė kliudė respondentams įsitraukti į draugystės santykius su bendraamžiais. Kategorija „Neužmegzti santykiai su draugais“ atliepia subkategorijai „Bendravimo trūkumas“. Respondentai įvardija bendravimo, žaidimų trūkumą kai nesugeba, bijo užmegzti kontaktą su bendraamžiais. Atsakymuose į šį klausimą galima pastebėti ugdytinių neigiamų emocijų, jausmų, ir uždarumo, dėl prarastos draugystės, atsiradimą. Kita kategorija respondentų geba užmegzti santykius su savo bendraamžiais, įsitraukti į žaidimus. Galima prielaida, kad ugdytiniai skirtingai priima ir reaguoja į juos

užklupusias problemas šeimoje. Socialinių problemų įveikimas priklauso nuo ugdytinių nusistatymo ir požiūrio į jas. Kaip respondentų patiriami sunkumai šeimoje įtakos jų draugystę su bendraamžiais priklausys nuo to, ar ugdytiniai užsisklęs ir bus vieniši, jaus bendravimo trūkumą, bet vengs kontakto, ar nepaisant visų patiriamų sunkumų stengsis palaikyti kontaktą su savo bendraamžiais ir išitrauks į žaidimus, patirs draugystės džiaugsmą. Kita kategorija respondentų kurie pastebėti pirmojo klausimo atsakymuose, tai ugdytiniai kurie draugystės pagalba siekia išvengti problemų. Tyrime atrastas ugdytinių požiūris į draugystę išryškina tris kategorijas respondentų: tai tie kurie atsitraukia, vengia draugystės ir lieka vieniši, tie kurie palaiko kontaktą su draugais, išitraukia į bendrus žaidimus, ir tie kurie draugystę laiko „pabėgimu“ nuo patiriamos įtampos ir problemų šeimoje.

Atsakymai į klausimą (Pagalvok ir pasakyk, kas tau sunkiausia buvo kai ėjai į mokyklą ir nelankei dienos centro?) apie patirtį mokykloje, prieš pradėdant lankyti dienos centrą, buvo suskirstyti į kokybinę kategoriją: *patirtis ugdymo įstaigoje* (žr. 1 lentelę). Šioje kategorijoje išskirtos trys subkategorijos: *Nesutarimai su klasiokais ir patyčios, pedagogų palaikymas, mokymosi motyvacijos trūkumas*.

Kategorijoje *vaikų požiūris į ugdymą* išskirta viena subkategorija: *mokymosi motyvacijos trūkumas*. *Content* analizės būdu atlikto tyrimo duomenys rodo, kad ugdytiniai savo ugdymo įstaigose patiria patyčias, nesutarimus su klasiokais, bet iš pedagogų pusės ugdytiniai sulaukia dėmesio. Respondentai pažymėjo, kad jų pačių požiūris į mokymąsi ir pastangos atlikti namų darbų užduotis, buvo apleistos. Sunkiau ugdytiniams sekėsi įsisavinti tam tikrą dėstomą dalyką. Pastebėtas geranoriškas ugdytojų kontaktas su respondentais, artimesnis ir atviresnis bendravimas, tačiau patyčios, patiriamos ugdymo įstaigoje, patvirtina nepakankamą pedagogų pagalbą respondentams įveikiant jų socialines problemas. Tėvų destruktivus ugdymo modelis ir aplaidus pedagoginių pareigų atlikimas, nepakankamas pedagogų dėmesys, lemia tai jog ugdytiniai neišitraukia į ugdymo procesą. Kategorijoje „Patirtis ugdymo įstaigoje“ buvo išskirta subkategorija nesutarimai su klasiokais ir patyčios“. Galima tyrimo įžvalga, jog ugdytiniai vengia kontakto su klasiokais, nes patiria patyčias, taip pat respondentai pastebi atskirties mokykloje problemą dėl patiriamų finansinių sunkumų, asmenybės kitoniškumo, išskirtinumo. Respondentai, turėdami nesėkmingo kontakto su klasės bendraamžiais ir patyčių patirtį, ugdymo įstaigoje neįstengia gilintis ir mokomųjų dalykų užduotis, vengia jas atlikti. Galima prielaida, jog stokodami mokymosi motyvacijos, neatlikdami užduočių ir patirdami patyčias mokymo įstaigoje ugdytiniai patiria žemą savęs vertinimą.

Dienos centro pagalba ir įtaka sprendžiant ugdytinių problemas

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Vadovų ir savanorių asmeninis dėmesys	Priėmimas ir bendravimas	„su manim ir kalbėdavo ir mane mokydavo“ „aš galiu išsikalbėti“ „kai turiu kam išsikalbėti man būna labai gerai, iškart palengvėja“ „pasikalbėjom ir po to kažkaip palengvėjo“ „gali pasikalbėti su vadovais“ „gali pasipasakoti“ „jautiesi labiau suprastas nei šeimoj“ „į tavo reaguoja, kalba klausia tavo nuomonės“ „darbuotojai kalbina“
	Problemų sprendimas	„aiškinasi problemas ir gina vaikus“ „žiūrėdavo į patyčias, į viską“
	Palaikymas, padaršinimas ir pavyzdys	„mane įpratino gerai daryt“ „tiesiog suteikia pagalbą“ „materialiniai daiktai nepadeda, bet žmonės, darbuotojai“ „viskas čia pasikeičia“ „buvau lyderis, mane mylėjo vadovė“ „atsiriboji nuo namų, nuo tos atmosferos“ „materialine prasme labai padėdavo“ „paprastai savanorių, darbuotojų ir man jie padeda“ „palengvina, padeda draugai, vadovai“ „imdavai iš kitų pavyzdžių“ „mane skatindavo geri žodžiai, kad aš galiu, kad aš šaunuolis“ „norėdavai pagal juos save keisti“ „pamokindavo ir savanoriai ateidavo“ „aš mačiau gerą pavyzdį“
	Užimtumas	„galima pažaisti, su draugais būti“ „galima iš molio lipdyti“ „čia visokie renginiai, grupelės“ „važiuojam į stovyklas, smagiai praleidžiam laiką“ „grupelės būdavo savęs pažinimo“
Asmeninis ugdytinių lavėjimas	Bendravimas	„labiau padėjo man bendrauti su žmonėmis“ „išmokau daugiau bendrauti“ „su manim pradėjo bendrauti, pradėjau pamėgti žmones“
	Elgesys	„aš stengdavausi gerai elgtis“ „pasikeičiau į gerą pusę“
Dienos centro paslaugos	Ugdymas ir palaikymas	„čia šiek tiek daugiau išlavindavo nei mokykloj, daugiau tave pačią, o ne tavo žinias“ „mane mokino gero elgesio“ „čia pradėjo mokyti, atlikdavau namų darbus“ „pradėjo mokslas gerėti“ „pradėjo centre mane vertinti labiau“ „aš čia atsiskleidžiau“ „būnant centre pakeitė žmonės mane“ „čia buvo kita aplinka ir žmonių į kuriuos norėjau lygiuotis“
	Maitinimas	„čia galima sočiai pavalgyti“ „gaudavau maitinimą“
	Pamokų ruoša	„iš pradžių labai padėjo ruošti pamokas“ „namų darbus darydavom“ „skatindavo namų darbus daryt“ „man čia padeda savanoriai, darbuotojai namų darbus daryt“ „čia namų darbus padarau“ „savanoriai padeda man daugiau namų darbų paruošti“

Atsakymai į klausimą (Gal pastebėjai kokius dalykus dienos centre tau labiausiai padeda kai bandai išspręsti iškilančius sunkumus?) apie dienos centre teikiamos pagalbos veiksmingumą sprendžiant ugdytinių socialines problemas, išryškėjo dvi kategorijos: *vadovų ir savanorių asmeninis dėmesys* ir *dienos centro veikla* (žr. 2 lentelę). Kategorijoje *vadovų ir savanorių asmeninis dėmesys* išsiskyrė trys subkategorijos: *priėmimas ir bendravimas*, *problemų sprendimas*, *palaikymas, padaršinimas ir pavyzdys*. Antroje kategorijoje *dienos centro veikla* buvo išskirta viena subkategorija *užimtumas*.

Interpretuojant gautus duomenis galima teigti, kad ugdytiniams ypatingai svarbus asmeninis dėmesys, priėmimas, *palaikymas*, *padaršinimas* ir dienos centro darbuotojų reagavimas į kitų netinkamą elgesį su ugdytiniais. *Užimtumas* dienos centre, taip pat paminėtas kaip prioritetinga, svarbi ugdytinių vaikystės dalis. Subkategorijoje *palaikymas, padaršinimas ir pavyzdys* pastebimas patvirtinančių teiginių gausumas. Galime teigti, jog respondentams ypač reikalingi suaugusiųjų, vadovų ir savanorių padaršintys žodžiai ir pavyzdys. Ugdanti ir

palaikanti atmosfera, dienos centre, skatina ugdytinius keisti savo nepriimtina elgesį. Ugdytiniai patirdami priėmimą ir dėmesį, skatinami ir ugdomi nuoširdžiam bendravimui ir elgesio pasikeitimams. Teikiant pagalbą dienos centre būtina atkreipti dėmesį, kad sprendžiant ugdytinių socialines problemas labiausiai padeda ne užimtumas ir materialinė pagalba, bet aukščiau minėtos priežastys. Interpretuojant gautus duomenis apie ugdytinių pasikeitimus ir jų priežastis buvo išryškinta dienos centre teikiamų paslaugų svarba. Į klausimą apie dienos centro pagalbą sprendžiant respondentų problemas, buvo pastebėtas kokybinė kategorija *vadovų ir savanorių asmeninis dėmesys*. Interpretuojant kokybinio tyrimo duomenis apie suteiktą pagalbą vaikų dienos centro ugdytiniais, galima prielaida, jog ugdytinių socialinių problemų įveikimui turi reikšmės ir dienos centro organizuojama veikla ir ypatingas dėmesys vaiko asmenybės vystymuisi palaikant ugdančius, asmeninius santykius su kiekvienu ugdytiniu

Interviu metu aptarus su ugdytiniais jų šeimose, mokykloje ir tarp draugų išskylančius sunkumus buvo klausama (Pagalvok ir pasakyk, ar tie sunkumai kuriuos tu turėjai prieš ateidamas į dienos centrą pasikeitė kai tu pradėjai lankyti dienos centrą? Kaip manai, kodėl jie pasikeitė?) apie vaikų problemų pasikeitimus pradėjus lankyti dienos centrą.

Gauti duomenys buvo suskirstyti į dvi kategorijas: *asmeninis ugdytinių lavėjimas* ir *dienos centro paslaugos* (žr. 2 lentelę). Kategorijoje *asmeninis ugdytinių lavėjimas* išsiskyrė dvi subkategorijos: *bendravimas* ir *elgesys*. Kategorijoje *dienos centro paslaugos* išsiskyrė trys subkategorijos: *ugdymas ir palaikymas, maitinimas ir pamokų ruošą*. Pradėjus lankyti dienos centrą, pasak ugdytinių, pakito jų elgesys ir bendravimas. Dienos centro paslaugos, darbuotojų ir savanorių palaikymas, bendravimas, pagalba pamokų ruošoje, maitinimo ir ugdymo srityse, ugdytiniais padeda nugalėti jų bendravimo ir elgesio problemas. Respondentų asmeninių problemų pasikeitimus lemia minėtas ugdymas, pamokų ruošą ir maitinimas dienos centre. Kinta ugdytinių bendravimas ir elgesys kai yra patenkinami jų esminiai ir būtiniausi maitinimo ir asmeninio dėmesio poreikiai. Savanorių ir darbuotojų asmeninis bendravimas ir pavyzdys, skatina ugdytinius atsiliepti, stengtis spręsti iškilusius sunkumus bendravimo ar mokymosi srityje. *Dienos centro paslaugos*, teikiamas pastiprinimas, pagalba įgalina juos įveikti sunkumus ir yra respondentų socialinių problemų pasikeitimo priežastis.

3 lentelė

Ugdytinių pokyčiai mokykloje, bendravime su tėvais ir draugais pradėjus lankyti dienos centrą

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Pasikeitimai bendravime su tėvais	Tėvų ir globėjų dėmesys	„su močiute gerai“ „aš nueinu ir visada atsiprašau ir vėl viskas būna gerai“ „močiutė manimi rūpinasi“ „viena kitai stengiamės rodyti pagarbą“ „būna visko, būna pykčio“ „labiau pradėjau bendrauti su tėvais, o tėvai labiau klausdavo kaip sekas“
		„su draugais pasidariau švelnesnė“ „pasidariau draugiškesnė“ „dabar turiu

Pozityvūs pasikeitimai bendravime su draugais	Bendravimo kokybės	apie ką pakalbėti su draugais“ „dabar priima į kiemą“ „jie draugauja su manim“
	Bendravimo kiekybė	„daugiau draugų turiu“ „draugų susiradau“ „dienos centre susiradau daugiau draugų“ „daugiau žaidžiu su draugais“ „tiek draugų neturėčiau, jei nelankyčiau dienos centro“
Atviresnis Bendravimas ir susidomėjimas pamokomis	Su klasiokais	„su naujom klasiokėm tikrai gerai sutariu“ „visi pasikalbėdavom“ „su klasiokais santykiai pagerėjo“
	Su mokytojais	„su mokytojais viskas gerai būdavo“ „jie mane visada paguosdavo“ „su manim pasikalbėdavo“ „niekas net nežinojo, kad lankau dienos centrą“
	Užduočių atlikimas	„įsidėmiu ir mokykloj daugiau padarau“ „dabar padarau namų darbus“ „pradėjau gerai mokytis“ „atradau mokslo gyslelę“ „dabar galiu pati ruošti pamokas“ „pasidarė įdomios pamokos: biologija, matematika, istorija, ir net fizika, chemija“

Ugdytinių buvo klausama (Kaip dabar pasikeitė tavo bendravimas su tėvais?) apie jų problemų ir bendravimo su tėvais pasikeitimus kai jie pradėjo lankyti dienos centrą (žr. 3 lentelę). Išskirta viena kategorija *pasikeitimai bendravime su tėvais* ir viena subkategorija *tėvų ir globėjų dėmesys*.

Ugdytiniai neižvelgia ypatingų pasikeitimų šeimoje, arba jie yra nereikšmingi. Galima daryti prielaidą, jog šeimoje pasitaikančios problemos automatiškai neišnyksta. Reikia gana ilgo laikotarpio kol pasikeičia, išsisprendžia šeimoje kylantys konfliktai ar priklausomybių, smurto sukeltos pasekmės. Suteikiama pagalba ugdytiniams ir ugdytinių elgesio ar būdo pasikeitimai ne visuomet skatina gausų bendravimo su tėvais pasikeitimą. Negausūs tyrimo apie ugdytinių bendravimo pasikeitimus šeimoje, taip pat rodo, kad pradėjus lankyti dienos centrą tėvai daugiau dėmesio skiria vaikams, o ugdytiniai stengiasi rodyti pagarbą ir dėkingumą juos globojantiems žmonėms. Pradėjus lankyti dienos centrą tėvai yra skatinami skirti savo vaikams daugiau dėmesio. Skatinama atkreipti dėmesį į vaikų pasiekimus mokykloje, užduočių atlikimą, bendravimo problemas ir elgesio pasikeitimus. Vaikai, lankantys dienos centrą, skatinami gerbti ir dėkoti už jiems suteikiamą tėvų dėmesį ir paramą.

Atsakymuose į klausimą (Kas pasikeitė bendraujant su draugais, kai pradėjai lankyti dienos centrą?) apie bendravimo pasikeitimus su draugais, pradėjus lankyti dienos centrą (žr. 3 lentelę) išryškėjo viena kategorija: *pozityvūs pasikeitimai bendravime su draugais*. Šiai kategorijai buvo priskirtos dvi subkategorijos: *bendravimo kokybė* ir *bendravimo kiekybė*.

Bendraudami su draugais, dienos centre, ugdytiniai pastebėjo atsiradusį švelnumą ir komunikabilumą, taip pat prasiplėtė draugų ratas. Kokybinio tyrimo išskirtos subkategorijos *bendravimo kokybės* ir *bendravimo kiekybė* apibrėžia respondentų bendravimo su draugais pasikeitimus pradėjus lankyti dienos centrą. Pasikeitė vaikų bendravimo *kokybė*, jie dažniau susitinka, dalinasi, išgyvena draugystės džiaugsmą. Pastebėti ir tai, jog ugdytiniai geba susirasti naujų draugų, užmegzti naujas pažintis dienos centre. Ugdytiniai, kurių santykiai su draugais visada buvo stabilūs ir jie buvo bendraujantys, palaikantys draugystę, itin ryškių pasikeitimų bendraujant su draugais nepastebėjo. Respondentai, kurie jautėsi vieniši, atstumti draugų, bijojo

užmegzti kontaktą ar trūko bendravimo su draugais, bendravimo su draugais padėtis pasikeitė. Pradėjus lankyti dienos centrą draugų ratas prasiplėtė ir jie labiau išitraukė į žaidimus su savo draugais. Lankydami dienos centrą ir susipažinę su naujais draugais, turinčiais panašių sunkumų šeimoje, vaikai galėjo patirti bendrystės ir solidarumo džiaugsmą.

Respondentų atsakymai į klausimą (Kaip tau atrodo, o kas pasikeitė mokykloje?) apie jų pasikeitimus mokykloje kai jie pradėjo lankyti dienos centrą išryškėjo viena kategorija: *atviresnis bendravimas* ir *susidomėjimas pamokomis* (žr. 3 lentelę). Šioje kategorijoje išskirtos trys subkategorijos: *su klasiokais*, *su mokytojais* ir *užduočių atlikimas*.

Ugdytinių atsakymai į šį klausimą parodo, kad dienos centro teikiama pagalba mokymosi srityje, įtakoja respondentų susidomėjimą pamokomis, jie atlieka užduotis ir gauna geresnius pasiekimus. Galima prielaida, kad taisant spragas namų darbų, skaitymo, skaičiavimo ir kitose srityse, keičiasi ugdytinių savęs vertinimas. Mokydamiesi papildomai, gaudami pastiprinimą, palaikymą ir paskatinimą iš dienos centro vadovų, savanorių ir mokyklos auklėtojų, dalykų mokytojų – kyla ugdytinių savęs vertinimas.

Pastebėtas ir ugdytinių gebėjimas palaikyti santykius, patirti atviresnį bendravimą su klasės draugais. Kokybinio tyrimo duomenų patvirtinantys teiginiai liudija ir susidomėjimą mokymo dalykais. Respondentai atrado mokomųjų dalykų patrauklumą, susidomėjimą tomis pamokomis kurios anksčiau jiems atrodė atgrasios ir neįdomios. Vaikai taip pat patvirtino, jog geba išiminti didesnę informacijos kiekį.

Pagerėjus ugdytinių santykiams su klasiokais ar išnykusi įtampa klasėje, galėjo įtakoti ugdytinių susidomėjimą pamokomis. Respondentai neminėjo patyčių sumažėjimo galimybes. Interpretuojant duomenis, galėtume teigti, kad pagerėjus santykiams su klasiokais, sumažėjo ir patyčių problema.

4 lentelė

Asmeniniai ugdytinių atradimai pradėjus lankyti dienos centrą

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Atvirumas bendravime	„pradėjau bendrauti“ „atpažįstu kai man meluoja“ „bendravimas pasikeitė“ „drašiai, atvirai galiu bendrauti su žmonėmis“ „atradau savo nuomonę“
Teigiami charakterio pasikeitimai	„mano charakteris pasikeitė“ „gal aš čia geresnė?“ „buvau ožiukas, bet dabar jau pasitaisiau“ „atradau naujų charakterio savybių“ „jaučiu, kad esu pasikeitęs žmogus“ „labai greit išsižeidžiu“ „esu trapus žmogus“
Teigiamas savęs ir kitų vertinimas	„pradėjau draugauti su daugiau draugų ir pastebėjau, kad jie geri“ „labiau pažinau Dievą“ „supratau kokia aš norėčiau būti“ „esu laiminga, kad pradėjau lankyti dienos centrą“ „kitiems atradau geresnė nei, pavyzdžiui, mokykloje“ „esu dėkinga“ „visgi kažkas esu, kažką gerai galiu daryti“ „pakeičiau požiūrį į gyvenimą“ „pajaučiau netgi gyvenimo prasmę, kaip reikia gyventi“ „pakeičiau požiūrį į viską“
Pasitikėjimas savimi ir kitais	„atradau savyje tikrą pasitikėjimą ir sužinojau kaip išreikšti tą pasitikėjimą“ „mėgdavau tvarkytis centre“ „mėgau išsiskirti“ „atradau savyje daugiau stiprybės“

Atsakymuose į klausimą (Ką atradai savyje lankydamas (a) dienos centrą?) apie asmeninius respondentų atradimus išryškėjo keturios subkategorijos: *atvirumas bendravime*,

teigiami charakterio pasikeitimai, teigiamas savęs ir kitų vertinimas, pasitikėjimas savimi ir kitais (žr. 4 lentelę).

Pradėjus lankyti dienos centrą respondentai tapo atviresni bendravimui ir išvelgia teigiamus savo charakterio pasikeitimus. Ugdytiniai įgavo didesnę pasitikėjimą savimi ir kitais, pozityviai vertina aplinką. Interpretuojant kokybinio tyrimo duomenis galima teigti, kad ugdytiniai atrado stipriąsias ir silpnąsias savo asmenybės puses ir sugeba kritiškai vertinti aplinką kurioje jie užaugo, vertina suteiktą pagalbą. Kokybinėje kategorijoje *teigiami asmeniniai atradimai*, pamatinę ir svarbiausią vietą užima *pasitikėjimo savimi ir kitais* subkategorija. Šios subkategorijos patvirtinantys teiginiai liudija, kad ugdytiniai atradę *stiprybės* savyje pakeitė *požiūrį į save ir kitus*, gali saugiai išreikšti save, geba *jausti gyvenimo prasmę*, keisti save ir didžiuotis savo pasiekimais. Respondentai jaučia savo *trapumą* ir *pažeidžiamumą*, vadinasi, pradeda labiau pažinti save, o tai suponuoja į asmenybės brendimą ir asmens formavimąsi. Ugdytiniai taip pat yra dėkingi už jiems suteiktas paslaugas ir galimybes. Įgavę pasitikėjimą savimi, respondentai kritiškai vertina juos supančią aplinką, atradę *gyvenimo prasmę* ir saugumą, geba keisti savo netinkamo bendravimo modelius ir savikritiškai vertina charakterio netobulumus. Identifikuojant asmeninius ugdytinių atradimus išskiriami teigiami asmenybės pokyčiai. Interpretuojant kokybinio tyrimo duomenis galima prielaida, jog dienos centre teikiama pagalba įtakojo ugdytinių charakterio, bendravimo ir asmenybės pasikeitimus.

4.3. Tėvų nuomonės apie jų vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių problemų įveikos galimybes tyrimo rezultatų pristatymas ir interpretavimas

Kokybinio tyrimo metu buvo siekiama fiksuoti ne tik vaikų, bet ir tėvų nuomonę apie ugdytinių socialines problemas ir jų įveikos galimybes. Pagal vaikų klausimyną buvo sudarytas klausimynas tėvams ir interviu metodo pagalba atskleista tėvų nuomonė.

5 lentelė

Tėvų įvardinti vaikų sunkumai šeimoje, bendraujant su draugais ir mokykloje nelankant dienos centro

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Tėvų elgesys šeimoje	Nesutarimai šeimoje	„riejamės dėl senų klaidų“ „ant manęs labai piktas“ „mūsų nesutarimai su vyru labai trukdė jai“ „aš nemokėdavau su juo sutart“ „vaikai labai pyko dėl tų skyrybų“ „pykomės ir su tėčiu barėmės“ „aš tikiuosi, kad jos vaikai neaugs tokioj atmosferoj kurioj augo ji pati“ „mama moka tik rėkti“
	Alkoholizmas ir smurtas	„tėtis išgėręs būdavo labai agresyvus“ „aš nekontroliavau, pati išgėrinėdavau dažnai“

Ugdytinių problemos	Pamokų ruošos	„jis nedarydavo namie namų darbų“ „sunkiausia buvo susikaupti, susikoncentruoti į vieną tam tikrą darbą“ „nebuvo nei kaip, nei ant ko paruošti pamokų“ „pergyvendavo, kad neparuoštos pamokos“ „pamokų ruošos“ „su pamokom būdavo sunkiausia“
	Užimtumo	„kasdieninės dienvarkės įgyvendinimas“ „neturėjo draugų ir tokio užimtumo“ „neturėjimas ką veikt po pamokų“
	Bendravimo	„trūksta tėčio“ „jis toks kaip „akmenukas“ būdavo“ „nelabai pavyzdingas elgesys buvo“ „nepasakyčiau, kad vienas su kitu jie labai bendraudavo“ „išreikšti savo nuomonę“ „bendravimo problemų“
Santykiai su draugais	Bendravimo problemos	„neišklauso kitų“ „nepasitikinti savimi“ „anksčiau buvo kaip ir toks pastumdėlis“ „buvo uždaresnė“ „klausydavo jų, kad draugautų su ja“ „viskas iš namų būdavo išnešta“
	Bendravimo palaikymas	„jiems daugiausiai draugai rūpėdavo“ „eidavo kartu į parduotuvę“ „susipyksta ir vėl susitaiko“ „visą dieną jie būna lauke“ „šliedavosi prie stipresnių“
Mokymosi problemos	Neatliekamos namų darbų užduotys	„nelabai sekėsi tie jos namų darbai“ „negalėdavo savarankiškai dirbti“ „pamokų nepadaro ar pamiršta ką nors įsidėt, pasidaryt kas užduota“
	Aplaidumas	„jam buvo sunku mokytis, sunku rašyti“ „skaitymas berniukui nesisekė“ „mergaitei taip pat skaitymas ir dar matematika.“ „nemoka jis elgtis kolektyve“ „nesukaupia dėmesio“

Kokybinėje kategorijoje apie tėvų elgesį šeimoje, dvi respondentės prisipažino, jog *dažni nesutarimai* jų *šeimose* kildavo dėl sutuoktinio alkoholizmo. Dėl šios priežasties ir dėl neatleidimo ar *senų klaidų*, šeimoje kildavo rietenos. Tyrimo metu paaiškėjo, kad alkoholizmą dažnai lydėdavo ir nevaldomi sutuoktinių smurto protrūkiai. Respondentės paminėjo, jog dažniausiai smurtas būdavo nukreipiamas į jas, ne į vaikus, bet jų vaikai girdėdavo tėvų barnius. Jos apgailestavo, kad dėl šių nesutarimų kentėdavo atžalos. Pastebėtas tėvų ir vaikų nuomonių sutapimas dėl alkoholizmo problemos ir smurto protrūkių šeimose. Empirinės dalies tyrimų duomenys patvirtina literatūros apžvalgoje aprašytą tėvų alkoholizmo ir smurto daromą žalą vaikams. Ugdytiniai, atsakymuose į klausimus apie sunkumus šeimoje, pastebėjo *tėvų dėmesio stoką*, o respondenčių nuomone, jų vaikai turėjo *bendravimo ar elgesio* sunkumų ir neturėjo pakankamo *užimtumo*. Dvi respondentė pažymėjo, jog vaikams trūko *tėvų dėmesio*. Nuoširdūs atsakymai į klausimus rodo ir sutampančius, patvirtinančius teiginius apie spragas *pamokų ruošoje*. Respondentės pažymėjo, jog dažnai neturėdavo kantrybės, sugebėjimų, laiko ar net sąlygų savo atžaloms tinkamai padėti ruošti pamokas.

Interpretuojant gautus tyrimo duomenis, galima teigti, kad tėvų nesutarimai, alkoholizmas, smurtas, dėmesio, užimtumo stoka ir tinkamos pagalbos namų darbų ruošoje, buvo pagrindinės šeimoje pasitaikančios problemos. Šios problemos atsiliepėdavo vaikų elgesyje, bendravime su tėvais ir kitais asmenimis, o taip pat pastebimas vaikų emocijų sąstingis ar žemas savęs vertinimas. Neatliekant namų darbų užduočių krenta vaikų mokymosi motyvacija.

Respondentėms buvo pateiktas antras klausimas (Kaip jums atrodo, kas jūsų vaikui buvo sunkiausia bendraujant su draugais, kai jis dar nelankė dienos centro?) apie vaikų sunkumus bendraujant su draugais kai jie dar nelankė dienos centro. *Content* analizėje atsiskleidė viena

kokybinė kategorija (žr. 5 lentelę) *santykiai su draugais* ir išskirtos dvi subkategorijos: *bendravimo problemos* ir *bendravimo palaikymas*.

Respondentės pastebėjo, kad prieš pradėdant lankyti dienos centrą, vieni ugdytiniai turėjo *bendravimo problemų*, o kiti jų nesureikšmino, tiesiog *palaikė bendravimą* su savo bendraamžiais. Respondenčių atsakymai į šį klausimą neišryškino vaikų bendravimo baimių, tačiau respondentės pastebėjo savo atžalų *uždarumą, nepasitikėjimą savimi* bendraujant su draugais, o kitos pastebėjo, kad vaikai didelę savo laisvalaikio dalį praleisdavo su draugais („jiems daugiausiai draugai rūpėdavo“). Viena respondentė pažymėjo, kad jos vaikas *šliedavosi*, ieškodavo paramos draugų rate, „*papirkinėdavo*“ juos saldumynais ir skanėstais. Atsakymuose į šį klausimą išryškėjo tai, jog dauguma respondenčių pastebėjo savo vaikų bendravimo su bendraamžiais ypatumus. Negausus lentelėje išdėstytas patvirtinančių teiginių įvardijimas gali byloti ir apie tai, kad mamos neprisimena kaip jų vaikai bendravo prieš pradėdant lankyti dienos centrą, arba jos nesigilino į tai kaip jų vaikai bendraudavo su kitais vaikais.

Ugdytinių atsakymuose į bendravimą su draugais prieš pradėdant lankyti dienos centrą pastebėta gausesnė informacija apie draugus, žaidimus ir draugystės baimes, vienišumą, tačiau tėvų atsakymuose matomas požiūris iš šalies. Nors ir negausūs patvirtinantys teiginiai rodo, jog respondentės pastebėjo savo vaikų draugystės su bendraamžiais niuansus. Kokybinės *content* analizės duomenys rodo, kad ugdytiniai ir jų tėvai pastebėjo bendravimo, santykių su draugais užmezgimo ir palaikymo sunkumus prieš pradėdant lankyti dienos centrą. Šie sunkumai pasireiškė vienišumo jausmu, uždarumu, baimė pradėti draugystę ir bendravimo su draugais trūkumu. Išryškėjo ir dalis ugdytinių kurie neturėjo ryškių bendravimo sunkumų, respondentės ir ugdytiniai pastebėjo pastovų santykių palaikymą ir bendravimą su bendraamžiais prieš pradėdant lankyti dienos centrą.

Interviu metu pateiktas klausimas (Jūsų nuomone, kas jūsų vaikui (globotiniui) sunkiausia buvo kai jis (ji) lankė mokyklą ir nelankė dienos centro?) atskleidė tėvų pastebėtus vaikų sunkumus mokykloje, kai jie dar nelankė dienos centro. Išryškėjo (žr. 6 lentelę) viena kokybinė kategorija *mokymosi problemos* ir dvi subkategorijos: *neatliekamos namų darbų užduotys* ir *aplaidumas*

Respondentės pastebėjo, kad jų vaikams nesisekė susikaupti, skaityti, rašyti ir skaičiuoti. Lentelėje šie reiškiniai buvo įvardyti *apleistumo* subkategorija. Respondentės pastebėjo, kad jų atžaloms nesisekė *susikaupti, savarankiškai* atlikti namų darbų užduočių. Galima prielaida, kad dėl to, jog ugdytiniai nesulaukė tinkamo palaikymo ir pagalbos namų darbų atlikime, pasireiškė sunkumai skaičiavimo, skaitymo ir rašymo srityse. Dvi iš penkių respondenčių atskleidė Tik viena respondentė paminėjo vaiko bendravimo sunkumus su klasiokais, visos kitos respondentės gilinosi į mokomųjų dalykų pedagogines spragas. Interpretuojant tyrimo duomenis galime teigti,

kad tėvų neatskleista patyčių problema byloje apie tai, jog respondentų vaikai nepatyrė patyčių mokykloje, arba ugdytiniai nesikalbėjo su savo tėvais apie patiriamus sunkumus mokykloje.

Įdomu pastebėti tai, kad respondentės neižvelgia sąsajų tarp neatliekamų namų darbų užduočių namuose ir pasiekimų mokykloje. Vaikams respondentės suteikia suaugusio žmogaus savikontrolės ir atsakomybės teises. Interpretuojant duomenis galima teigti, kad namuose tėvai nekontroliuojama ar vaikas iš vakaro susidėjo į kuprinę reikalingas priemones, ar atliko visas jam pavestas namų darbų užduoti. Vaikai neugdomi atsakingai atlikti šias pareigas.

Pastebėta, kad dėmesio ugdytiniais stoka pasireiškė ir pedagoginėje srityje. Tai neleidžia vaikams įsilieti į klasės ir mokyklos bendruomenę. Gali būti, kad dėl to ugdytiniai išgyvena įtampą, jaučia atskirtį ir tai pasireiškia netinkamo, nepriimtino elgesio problemomis mokykloje.

6 lentelė

Tėvų įvardinti ugdytinių problemų pasikeitimai ir jų priežastys pradėjus lankyti dienos centrą

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Dienos centro veikla	Užimtumas	„dar tos išvykos, kelionės, stovyklos“ „dėl to, kad čia su ja dirbama“ „gerumas ir su vaikais užsiimate viskuo“
	Aplinkos poveikis	„gal tie metai kitoj aplinkoj“ „ją traukia link gerųjų pusės“ „tiek daug atiduodat čia tiems vaikams“ „dvasingumas didelis plusas“ „mažais žingsniukais, bet pasikeičia“ „čia gera atmosfera“
Pozityvūs vaikų elgesio pasikeitimai	Bendravimas	„bendravimas su kitais vaikais“ „bendravimas su manim“ „mandagesni, paslaugesni pasidarė“ „vertybės atsirado“ „pasikeitė bendravimas, požiūris“ „bendravimas viską daro“ „padeda rūpestis vienas kitu, žmogum, bendravimas“ „dabar bendrauja“ „bendravimo įgūdžiai“
	Savarankiškumas ir atsakingumas	„atsirado toks susikaupimas, pasidarė atsakingesnė“ „savarankiški vaikai tapo“ „kai dienos centrą pradėjo lankyti tai jau jie ir paruošia namų darbus“ „stengiasi įvykdyti tas užduotis“ „aš labai jais pasitikiu“ „visada pasako grįšim tada ir tada“

Atsakyme į klausimą (Gal pastebėjote, ar tie sunkumai kuriuos jūsų vaikas turėjo prieš ateidamas į dienos centrą pasikeitė po to kai jis pradėjo lankyti dienos centrą? Kaip manote, kodėl jie pasikeitė?) apie tėvų pastebėtus vaikų sunkumų pasikeitimus ir šių pasikeitimų priežastis pradėjus lankyti dienos centrą, atsiskleidė (žr. 6 lentelę) dvi kokybinės kategorijos: *dienos centro veikla* ir *pozityvūs vaikų elgesio pasikeitimai*. Pirmoje kategorijoje *dienos centro veikla* išplaukia dvi subkategorijos: *užimtumas* ir *aplinkos poveikis*. Antroje kategorijoje *pozityvūs vaikų elgesio pasikeitimai* atrandamos taip pat dvi subkategorijos: *bendravimas* ir *savarankiškumas, atsakingumas*.

Interviu metu gauti duomenys liudija apie *dienos centro veiklos, užimtumo* ir *aplinkos* teigiamą *poveikį* ugdytiniais. Respondentės pastebėjo, kad dienos centre teikiamas *užimtumas*, aplinka ir atmosfera įtakojo ugdytinių *pozityvius elgesio pasikeitimus*. Atsakymuose į šį klausimą, respondentės neminėjo maitinimo dienos centre, bet kaip ir ugdytiniai, didžiausią

patvirtinančių teiginių dalį skyrė *bendravimui, priėmimui ir aplinkos poveikiui*. Tik ugdytinių atsakymuose pastebėtas *palaikymo, padaršinimo ir pavyzdžio* subkategorijos aspektas. Respondentės, kaip ir ugdytiniai minėjo pagalbą pamokų ruošoje, tik respondentės išskirtinį dėmesį skyrė atsiradusiam vaikų savarankiškumui ir atsakingumui. Pastebėtas atsakingas ugdytinių požiūris į namų darbų atlikimą, laiko planavimą. Pasak respondenčių ugdytiniai tapo *mandagesni ir paslaugesni*.

Dvi respondentės ir viena ugdytinė pastebėjo dvasinės pagalbos reikšmę ugdytinių teigiamiems pasikeitimams. *Aplinkos poveikis* interpretuotinas kaip šiltas, draugiškas ugdytinių priėmimas ir bendravimo palaikymas dienos centre.

Respondentės ir ugdytiniai pastebėjo priežastis dėl kurių atsirado *pozityvūs ugdytinių elgesio pasikeitimai*. Apibendrinant galima teigti, kad plačiausiai apibūdintos priežastys yra dienos centro organizuojama veikla ir paslaugos; darbuotojų bendravimas su ugdytiniais ir aplinka į kurią patenka vaikas pradėjęs lankyti dienos centrą.

Apibendrinant ir interpretuojant gautus tyrimo duomenis galime pastebėti, kad šiltas ugdytinių priėmimas, bendravimas, asmenybės ugdymas ir dienos centre teikiamos paslaugos keičia ugdytinių problemas ir jų priežastis. Ugdytiniai tapo savarankiški, atsakingesni ir labiau bendraujantys.

7 lentelė

Tėvų įvardinti dabartiniai vaiko elgesio ir bendravimo pasikeitimai šeimoje, su draugais ir mokykloje

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Teigiami ugdytinių elgesio pokyčiai	Vaikų bendravimo pasikeitimai	„dabar tas švelnumas iš kažkur atsirado“ „aikštingesnė pasidarė, išsiveidžia dažniau“ „mažesnę sesę myli labiau negu mane“ „ji visada gera, labai jautri“ „ji gera, paslaugi“ „tingi, bet dienos centre moka save pateikti“ „ji renkasi dabar kitokius žmones“ „ji lyderių pozicijoje“ „turi savo nuomonę“ „jei jį kas ižeis ar jam kas nepatik, jis visada atsakys“
	Namų darbų atlikimas	„pamokos padarytos“ „pradėjo namuose kažkiek daryti tuos namų darbus“
	Santykiai su tėvais	„vaikui ir man, kai ateinu, norisi bendrauti“ „elgesyje pasikeitimai į gerą pusę, ir su manim, ir su tėčiu“ „berniukas daugiau su tėčiu“
	Pagalba namų buityje	„padeda kitiems“ „namuose labai mergaitė padeda ir berniukas“ „tai ji orkaitę valo, tai ji vonią iššveičia“ „ateina, paklausia, ar nereikia nieko padėti“
Teigiami tėvų ir vaikų santykių pokyčiai	Pozityvus bendravimas	„bendravimas su vaiku labai pasikeitė į gerą pusę“ „ramybė atėjo į namus“ „nebeliko tos ištisinės baimės“ „tėčio labiau klauso nei mamos“
	Disciplina	„namie pasidarė tokias taisykles turim“ „be jokių barnių, tu turi klausyti“
	Atvirumas	„paslaptis visas pasako“
Teigiami bendravimo pokyčiai	Lyderystė ir atsargumas	„kai bendrauja su draugais elgiasi atsargiau“ „mėgsta pavadovauti“ „savo nuomonę moka išsakyti“ „dabar jis turi savo nuomonę“ „jis toks tvirtesnis savyje pasidarė“ „jei jam nepatinka, jis pats apsisuka ir išeina“ „dienos centre ji surado giminingų sielų“
	Žaidimai	„eina krepšinių, futbolą pažaisiti su draugais“ „jai reikia, kad su ja būtų vaikai“ „bendravimas yra platesnio rato“ „nėra ji atstumta“ „draugas į namus ateidavo“ „jos bendravimas pasikeitė atsirenkant žmones“
	Ugdytinių	„ji pati suinteresuota mokslais“ „ji atsakomybę daugiau jaučia“ „labai įtakoja“

Pažanga mokykloje	atsakingumas	„padeda susikaupti, atlikti pareigą, savo darbą“ „jis jau atsakingas“ „vaikai geresni,“
	Taisomos pedagoginės spragos	„matau pažangą, kad vaikų mokslai pasikeitė į geresnę pusę“ „daugiau išmoksta, išmoko skaitymo“ „čia jai padėdavo“ „moksle ženkliai pažengęs“ „anglų grupei, ir sesutė, ir jis, vieni iš geriausių tapo“ „skaito geriau“
	Teigiami elgesio pasikeitimai	„nėra labai daug nusiskundimų kaip anksčiau būdavo“ „stengiasi, padeda“

Tėvams pateikus klausimą (Kokie, jūsų nuomone, pasikeitimai įvyko, jūsų vaiko elgesyje kai jis pradėjo lankyti dienos centrą?) apie vaikų elgesio pasikeitimus pradėjus lankyti dienos centrą, išskirta viena kategorija (žr. 7 lentelę) „teigiami ugdytinių elgesio pokyčiai“. Iš šios kategorijos išplaukia keturios subkategorijos: *vaikų bendravimo pasikeitimai, namų darbų atlikimas, santykiai su tėvais ir pagalba namų buityje*. Pastebėtas patvirtinančių teiginių, *vaikų bendravimo pasikeitimų* subkategorijoje, gausumas. Vaikų elgesį respondentės sieja su bendravimu kuris pasireiškia *mandagumu, jautrumu, gerumu, lyderyste* draugų tarpe. Dvi respondentės pastebėjo *teigiamus* ir ryškius savo atžalų elgesio pasikeitimus jiems pradėjus lankyti dienos centrą. Viena respondentė įvardijo vaiko vidinio pykčio transformaciją į švelnumą. Minėta respondentė pastebėjo ir laisvesnę vaiko emocijų raišką. Antroji respondentė teigė, kad jos vaikas, grįžęs iš dienos centro, nepuola į kiemą, bet paklausia kuo gali padėti mamai namų buities ruošoje. Minėti ugdytinių elgesio pasikeitimai pastebėti vaikui pradėjus lankyti dienos centrą. Subkategorijos *santykiai su tėvais* ir *pagalba namų buityje* parodo, kad vaikų elgesys pakito bendravime su respondentėmis, įskaitant ir *pagalbą namų buityje ir bendravime su kitais žmonėmis*. Respondentės atsakymuose į užduotą klausimą įterpia namų darbų atlikimo klausimą. Apibendrinant tyrimo duomenis, galima teigti, kad vaikai patys stengiasi atlikti namų darbus, atsakingai renkasi draugus, rodo iniciatyvą buitiniuose darbuose ir stengiasi daugiau bendrauti su savo tėvais.

Respondenčių buvo klausama (Gal galėtumėte apibūdinti dabartinį jūsų vaiko bendravimą su jumis?) apie dabartinio bendravimo su savo vaikais ypatumus. Atsakymuose pastebėti (žr. 7 lentelę) teigiami bendravimo pokyčiai įvardinti viena kategorija: *teigiami tėvų ir vaikų santykių pokyčiai*. Šioje kategorijoje buvo atrastos ir sugrupuotos trys subkategorijos: *pozityvus bendravimas, disciplina ir atvirumas*.

Penkioliktoje lentelėje pateikiami negausūs tyrimo duomenys dar kartą atskleidžia, kad bendravimo ir šeimos pokyčiams reikalingas ilgesnis laiko tarpas, šie pokyčiai negali įvykti automatiškai ir reikalingos abipusės pastangos. Galime padėti vaikams išspręsti elgesio, bendravimo, adaptacijos problemas, o kaip tai paveiks šeimos problemas priklausys nuo tėvų pastangų. Tėvams galime tik pasiūlyti priimti vaikų pokyčius, kreipti tėvų dėmesį į vaikų auklėjimą, skatinti juos labiau rūpintis savo vaikais. Negalime pasakyti ar tėvai sugebės ir norės investuoti į savo vaikų ateitį. Tyrime pastebėta, kad ugdytiniai savo vaikams diegia *taisykles*.

Įvesdami daugiau *disciplinos* ir vaikų auklėjimą, tėvai turi patys rodyti pavyzdį. Jei šių dalykų bus nepaisoma, neilgai truks vaikų taisyklių diegimas šeimoje, nes vaikai dažnai mokosi iš tėvų pavyzdžio, o ne iš to ką jie sako ar ko moko. Sveikintinos respondenčių pastangos įvesti namuose discipliną rodo, kad pasikeitimai vyksta ir šeimose, ne tik vaikuose. Subkategorijos *pozityvus bendravimas* patvirtinantys teiginiai liudija apie pozityvų, šiltą šeimos tarpusavio bendravimą. Negausūs atsakymai į šį klausimą liudija, kad ne visos šeimos, gal būt tik maža jų dalis, patiria pozityvius bendravimo pasikeitimus. Respondentės savo bendravimo su vaikais pokyčiuose pastebėjo didesnę vaikų *atvirumą*. Galima prielaida, kad vaikai šeimose jaučiasi saugesni, todėl neslepia savo išgyvenimų nuo tėvų ir gali atvirai jiems išsipasakoti.

Apibendrinant tyrime gautus duomenis apie ugdytinių bendravimą su tėvais pradėjus lankyti dienos centrą, galima teigti, kad ugdytiniai pastebi tėvų teikiamą dėmesį, yra jiems dėkingi, o respondentės išvelgia teigiamus pasikeitimus vaikų bendravime su šeimos nariais.

Interviu metu pateiktas klausimas (Kaip, jūsų nuomone, vaikas dabar bendrauja su savo draugais ir bendraamžiais?) atskleidė respondenčių nuomonę apie jų vaikų dabartinį bendravimo su savo draugais. Kategorijoje (žr. 7 lentelę) „teigiami bendravimo pokyčiai“ išskirtos dvi subkategorijos: *lyderystė ir atsargumas, žaidimai*.

Tėvų pastebėti jų atžalų bendravimo su draugais ypatumai leidžia teigti, kad vaikai ir jų tėvai palaiko glaudžius, artimus ryšius. Tėvai domisi kokius *žaidimus* ir su kokiais draugais jų vaikai praleidžia laisvalaikį. Viena respondentė dalinosi ir stebėjosi savo vaiko bendravimu su draugais pasikeitimu. Šeimoje vaikas buvo užsisklendęs, piktas ir jam nesisekė bendrauti su savo draugais. Respondentės teigimu, vaikui pradėjus lankyti dienos centrą, pasikeitė jo draugystės kokybė, jis gali tvirtai išreikšti draugams savo nuomonę ir draugus renkasi pats. Viena respondentė pastebėjo, kad jos vaikas draugystei dažnai rinkdavosi padykusius, neklusnius vaikus. Pradėdamas bendrauti su savo bendraamžiais, vaikas nesąmoningai šliedavosi prie *stipresnių*, valdingesnių draugų ir stengėsi jiems įtikti nešdamas iš namų įvairias „dovanėles“. Respondentė pastebėjo, kad pradėjus lankyti dienos centrą, jos vaikas *atsargiau renkasi draugus* ir nebeliko draugų „papirkinėjimo sindromo“. Įvairių mokslinių tyrimų duomenimis, alkoholizmo ir smurto pažeistose šeimose, vaikai draugystei renkasi panašią patirtį turinčius draugus. Manoma, kad bendraudami su panašiais ir save jie jaučiasi saugesni, nes gerai pažysta aplinką kurioje yra įpratę būti ir bendrauti. Teigiama, kad suaugę alkoholikų vaikai nesąmoningai renkasi panašią patirtį išgyvenusius sutuoktinius. Nutraukti šį nesąmoningą pasirinkimą yra sudėtingas uždavinys. Interpretuojant tyrime gautų duomenų informaciją, galime išvelgti tai, jog ugdytiniai džiaugėsi suradę daugiau naujų draugų, o respondentės, stebėdamos vaikų bendravimą su draugais, išvelgė *atsargumą* ir nuomonės tvirtumą. Respondentų atsakymuose į klausimą (Jūsų manymu, kaip dienos centras įtakoja jūsų vaiko elgesį ir

pasiekimus mokykloje?) apie ugdytinių elgesį ir pasiekimus mokykloje, išryškėjo viena kategorija (žr. 7 lentelę) „pažanga mokykloje“ ir trys subkategorijos: *ugdytinių atsakingumas, taisomos pedagoginės spragos ir teigiami elgesio pasikeitimai*.

Respondenčių atsakymuose į klausimą apie ugdytinių pasikeitimus mokykloje pastebėti pozityvūs pasikeitimai. Apie *pažangą mokykloje* liudija patvirtinantys teiginiai. Vienos respondentės pastebėjo, kad vaikai yra labiau *atsakingi* už savo namų darbų atlikimą, kitos respondentės pastebėjo, kad mokytojai nesiskundžia vaikų blogu elgesiu, taip kaip anksčiau skųsdavosi. Patvirtinantys teiginiai liudija, kad viena iš šeimoje pasitaikančių, neatliekamų namų darbų problema ir iš jos išplaukiantis pedagoginis aplaidumas ir pažangumas mokykloje, sprendžiamas vaikų dienos centro pagalba. Visos respondentės pažymėjo, kad *ženkliai taisomos pedagoginės spragos*. Pastebėta dienos centro įtaka vaikams įgalina pačius kontroliuoti savo pedagoginių spragų taisymą. Vaikai namų darbų užduotis atlieka ne tik dienos centre, padedant darbuotojams ar savanoriams, bet ir savarankiškai tai daro namuose. Respondentės džiaugėsi pasiektais rezultatais. Interpretuojant tyrimo duomenis galima teigti, kad vaikams būtinas suaugusių dėmesys, parama, kontrolė ir palaikymas ugdant jų savarankiškumą.

Galima teigti, kad *pažanga mokykloje* suteikia galimybę tėvams atkreipti didesnę dėmesį į savo vaikų pažangumą, juos palaikyti ir paskatinti jau pradėtame darbe. Reikalingas bendradarbiavimas tarp tėvų ir dienos centro darbuotojų gali ir neįvykti, tačiau ugdytiniai jausis sustiprinti jiems rodomo dėmesio ir patys sieks geresnių pasiekimų. Vaikams, tuo būdu, suteikiama galimybė kelti savęs vertinimą, o pedagogams pastebėti vaikų pastangas.

Apibendrinant tyrime gautus duomenis apie ugdytinių nuomonę jų pasikeitimus mokykloje ir tėvų nuomonę, galima teigti, kad vaikai labiau domisi, pajėgia suprasti mokymo dalykų užduotis. Ugdytiniai tapo atsakingesni ir labiau sutaria su pedagogais.

8 lentelė

Tėvų pastebėti vaikų pasikeitimai lankant dienos centrą

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Dienos centro teikiama pagalba	Parama ir bendravimas	„jūs kaip šeima mums tapot“ „bendravimas čia padeda“ „dienos centras, tai didelė parama mums“ „šeimoj neišeina taip bendrauti“ „jam malda dabar ypatingai patinka“ „dienos centre, tas paskatinimas“
Ugdytinių pokyčiai	Pasitikėjimas savimi	„vaikas dabar pasitiki savimi žymiai daugiau“ „pastebim, kad vaikas pasikeitė“ „jis mūsų šeimos vyras“
	Teigiami emocijų ir veiklos pasikeitimai	„jis gali šypsotis“ „dabar berniukas jaučiasi laisvesnis ir tvirtesnis“ „berniukas pradėjo reikšti emocijas“ „kažkiek jis jau daugiau dėmesio sukaupia“ „jis dabar save realizuoja“ „jis viską mums remontuoja“

Interviu metu respondenčių buvo klausama (Gal galėtumėte apibūdinti plačiau, kokie pasikeitimai įvyko, kai jūsų vaikas pradėjo lankyti dienos centrą?) apie jų vaikuose pastebėtus

pasikeitimus pradėjus lankyti dienos centrą. Išryškėjo dvi kategorijos (žr. 8 lentelę): *dienos centro teikiama pagalba* ir *ugdytinių pokyčiai*. Kokybinėje kategorijoje *dienos centro teikiama pagalba* išskirta viena subkategorija: *parama ir bendravimas*. Kategorijoje *ugdytinių pokyčiai*, išryškėjo dvi subkategorijos: *pasitikėjimas savimi, teigiami emocijų ir veiklos pasikeitimai*.

Subkategorijoje *parama ir bendravimas* patvirtinantys teiginiai liudija, kad respondentės kalba ne apie vaikų pasikeitimus lankant dienos centrą, bet apie dienos centro teikiamą naudą, *paskatinimą* ir artimą, šiltą bendravimą su dienos centro darbuotojomis. Galima teigti, kad joms dienos centro paslaugos, teikiama pagalba šeimai, ar vaikui yra svarbi. Dvi tikinčios respondentės džiaugėsi, kad vaikams patinka malda, o viena respondentė pabrėžė, kad jai ir jos vaikui svarbiausia darbuotojų tikėjimas, gerumas ir pavyzdys.

Pastebėta, kad vaikai dienos centre yra skatinami pavyzdingai elgtis, tapo atviresni ir linksmesni. Atsiskleidė vaikų gebėjimas susikaupti, namuose atlikti buitinius ar kitus reikalingus darbus. Respondentės džiaugėsi, kad vaikai labiau pasitiki savimi, atviriau bendrauja namuose su artimaisiais, su kiemo draugais.

4.4. Vaikų dienos centro darbuotojų nuomonės apie ugdytinių, lankančių vaikų dienos centrą, socialinių problemų įveikos galimybes tyrimo rezultatų pristatymas ir interpretavimas

Interviu metu darbuotojų buvo klausama (Jūsų nuomone, kas būna sunkiausia dienos centrą lankantiems ugdytiniams šeimose?) apie ugdytinių patiriamus sunkumus šeimose. Išsiskyrė kokybinė kategorija (žr. 9 lentelę) *tėvų elgesys* ir iš šios kategorijos išplaukiančios trys subkategorijos: *apleistumas ir nepriteklis; socialinių ir tėvystės įgūdžių stoka; alkoholizmas ir smurtas*.

9 lentelė

Vaikų dienos centro darbuotojų nuomonė apie ugdytinių patiriamus sunkumus šeimose, su draugais ir mokykloje

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Tėvų elgesys	Apleistumas ir nepriteklis	„apleistumas kurį jie patiria šeimose“ „sunkiausia išgyventi nepriteklių šeimoje“ „pagrindinių poreikių patenkinimo nebuvimą šeimoje“ „materialinis nepriteklis“ „neturėjimas galimybės paruošti namų darbus, nepriežiūra“ „namie niekas jų neskatina, nepadeda“ „prastos gyvenimo sąlygos“ „neturėjimas galimybės ruošti pamokas“
	Socialinių ir tėvystės įgūdžių stoka	„tėvų socialinių įgūdžių stoka“ „ryšio su tėvais nebuvimas“ „ribų nebuvimas, saugumo nebuvimas“ „negebėjimas suprasti vaiko poreikių“ „trūksta tėvams tėvystės įgūdžių“ „tėvų nemokėjimas vaikams nustatyti ribas“

	Alkoholizmas ir smurtas	„žalingus tėvų įpročius, smurtą“ „smurtas šeimoje“ „smurtas, tėvų alkoholizmas“ „tėvų priklausomybė alkoholiui“
Ugdytinių požiūris į save ir kitus	Žemas savęs vertinimas	„prasta savivertė“ „nepasitikėjimas savimi dėl savo šeimos situacijos, dėl skurdo“ „problemų dėl savivertės“
	Bendravimo ir konfliktų sprendimo įgūdžių stoka	„bendravimo įgūdžių stoka“ „netinkamai pasirenkami konfliktų sprendimo būdai“ „turi psichologinių problemų“ „elgesio, bei savitvardos“ „sunku užmegzti teigiamą kontaktą“ „nepasitiki savimi“ „palaikyti ryšį su savo bendraamžiais, mokytojais“ „neturi tam tikrų bendravimo įgūdžių“ „nemokėjimo užmegzti ir palaikyti pokalbio arba draugystės“ „bendraamžių atstūmimo“ „dažnai būna grubūs, išveidinėja, grasina“ „turi elgesio sutrikimų įtakotų jų gyvenimiškos patirties“
Ugdytinių problemos	Nepriimtinas bendravimas	„jie savo blogu, netinkamu elgesiu nori įveikti atstūmimą“ „jų bendravimas yra kažkoks kitoks“ „nemoka bendrauti“
	Patyčios	„patyčias patiria dėl šeimos situacijos, dėl skurdo“ „patyčios“ „didelė problema yra patyčios“ „patyčios mokykloje ir iš to atsirandančios elgesio problemos“ „problema, patyčios“
	Mokymosi sunkumai	„negebėjimas susikaupti“ „mokymosi problemos dėl apleistumo“ „dėl emocinių problemų nesugeba mokytis“ „turi mokymosi ir elgesio sunkumų“ „turi žemą motyvaciją mokytis“ „mokymosi sunkumai“
Ugdytinių priešiškus ir įgūdžių stoka	Smurtas	„smurtas ir šeimose, ir tarpusavyje“
	Nepriimtinas elgesys	„elgesio problemos“ „elgesio sunkumai“ „žalingi įpročiai“ „negatyvūs jausmai“ „nėra patyrę kaip elgtis visuomenėje, viešojoje vietoje“
	Bendravimo įgūdžių stoka	„socialinių įgūdžių nebuvimas“ „antivisuomeniškumas“ „socialinių bei bendravimo įgūdžių stoka“ „empatijos nebuvimas“ „priešiškus aplinkiniams“ „empatijos yra trūkumas“ „socialinių įgūdžių trūkumas“ „kyla įvairių socialinių problemų bendraujant su visuomene“
	Žemas savęs vertinimas	„nepasitikėjimas savimi“ „menkavertiškumo jausmas“ „nesaugumas“
	Higienos įgūdžiai	„elementarių higieninių įgūdžių nebuvimas“ „higienos įgūdžių trūkumas“
	Konfliktų sprendimai	„negebėjimas spręsti konfliktus, taikiai, teisingai, pozityviai“

Kokybinė subkategorija *Apleistumas ir nepritekliai* lentelėje užima gausiausią patvirtinančių teiginių dalį. Galima teigti, kad tėvų dėmesio, rūpesčio ir nepritekliaus problemos, ugdytinių šeimose, šiuo metu yra aktualiausios. Patvirtinantys teiginiai taip pat liudija apie gerai informuotą ir patirties suformuotą dienos centro darbuotojų požiūrį į šeimose esančias problemas. Socialiniams darbuotojams ar pedagogams tenka nelengva užduotis padėti ugdytiniams įveikti savo socialines problemas ir įgalinti juos nepaisant sunkumų šeimoje, rūpintis savimi.

Apibendrinant ir interpretuojant kokybiniame tyrime gautus duomenis, galime teigti, kad ugdytinių socialinės problemos atsiranda šeimose. Opiausios ir aktualiausios šeimoje pasitaikančios problemos yra alkoholizmo, smurto, nepritekliaus ir tėvų rūpesčio bei dėmesio stoka. Kai tėvai neatliepia į vaiko poreikius, vaikuose atsiranda žemas savęs vertinimas, pedagoginės spragos ir nepriimtinas elgesys.

Interviu metu dienos centro darbuotojų buvo prašoma (Kaip jums atrodo, kas dienos centro ugdytiniams būna sunkiausia bendraujant su draugais?) atskleisti (žr. 9 lentelę) ugdytinių bendravimo su draugais ypatumus. Atsiskleidė viena kokybinė kategorija: *ugdytinių požiūris į*

save ir kitus ir jos išplaukiančios dvi subkategorijos: *žemas savęs vertinimas; bendravimo ir konfliktų sprendimo įgūdžių stoka*.

Patvirtinančių teiginių gausa rodo, kad ugdytiniai stokoja *bendravimo ir konfliktų sprendimo* įgūdžių. Pastebėtas reiškinys, kad dienos centro darbuotojos kalba tik apie ugdytinių vidines problemas, elgesio sutrikimus ir nekaltina bendraamžių dėl patiriamų sunkumų. Galėtume teigti, kad darbuotojoms yra aišku, jog aplinka nėra palanki tinkamam ir visokeriopam ugdytinių brendimui, tačiau atsiliepiamas į šias problemas, reakcija į jas, priklauso nuo ugdytinių. Galime konstatuoti, kad ugdytiniais reikalinga, nors ir menkiausia, teigiama, tinkama atsvara neigiamos aplinkos svoriui, tačiau reikalingos ir ugdytinių pastangos. Palikdami ugdytinį vieną prieš visą virtinę šeimoje išstinkančių problemų ir stebėdami kaip jis jas įveikia, elgtumėmės nepedagogiškai, o juk taip dažnai nutinka net ir ugdymo įstaigose.

Dienos centro darbuotojos pastebėjo bendravimo su bendraamžiais įgūdžių, konfliktiško elgesio ar kitų ugdytinių problemų priežastis. Jos teigia, kad tai kyla iš ugdytinių *žemo savęs vertinimo*, materialinio *nepritekliaus* ar kitos jų *gyvenimiškos patirties* įtakotų reiškinijų. Galime pastebėti netinkamą vaikų elgesį, tačiau įsigilinti į jų priežastis, galime tik apimdami visuminį šeimos problemų vaizdą. Būdama dienos centro darbuotoja ir tyrėja galiu teigti, kad šios problemos šaknys dažniausiai glūdi ne tik ugdytinių tėvų, bet ir senelių geneologijoje, todėl spartaus vaikų „pasitaisymo“ ar šeimos „ligų“ gydymo negalime tikėtis.

Apibendrinant ir interpretuojant tyrime gautus duomenis, galime teigti, kad bendraudami su bendraamžiais vieni ugdytiniai, tai tikriausiai priklauso nuo reakcijos į problemas, sugeba bendrauti, palaikyti santykius su bendraamžiais, kitiems šis procesas reikalauja didesnių pastangų. Norėdami, kad vaikai įveiktų bendravimo su bendraamžiais problemas turėtume ugdyti bendravimo ir konfliktų sprendimo įgūdžius. Padėti ugdytiniais naikinti šių problemų atsiradimo priežastis: žemą savęs vertinimą ir nepriteklių šeimoje, jų turimą gyvenimišką patirtį praturtinti kita, teigiama gyvenimiška patirtimi.

Respondenčių buvo klausama (Kaip manote, kokios dažniausios problemos, šiems vaikams pasitaiko mokykloje?) (žr. 9 lentelę) apie ugdytinių problemas mokykloje. Atskleista viena kokybinė kategorija *ugdytinių problemos* ir trys iš jos išplaukiančios subkategorijos: *nepriimtinas bendravimas, patyčios ir mokymosi sunkumai*.

Visos dienos centro darbuotojos išvelgė patyčių problemą mokykloje. Lietuvoje tai ypatingai skausminga problema, nes ugdytiniai kartais suranda patyčių problemos sprendimo būdą pasitraukdami iš gyvenimo. Viena dienos centro darbuotoja pažymėjo, kad patyčios dažniausiai kyla dėl *šeimos situacijos, skurdo*, dėl to, kad vaikai neturi tinkamo drabužio ar telefono. Mano giliu įsitikinimu ir pastebėjimu, ši problema ypatingai ryškėja vaikams žengiant į paauglystės laikotarpį. Lentelėje pateikti patvirtinantys teiginiai ir subkategorijos rodo, kad

dienos centro darbuotojos išskyrė tris pagrindines, mokykloje pasitaikančias problemas: *bendravimo, patyčių ir mokymosi*. Respondentės pažymėjo, kad iš patyčių problemos gali gimi ir elgesio problema, o dėl apleistumo ir emocinių problemų gali gimi ir mokymosi problemos. Savo *netinkamu elgesiu* ugdytiniai nori atkreipti į save dėmesį ir bent taip įveikti tą atstumą kuris susidaro tarp bendraamžių ar mokytojų.

Respondentės apibūdino (Gal galėtumėte apibūdinti ugdytinių, kurie lanko dienos centą, socialines problemas?) ugdytinių socialines problemas. Lentelėje (žr. 9 lentelę) pateiktoje informacijoje išryškėjo viena kategorija *ugdytinių priešiškas ir įgūdžių stoka* ir penkios subkategorijos: *smurtas; nepriimtinas elgesys; bendravimo įgūdžių stoka, žemas savęs vertinimas, higienos įgūdžiai, konfliktų sprendimai*.

Gausiausia patvirtinančių teiginių subkategorija: *socialinių ir bendravimo įgūdžių stoka* liudija, kad tai yra svarbiausios arba dažniau pasitaikančios, ugdytinių socialinės problemos. Subkategorijos: *Nepriimtinas elgesys, bendravimo įgūdžių stoka, konfliktų sprendimai, tai – ugdytinių priešiškas*. Patyrę smurtą šeimoje, vaikai perima netinkamą konfliktų sprendimo modelį ir patys tampa smurtautojais. *Nepriimtinas elgesys* neleidžia pastebėti ugdytinio teigiamų savybių ir įsilieti į mokyklos bendruomenę ar visuomenę. Pasirenkami netinkami konfliktų sprendimo modeliai ir *bendravimo įgūdžių stoka* verčia ugdytinius ieškoti panašių draugų arba patirti atskirtį. Vaikai dažnai kaltina save dėl tėvų klaidų ar alkoholizmo, *žemas savęs vertinimas* ir *smurtas* gali būti giluminis ir pamatinis visų išorinių blogybių šaltinis. Higienos įgūdžių trukumas yra vaiko apleistumo ir nesirūpinimo juo padarinys. Vaikų dienos centro darbuotojos pastebėjo tai kas dažniausiai kliudo vaikui bendrauti, žaisti, įsilieti į mokyklos bendruomenę, visa tai atsiriame į santykius šeimoje ir žemą savęs vertinimą. Dėl šių pasireiškiančių problemų ugdytiniai patenka į vaikų dienos centrus, tačiau, kaip visada paaiškėja – tai yra tik pasekmės to ką vaikai išgyvena šeimose.

10 lentelė

Respondenčių pastebėta dienos centro pagalbos ir veiklos įtaka labiausiai padedanti ugdytiniams išspręsti savo socialines problemas

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Dienos centro veikla	Individualus dėmesys	„išklausymas, asmeninis dėmesys vaikui“ „individualus dėmesys“ „individualūs pokalbiai“ „pokalbis“ „gauna čia pagalbą namų darbų ruošoje“
	Grupinis darbas	„darbas grupėje“ „per grupinį darbą išsiugdo tam tikri įgūdžiai“ „grupiniai užsiėmimai, mokymasis bendrauti draugiškai“ „diskusija“ „grupelės padeda“ „socialinių įgūdžių ugdymas, prevencinė veikla“
	Tėvų bendradarbiavimas	„svarbu, kad tėvai bendradarbiautų“
	Materialinė pagalba	„materialinė pagalba“ „priemonių suteikimas jiems“

	Psichologo pagalba ir saugumas	„psichologo pagalba“ „mokymasis teigiamų problemų ir konfliktų sprendimo būdų“ „šilumos ir meilės suteikimas vaikui“ „psichologo konsultacijos ir palaikomoji psichoterapija“ „psichologinė pagalba“
	Higienos įgūdžiai	„buitinių ir asmens higienos įgūdžių lavinimas“ „rankų prausimasis, dantukų valymas, skatinami praustis“
	Pavyzdys ir taisyklės	„teigiamas pavyzdys“ „parodymas, paaiškinimas, taisyklių vaikams nustatymas, įvedimas“ „niekas jų neįžeidinės ir jie negali nieko įžeidinėti“ „jie negali mušti kitų ir niekas negali mušti jų“
Dienos centro darbuotojų pagalba	Teigiamas savęs vertinimas	„reikia, kad jis pats pasitikėtų savimi“ „vaikas čia jaučiasi saugus“ „išmoksta daug naujų dalykų, todėl didėja jo savivertė“
	Specialistų ir tėvų bendradarbiavimas	„psichologo pagalba“ „tiesiog būti su tuo vaiku, kažką kartu veikti“ „darbas su šeima“ „mylinčius, išklausančius darbuotojus“
	Grupiniai pagalbos metodai	„socialinių įgūdžių programos“ „lyčių programa“ „charakterio ugdymo programa“ „Lino“ grupė“ „socialinio atsparumo programos“ „ryšio su tuo vaiku kuriam tu vedi grupę“ „vykstančios grupės padeda vaikams išmolti konfliktų, pykčio valdymo, lavina jo socialinius įgūdžius“ „įtakoja ir gerina jo santykius su bendraamžiais“
	Atmosfera, saugumas ir pavyzdys	„neoficiali aplinka“ „neoficialioj aplinkoj labiau atsiveria“ „matydami teigiamą, čia esančių žmonių pavyzdį“ „visa aplinka ir veikla“ „jaukia, šeimynišką aplinką“ „saugumas kurį jie čia gali patirti“ „minimalų priėmimą patirtų“

Interviu metu pateikiami atsakymai į klausimą (Jūsų nuomone, kokia dienos centro pagalba ar veikla ugdytiniams labiausiai padeda išspręsti jų socialines problemas?) atskleidė (žr. 10 lentelę) vieną kokybinio tyrimo kategoriją „dienos centro veikla“ ir iš jos išplaukiančias septynias subkategorijas: *individualus dėmesys*; *grupinis darbas*; *tėvų bendradarbiavimas*; *materialinė pagalba*; *psichologo pagalba ir saugumas*; *higienos įgūdžiai*; *pavyzdys ir taisyklės*.

Interpretuojant tyrime gautus duomenis, galima teigti, kad materialinė pagalba ir maitinimas dienos centre mažiausiai reikšminga padedant ugdytiniams išspręsti savo socialines problemas. Galime teigti, kad subkategorijos: *individualus dėmesys*, *grupinis darbas*, *psichologinė pagalba ir saugumo suteikimas* labiausiai padeda ugdytiniams spręsti jų socialines problemas. Galima išvada, kad užmegztas santykis su ugdytiniu ir jo šeima, grupinė ir psichologinė pagalba, įgūdžių ugdymas suteikia galimybes ugdytiniams išspręsti savo socialines problemas.

Vienos respondentės teigimu, dienos centre suteikiama kompleksinė pagalba yra kaip atliepas į vaikų patiriamas socialines problemas. Ši įvairiapusė pagalba padeda jiems įveikti savo socialines problemas. Galima teigti, kad individualus ir grupinis darbas su ugdytiniu, priėmimas, bendravimas ir bendradarbiavimas su vaiku ir jo šeima gali duoti akstiną ugdytinių socialinių problemų sprendimui.

Respondentės pateikė atsakymus į klausimą (Apibūdinkite plačiau, kas įtakoja, suteikia galimybę ugdytiniams spręsti jų socialines problemas?) apie įtaką ir galimybes ugdytiniams išspręsti savo socialines problemas. Buvo išskirta (žr. 10 lentelę) viena kokybinė kategorija: *dienos centro darbuotojų pagalba* ir iš jos išplaukiančios keturios subkategorijos: *teigiamas*

savęs vertinimas; specialistų ir tėvų bendradarbiavimas; grupiniai pagalbos metodai; atmosfera, saugumas ir pavyzdys.

Lentelėje išskirtos subkategorijos ir patvirtinantys teiginiai yra beveik tolygiai pasiskirstę. Galima teigti, kad šios subkategorijos yra vienodai svarbios, įtakojančios ugdytinių socialinių problemų sprendimus. Dienos centro darbuotojų bendradarbiavimas su tėvais yra tiek pat svarbus kiek ir saugi aplinka ar ugdymas grupėse. Respondentės gausiai paminėjo grupinius pagalbos metodus, nes panašu, kad jos mato šių metodų naudą ugdytiniams. Užmegztas asmeninis ryšys su darbuotoju ugdytiniui leidžia lengviau adaptuotis dienos centre, priimti nustatytas taisykles ir spręsti savo problemas. Darbas grupėje taip pat yra svarbus, nes padeda ugdytiniui įsilieti į bendruomenę, susirasti bendraminčių, kurie yra turėję panašius išgyvenimus. Ugdytinis ugdo bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiu, plėtėja jo akiratis. Grupėje jis gali išreikšti save, išsakyti savo problemas ir mokytis saugiai jas spręsti. Bendraamžių įtaka ir priėmimas labai svarbus paauglystėje, duodantis pradžią subrendusio, suaugusio žmogaus gyvenimui.

Nesąmoningai vaikai perima aplinkoje matomus pavyzdžius, todėl darbuotojų ir savanorių pavyzdys yra svarbūs elementai. Reikalinga, kad ugdytiniai matytų tinkamo elgesio naudą ir patrauklumą, diegiamų vertybių pavyzdį. Vaikams tėvai yra patys svarbiausi žmonės, todėl tėvų žalingų įpročių ar smurto pavyzdys yra giliai įsismelkęs į vaikų sąmonę. Ugdytinių socialinių problemų pasikeitimui įtaką galime pasiekti bendradarbiaujant su tėvais ir keičiant vaiko aplinką. Palengvinus ugdytinių socialinių problemų našą, kitas žingsnis socialinių problemų sprendimo link – tinkamas ugdytinių savęs vertinimas. Dienos centro darbuotojų pagalba, bendraamžių priėmimas, saugi aplinka ir tėvų bendradarbiavimas padeda kelti ugdytinių savęs vertinimą.

11 lentelė

Vaikų dienos centro darbuotojų pastebėti ugdytinių socialinių problemų pasikeitimai pradėjus lankyti dienos centrą

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Pagrindinių poreikių patenkinimas ir užimtumas	„pagrindinių poreikių patenkinimas“ „maitinimas“ „čia pavalgo“ „grupėje geriau dirba“ „jei geriau lanko dienos centrą, tai vadinasi mažiau laiko gatvėje laksto“
Teigiami bendravimo pokyčiai	„keičiasi jų bendravimo stilius“ „geba geriau adaptuotis visuomenėje“ „pasikeičia psichologinė būsena“ „gerėja elgesys“ „pasitikėjimo savimi įgauna“ „keičiasi jų kalbos maniera“ „nustoja keiktis, pradeda plėstis jų žodynas“ „pradeda išmokti kaip susitarti, kaip kalbėti“ „mažiau priešinasi pagalbai“ „atviresni vaikai tampa“ „labiau pasitiki savim“
Taisyklių laikymasis	„vaikas pripranta taisyklių laikytis“ „tvarkos pripranta šiek tiek laikytis, sveikintis, padėkoti už kažką“ „pasidėti savo daiktus į vietą“
Higienos įgūdžiai	„elementarių įgūdžių“ „išmoksta vaikas maudytis“ „supratimas apie tvarką, higieną“
Atliekami namų darbai	„paruošti pamokas“ „mokslai pagerėja“ „pagerėja mokymosi rezultatai“ „pakyla motyvacija mokytis“

Respondenčių buvo prašoma pateikti informaciją (Kokius konkrečius ugdytinių socialinių problemų pasikeitimus, kai jie pradeda lankyti dienos centrą, jūs išvelgiate?) apie jų pastebėtus ugdytinių socialinių problemų pasikeitimus. Tyrimo metu buvo išskirtos (žr. 11 lentelę) penkios subkategorijos: *pagrindinių poreikių patenkinimas ir užimtumas; teigiami bendravimo pokyčiai; taisyklių laikymasis; higienos įgūdžiai; atliekami namų darbai*. Plačiausia lentelėje pateikiama skiltis yra *teigiamų bendravimo pokyčių* subkategorijos patvirtinantys teiginiai. Norėdami pastebėti ugdytinių problemų pasikeitimus, pirmiausia pastebime kaip keičiasi jų bendravimo ir kalbos manieras. Vaikų elgesio pasikeitimus pastebėjo ir tyrime dalyvavusieji tėvai. Ugdytiniai priima suteikiamą pagalbą, *atvirumas* keičia priešišumą, įsijungia į dienos centro veiklą ir taip adaptuojasi. Ugdytiniai priima jiems teikiamą kompleksinę dienos centro pagalbą, nesipriešina darbuotojų patarimams. *Pagrindinių poreikių patenkinimas, užimtumas, bendravimo* su darbuotojais ir bendraamžiais, jų pavyzdys, suteikia galimybę ugdytinių socialinių problemų pasikeitimams. Atliekami namų darbai, pokyčiai higienos, bendravimo ir užimtumo srityse – tai ugdytinių problemų pasikeitimai kuriuos pažymėjo respondentės. Dvi iš trijų respondenčių išvelgia mokymosi motyvacijos pakilimą ir mokslo rezultatų tobulinimą. Visos respondentės ugdytinių problemų pasikeitimuose išvelgė bendravimo pasikeitimus.

12 lentelė

Vaikų dienos centro darbuotojų apibūdintos darbo strategijos ir principai

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Asmeninis ryšys	„asmeninis ryšys yra svarbiausias dalykas“ „kad vaikas pasijaustų priimtas“ „svarbu apgaubti ugdytinius meile“ „svarbu, kad vaikas galėtų asmeniškai su manimi pasikalbėti“ „kažkokį pozityvumą patirtų ir ne tik jis, bet ir jo šeima“ „mano strategija yra humoras“ „kad vaikas nebūtų visada įsitempęs“ „kada turi vaiko pasitikėjimą, labai lengva su juo dirbti ir jam padėti“
Atsakomybės ir vertybių ugdymas	„svarbu vertybių ugdymas“ „kadangi jis jaučia priėmimą, tikėtina, kad jis stengsis laikytis tos tvarkos“ „jaunesniems padėti“ „jam gali atsakomybę suteikti“
Darbas grupėje	„kai tas ryšys yra, galima vaiką kviešti, kad jis dalyvautų grupėje“
Darbuotojų kompetencijos	„kai ateina vaikas aš jį stebiu“ „vaiko pagalbos planą pasirašome, įsikeliame tikslus“ „visada noriu būti vaikui pavyzdys, mokytoja ir draugė“ „vaikai jaučiasi saugūs ir gali pasitikėti manimi“ „atrasti vaiko stipriąsias puses“

Respondenčių atsakymuose į klausimą (Gal galėtumėte apibūdinti savo, kaip darbuotojo (jos) darbo strategiją ar principus dirbant su dienos centro ugdytiniais?) apie jų darbo strategijas ir principus, išryškėjo (žr. 12 lentelę) keturios subkategorijos: *asmeninis ryšys, atsakomybės ir vertybių ugdymas, darbas grupėje, darbuotojų kompetencijos*.

Kokybiniame tyrime buvo atskleistos vaikų dienos centro darbuotojų darbo strategijos ir principai. Visos dienos centro darbuotojos akcentavo svarbų asmeninio ryšio ir kontakto su vaiku užmezgimą ir palaikymą. Viena respondentė teigė, kad ši iniciatyva turi kilti išskirtinai iš darbuotojų. Pasak jos, darbuotojas visada, darbo metu turi stengtis auginti ir puoselėti susitikimo

pradžioje užmegztą ryšį su vaiku. Užmegzti šį ryšį padeda humoro jausmas, priėmimas, išklausymas. Darbuotojui atradus šį ryšį su vaiku, sekantis žingsnis yra supažindinti ugdytinį su taisyklėmis. Tikėtina, kad turėdamas artimą ryšį su darbuotojais, vaikas gebės lengviau priimti ir dienos centro taisykles. Po to seka darbas su vaiku grupelėse ar ugdant jo bendravimo, higienos įgūdžius. Vertybių ugdymas lengviau įsisavinamas parodant jas savo gyvenimo pavyzdžiu ar kviečiant vaiką stebėti kitokį, nei jis buvo įpratęs matyti, gyvenimo stilių. Respondenčių teigimu, ugdytiniai turi atrasti *savo stipriąsias puses* ir talentus, tai kas jiems įdomu, ką jie gali patys pastebėti savyje ir tuo didžiuotis. Šiems atradimams kelia nutiesti gali užimtumo, žaidimų, prevencinės programos ir įvairi veikla, kuri leidžia vaikui atsipalaiduoti, būti savimi ir nejausti įtampos. Paskutinis žingsnis, pasak vienos dienos centro darbuotojos, yra tada, kai vaikui galime patikėti atsakomybę už kokį nors nedidelį darbą ar patarnavimą. Paskatindamas imtis atsakomybės, nors ir mažiausiame dalyke, darbuotojas padės ugdytiniui kelti žemą savęs vertinimą.

Dienos centro darbuotoja teigė, kad svarbi yra darbo su vaiku *kompetencija* ir tai, kad ugdytiniais ji gali būti *pavyzdžiu, mokytoja* ir *draugė*. Respondentei svarbu, kad ugdytiniai *jaustųsi saugūs* ir galėtų *pasitikėti* darbuotoja. Viena respondentė pažymėjo, jog vaikas jaučiasi dienos centre saugus tada, kai jis pats laikosi taisyklių ir kai kiti ugdytiniai stengiasi jų laikytis. Drausmė ir saugumas visada turėtų būti darbuotojų užtikrinamas ir kontroliuojamas. Pagalbos vaikui planas, kontrolė ir tikslų įgyvendinimas, anot respondentės, taip pat yra dienos centro darbuotojų pareiga.

4.5. Ugdytinių, tėvų ir dienos centro darbuotojų išskirtų subkategorijų palyginimas ir interpretavimas

Kokybinio tyrimo duomenims apžvelgti ir juos gretinti, bei interpretuoti, buvo sudaryta palyginimo lentelė (žr. 13 lentelę). Patvirtinančių teiginių išskirtos subkategorijos ryškiausiai atspindi respondentų nuomones, todėl palyginimų lentelė buvo sudaryta iš tyrime išskirtų subkategorijų.

13 lentelė

Subkategorijų palyginimo lentelė

Interviu klausimas	Ugdytiniai	Dienos centro darbuotojai	Tėvai
	Tėvų dėmesio ir pagalbos stoka Auklėjimo stoka Atmosfera namuose Vaikų nenoras grįžti namo	Socialinių ir tėvystės įgūdžių stoka Apleistumas ir nepriteklis	Nesutarimai šeimoje
	Smurtas ir alkoholizmas	Alkoholizmas ir smurtas	Alkoholizmas ir smurtas

<i>Ugdytinių problemos mokykloje, bendraujant su draugais, tėvais prieš pradėdant lankyti dienos centrą</i>	Mokymosi motyvacijos trūkumas Neatliekami namų darbai	Mokymosi sunkumai	Pamokų ruošos Neatliekamos namų darbų užduotys
	Nesutarimai su klasiokais ir patyčios	Patyčios	
	Bendravimo trūkumas Uždarumas ir baimė	Bendravimo įgūdžių stoka Bendravimo ir konfliktų sprendimo Nepriimtinas bendravimas Nepriimtinas elgesys Konfliktų sprendimai	Bendravimo problemos
	Žemas savęs vertinimas	Žemas savęs vertinimas	
		Higienos įgūdžiai įgūdžių stoka	Aplaidumas
			Užimtumo
	Pedagogų palaikymas Bendravimas Žaidimai		Bendravimo palaikymas
<i>Dienos centro pagalbos ir veiklos įtaka sprendžiant ugdytinių problemas</i>	Priėmimas ir bendravimas	Individualus dėmesys Atmosfera, saugumas ir pavyzdys	Aplinkos poveikis
	Bendravimas	Tėvų bendradarbiavimas Specialistų ir tėvų bendradarbiavimas	Bendravimas
	Pamokų ruošą Ugdymas ir palaikymas	Pavyzdys ir taisyklės Higienos įgūdžiai Grupiniai pagalbos metodai	Savarankiškumas ir atsakingumas
	Užimtumas	Užimtumas, Grupinis darbas	Užimtumas
	Problemų sprendimas	Psichologo pagalba ir saugumas	
	Elgesys palaikymas, padaršinimas ir pavyzdys	Teigiamas savęs vertinimas	
	Maitinimas	Pagrindinių poreikių patenkinimas Materialinė pagalba	
<i>Pokyčiai mokykloje, bendravime su tėvais ir draugais pradėjus lankyti dienos centrą</i>	Bendravimo kokybės Su klasiokais Su mokytojais Bendravimo kiekybė	Teigiami bendravimo pokyčiai Taisyklių laikymasis	Vaikų bendravimo pasikeitimai Pozityvus bendravimas Žaidimai Teigiami elgesio pasikeitimai Lyderystė ir atsargumas Atvirumas
	Tėvų ir globėjų dėmesys		Santykiai su tėvais Pagalba namų buityje
	Užduočių atlikimas	Atliekami namų darbai	Namų darbų atlikimas Taisomos pedagoginės spragos Ugdytinių atsakingumas Disciplina
<i>Asmeniniai ugdytinių pasikeitimai pradėjus lankyti dienos centrą</i>	Atvirumas bendravime		Parama ir bendravimas
	Teigiami charakterio pasikeitimai		Teigiami emocijų ir veiklos pasikeitimai
	Pasitikėjimas savimi ir kitais Teigiamas savęs ir kitų vertinimas		Pasitikėjimas savimi
<i>Vaikų dienos centro darbuotojų apibūdintos darbo strategijos ir principai</i>		Asmeninis ryšys Atsakomybės ir vertybių ugdymas Darbas grupėje Darbuotojų kompetencijos	

Interpretuojant ir apibendrinant ugdytinių, tėvų ir darbuotojų nuomones apie pasitaikančias problemas šeimose, pastebime, kad visi respondentai minėjo alkoholizmo ir smurto problemas. Galime teigti, jog alkoholizmas yra opiausia, dažnai minima, socialinėje rizikoje esančių šeimų problema. Iš šios problemos išplaukia ir smurto problema, o gal būt ir nepritekliaus ar vaikų apleistumo problemos. Panaikinus šią esminę problemą, suteikiama galimybė šeimai spręsti visas kitas problemas.

Darbuotojams reikėtų sutelkti dar didesnę dėmesį į vaikų žemo savęs vertinimo problemą ir namų darbų užduočių atlikimą. Sveikintinas darbuotojų šiltas priėmimas ir dėmesys tėvams. Stengiantis padėti vaikams, mes turime atkreipti dėmesį ir į tėvus ir į šeimoje pasitaikančius sunkumus, problemas. Kitaip, darbuotojų pastangos padėti vaikams puoselėti ir statyti savo asmenybes, gali būti nesutvirtintos, ar netgi, sugriautos. Bendradarbiaudamos su tėvais, mokymo įstaigų pedagogais, darbuotojos gali pasiekti geresnių rezultatų ir užtikrinti, kad šie rezultatai išliktų.

Ugdytiniai ir darbuotojos pastebi, kad patyčios, tai ryški mokykloje pasitaikanti problema reikalaujanti būtino sprendimo. Tyrime dalyvavusios respondentės (motinos), kurių vaikai lanko dienos centrą, šios problemos, ugdymo įstaigose neminėjo ir galime daryti prielaidą, kad į šią problemą tėvai neatkreipė dėmesio. Gal būt todėl, kad ugdytiniai neatvirauja, nesikalba su tėvais apie mokykloje patirtus išgyvenimus ir stengiasi patys išspręsti patyčių problemą. Apie ugdytinių pasitaikančius sunkumus mokykloje, galime teigti, kad vaikai neugdomi namuose atsakingai atlikti mokymosi pareigas, todėl iškyla mokymosi motyvacijos problema. Materialinis nepriteklus, emocinis apleistumas ir bendravimo problemos gali įtakoti bendraamžių patyčias, o tuo pačiu ir žemą savęs vertinimą. Šios problemos kokybiniame tyrime nėra tėvų pastebėtos. Pedagogų palaikymas, ugdymo įstaigose, taip pat neišsprendžia ugdytinių patyčių problemos. Namų darbų neatlikimas, mokymosi motyvacijos trūkumas, patyčių problema ir žemas savęs vertinimas atspindi ugdytinių problemas mokykloje.

Interpretuojant ir apibendrinant gautus duomenis apie ugdytinių ir tėvų pastebėtas problemas šeimose, mokykloje ir bendravime su draugais, o taip pat dienos centro darbuotojų išskirtas socialines problemas, galima išvada, kad ugdytiniai patiria tėvų alkoholizmo pasekmes, smurtą, nesirūpinimą, įtampą šeimoje, draugystės su bendraamžiais sunkumus, neatlieka namų darbų užduočių ir patiria patyčias ugdymo įstaigoje. Ugdytiniams trūksta higienos, bendravimo ir konfliktų sprendimo įgūdžių, taip pat būdingas visuomenei nepriimtinas elgesys, smurtas ir žemas savęs vertinimas.

Ugdytinių, tėvų ir darbuotojų nuomones apie tai kokia dienos centro teikiama pagalba labiausiai padeda ugdytiniams išspręsti jų socialines problemas, paaiškėjo, kad tėvai akcentuoja priėmimą, bendravimą, asmenybės ugdymą ir dienos centre teikiamų paslaugų svarbą.

Ugdytiniai akcentuoja ugdymą, palaikymą ir pagalbą namų darbų atlikime. Dienos centro darbuotojų teigimu, ugdytiniams labiausiai padeda, individualus dėmesys, grupinis darbas, psichologo pagalba ir saugumo suteikimas. Ugdytinių, tėvų ir darbuotojų nuomone, labiausiai padeda priėmimas ir šiltas bendravimas, užmegztas artimas ryšys. Tėvai ir vaikai pažymėjo, kad jiems svarbu, jog dienos centre jie gali atlikti namų darbų užduotis. Dienos centro darbuotojos išvelgė artimesnio bendravimo su vaikų tėvais naudą, darbuotojo pavyzdžio, psichologo pagalbos ir disciplinos būtinumą.

Kokybinio tyrimo duomenys apie ugdytinių, tėvų ir darbuotojų nuomone įvykusius pasikeitimus, galime teigti, kad tėvai pastebi ugdytinių atsakingumą atliekant namų darbų užduotis, savarankiškumą atvirumą bendravime su draugais, o taip pat darbštumą ir rūpestį namų buityje. Ugdytiniai pastebi savo charakterio, būdo teigiamus pasikeitimus, tobulėjimą mokymosi pasiekimų srityje ir bendravime su draugais. Dienos centro darbuotojos ryškiausiai pastebėjo teigiamus bendravimo pokyčius. Galima teigti, kad ugdytiniai labiau pasitiki savimi, atviriau bendrauja ir reiškia emocijas, aktyviau įsitraukia į namų buities darbus. Tėvams, kaip ir ugdytiniams, dienos centre ypatingai svarbi, teikiama pagalba ir šiltas bendravimas.

Dienos centro darbuotojų darbo strategija ir principai yra: pamatinis, asmeninis ryšys su ugdytiniu; taisyklių įgyvendinimas; darbas grupėje, vertybių ir kitų įgūdžių ugdymas; atsakomybės ir saugumo ugdytiniui suteikimas. Svarbus yra ugdytinio savęs vertinimo auginimas ir bendra veikla sumažinanti įtampą. Šiems uždaviniams pasiekti reikalinga dienos centro darbuotojo kompetencija ir patirtis.

5.skyrius. PROJEKTINĖ DALIS

1. Projekto aprašymas

1.1. projekto anotacija (<i>trumpas projekto pristatymas nuo 1000 iki 2000 spaudos ženklų</i>)
Vaikų dienos centre bus teikiamos dienos priežiūros ir maitinimo paslaugos, taip pat pagalba pamokų ruošoje; saugios aplinkos užtikrinimas; individualios konsultacijos tėvams; vaikų higienos priežiūra ir įgūdžių ugdymas; ekskursijų, įvairių išvykų ir renginių, švenčių ir vasaros stovyklų organizavimas. Dienos centrą lanko 27 vaikai nuo 7 iki 17 metų amžiaus iš daugiavaikių ir rizikos grupių šeimų. Bus taikomas individualaus socialinio darbo metodas – vienas svarbiausių veiksnių, gerinančių šeimų teigiamą socialinę aplinką. Sieksime dar didesnės socialinio darbo kokybės: įgalinti vaikus ne tik naudotis dienos centro paslaugomis, bet ir patiems labiau įsijungti teikiant pagalbą mažesniems dienos centro vaikams, padedant virtuvėje, dienos centro patalpų ar aplinkos tvarkyme. Tai yra, kad vaikai dienos centre stengtųsi daryti gerus darbelius. Taip pat pasikviesime neįgalių vaikų su kuriais turėsime bendrų užsiėmimų ir švenčių. Norime, kad užaugę vaikai ne tik „imtų“, bet ir „duotų“.
1.2. Projekto tikslas
Skatinti bei ugdyti socialinės rizikos šeimų vaikų pozityvią socializaciją, kuri padėtų jiems įsijungti į visuomenės gyvenimą, įgyti teigiamą socialinį vaidmenį, bei įgalintų siekti savarankiškumo.
1.3. Projekto uždaviniai
<ol style="list-style-type: none">1. Kompleksinė socialinė pagalba rizikos grupių vaikams ir šeimoms.2. Vaikų užimtumo organizavimas.3. Ryšių su visuomenės nariais stiprinimas.

2. Projekto poreikio pagrindimas

2.1. Situacijos (problemos) analizė: atlikti tyrimai, kiti duomenys¹
Empirinio tyrimo rezultatų duomenimis, socialinės rizikos šeimose esantys vaikai, patiria įvairius sunkumus. Nepatenkinami emociniai vaikų poreikiai, tėvų alkoholizmas ir smurtas, dėmesio stoka jų mokslo pasiekimams, verčia vaikus prieglobsčio ieškoti draugų namuose. Todėl dienos centre organizuojamas užimtumas ir darbuotojų bendravimas padeda ugdytiniams išvengti socialinės atskirties ir gatvės įtakos. Šeimos problemos atsiliepia ir vaikų motyvacijai mokytis, jų pasiekimams mokykloje ir

¹ Situacijos analizė turi būti grindžiama ir magistro baigiamojo darbo empirinio tyrimo rezultatais

bendravime su aplinkiniais. Taip pat, dėl apleistumo ar bendravimo įgūdžių stokos vaikai patiria patyčias mokykloje, jiems sunkiai sekasi užmegzti draugiškus santykius, įsilieti į visuomenę. Šiems vaikams reikalinga socialinė ir pedagoginė pagalba.

Kokybinio tyrimo duomenys apie ugdytinių, tėvų ir darbuotojų nuomone įvykusių pasikeitimų kai jie pradėjo lankyti dienos centrą, galime teigti, kad tėvai pastebi ugdytinių atsakingumą atliekant namų darbų užduotis, savarankiškumą atvirumą bendravime su draugais, o taip pat darbštumą ir rūpestį namų buityje. Ugdytiniai pastebi savo charakterio, būdo teigiamus pasikeitimus, tobulėjimą mokymosi pasiekimų srityje ir bendravime su draugais. Dienos centro darbuotojos ryškiausiai pastebėjo teigiamus bendravimo pokyčius. Galima teigti, kad ugdytiniai labiau pasitiki savimi, atviriau bendrauja ir reiškia emocijas. Tėvams, kaip ir ugdytiniam, dienos centre ypatingai svarbi, teikiama pagalba ir šiltas bendravimas.

Gretinant tėvų, vaikų dienos centrą lankančių ugdytinių, socialinių darbuotojų ir socialinės pedagogės nuomonę apie dienos centrą lankančių ugdytinių socialines problemas, identifikuotos šių problemų sprendimo strategijos. Ugdytiniui reikalinga kompleksinė pagalba dienos centre ir saugios aplinkos, besąlygiško priėmimo užtikrinimas. Būtina dienos centro darbuotojų pagalba namų darbų atlikime, ugdytinio savęs vertinimo auginime ir bendros veiklos organizavime.

2.2. Nacionaliniai ir/ar tarptautiniai (ES) dokumentai, pagrindžiantys projekto reikalingumą

Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis, 2013 m. pradžioje Lietuvoje augo 543,7 tūkst. vaikų. Apie du procentai iš jų yra likę be tėvų globos. Tokiems vaikams turi būti užtikrinama alternatyvi globa. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989) tvirtina, kad geriausiai vaiko interesus atitinka jo globa (rūpyba) šeimos aplinkoje. Dažnai galimybės įkurdinti vaiką globėjų šeimoje yra ribotos. Norvegija, Islandija ir Lichtenšteinas, siekdamos prisidėti prie ekonominių ir socialinių skirtumų mažinimo Europos ekonominėje erdvėje, sukūrė Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinius mechanizmus.

3. Projekto tikslinės grupės

1.1. Projekto tikslinės grupės

	Planuojamas tikslinės grupės dalyvių skaičius	Planuojamas tikslinės grupės dalyvių amžius	Tarpinė grupė (nurodykite įstaigas ar asmenis, su kurių pagalba pasiekama tikslinė grupė, pvz., vaiko teisių apsaugos tarnyba ir pan.)
1. Socialinės rizikos grupės vaikai ir jų tėvai	15 - 20	7-18 m ir 25 – 65 m	Socialinių paslaugų centras, VTAS, Ugdymo įstaigos, VGC „Pastogė“.
2. Gausių šeimų vaikai ir jų tėvai	10 - 15	7-18 m ir 25 – 65 m	VTAS, Socialinių paslaugų centras, seniūnija, ugdymo įstaigos, parapija.
3. Vaikai su klausos negalia	10 - 12	8-14 m	Kauno kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centro vaikai.
Iš viso: (M) (V)			
15 (V) 25 (M)			

4. Projekto planas ir veiklos

Veiklos pav.	1 mėn	2 mėn	3 mėn	4 mėn.	5 mėn.	6 mėn.	7 mėn.	8 mėn.	9 mėn.	10 mėn.	11 mėn	12 mėn
Veiklos												
1. Psichologo grupinės konsultacijos vaikams ir tėvams „Kartu mes galime viską“.			X			X			X			X
2. Centro darbuotojų pagalba, ruošiant pamokas.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
3. Vaikų maitinimas	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
4. Higienos įgūdžių	X		X		X		X		X		X	

ugdymas „Augu sveikas“												
5. Popietės - pokalbiai grupėse „Esu kitoks, bet geras“	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
6. Viktorinų organizavimas	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
7. Savanoriška veikla tvarkant aplinką, žaislus ir padedant virtuvėje. „Galiu sutvarkyti“	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
8. Visų metų programos refleksija „Ar aš galėjau padaryti visą tai?“.												X
9. Susitikimai su neįgaliais vaikais. „Galiu bendrauti su visais“			X			X			X			X
10. Kalėdinė programa skurstantiems Kauno gyventojams „Galiu pradžiuginti“												X
11. Profesinio švietimo pamokos „Galiu būti...“							X	X	X			

5. Planuojami rezultatai

5.1. Projekto poveikis tikslinėms grupėms

27 vaikai nuo pirmadienio iki penktadienio dienos centre gaus nemokamą maitinimą; bus

patenkinami jų pagrindiniai poreikiai; organizuojamos asmeninės higienos ir priežiūros paslaugos; ugdomi ir palaikomi socialiniai įgūdžiai; mokoma skaitymo, rašymo ir skaičiavimo; skatinama motyvacija keisti ydingą gyvenimo būdą ir pasirinkti teigiamą savęs suvokimą. Tėvai dalyvaudami grupinio darbo užsiėmimuose bus skatinami spręsti šeimos problemas.

Siekiant išvengti socialinių problemų ir mažinant socialinę atskirtį, vaikai bus užimami mėgstama ir prasminga veikla. 27 dienos centro vaikai dalyvaus viktorinose, savanoriškoje veikloje padedant susitvarkyti žaidybines aplinką ir kartu su tėveliais dalyvaus visų metų savo darbų ir pasiekimų refleksijoje. Užimtumo metu vaikai tobulins savo socialinius ir bendravimo įgūdžius. Vykdamas visapusišką švietėjišką, kultūrinę, sportinę ir kt. veiklas kils mokymosi motyvacija ir formosis socialinis vaikų atsparumas, savarankiškumas.

27 dienos centro vaikai bendraus su 10 -15 klausos negalia turinčių vaikų. Prieš Kalėdas apie 15 vaikų kartu su soc. pedagogu organizuos kalėdinę šventę vargingai gyvenantiems žmonėms. Į profesinio švietimo pamokas įsijungs 15 vyresnių dienos centro vaikų. Teikiant pagalbą kitiems, silpnesniems žmonėms, vaikai pasijus reikalingais ir svarbiais. Darant kitam gera, vaikai atras džiaugsmą ir solidarumą.

5.2. Projekto metu planuojami sukurti inovaciniai produktai (metodai, programos, mokomoji medžiaga, publikacijos, etc.)

Ugdydami vaikus iš socialinės rizikos šeimų, norime suteikti vaikams saugumo jausmą, įtraukti į prasmingo užimtumo veiklą, orientuoti juos į visuomenei priimtina veiklą ir suteikti teigiamą socialinį vaidmenį. Sieksime besąlyginio vaiko priėmimo, socialinio – pedagoginio darbo kokybės ir teiksime tęstinę, kompleksinę, socialinę pagalbą rizikos grupių vaikams ir šeimoms. Įtraukdami vaikus į Kalėdinę programą skurstantiems Kauno gyventojams, bendravimą su neįgaliais vaikais, pagalbą mažesniems, norime, kad vaikai jaustųsi bendruomenės nariais. Vykdamas projekto veiklas, vaikai iš socialinės rizikos šeimų, geriau pasirengs savarankiškam gyvenimui, atsitrauks nuo neigiamos gatvės įtakos.

5.3. Projekto tęstinumas

Projektui vykdyti turime patalpas, priklausančias organizacijai nuosavybės teise. Sukaupta patirtis, užmegzti ilgalaikiai ryšiai su šeimomis, yra įdirbis. Dalis vaikų yra suinteresuoti siekti savarankiškumo, turi motyvaciją „išeiti iš užburto rato“. Ilgalaikiai bendradarbiavimo ryšiai su partneriais: VTAS, ugdymo įstaigomis. Projektas tęstinis, vykdomas jau 12 metų. Projektas turi papildomų finansavimo šaltinių. Žmogiškieji ištekliai: yra pastovių savanorių, bei savanoriškai dirbančių specialistų, nesant finansavimo.

5.4. Numatomas poveikis:

5.4.1. horizontaliu lygiu (politikai) (teisės aktai, viešumas, etc.)

Vaikų dienos centro renginiai bus viešinami internetiniame puslapyje. Vaikai, kurie dalyvaus projekte, susitiks su neigaliais vaikais ir vargingais žmonėmis, todėl išmoks pozityviai ir empatiškai vertinti kitus, bus labiau bendraujančios asmenybės. Jie bus užimti prasminga veikla kuri juos apsaugos nuo gatvės įtakos. Taip sumažės tikimybė, kad jie išitrauks į gatvės bendraamžių grupes ar nusikalstamą veiklą. Vaikai ugdys gyvenimo įgūdžius, gaus informaciją apie pagalbą ištikus krizei šeimoje. Vyks bendradarbiavimas su: valstybinė įstaiga: socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir vaiko teisių apsaugos skyriumi.

5.4.2. vertikaliu lygiu (praktikai)

27 vaikai nuo pirmadienio iki penktadienio dienos centre gaus nemokamą maitinimą; bus patenkinami jų pagrindiniai poreikiai; organizuojamos asmeninės higienos ir priežiūros paslaugos; ugdomi ir palaikomi socialiniai įgūdžiai; mokoma skaitymo, rašymo ir skaičiavimo; skatinama motyvacija keisti ydingą gyvenimo būdą ir pasirinkti teigiamą savęs suvokimą. Tėvai dalyvaudami grupinio darbo užsiėmimuose bus skatinami spręsti šeimos problemas. Bendradarbiaujant su socialiniais partneriais bus lengviau pasiekti pokytį šeimoje, skatinti, kad tėvai geriau rūpintųsi savo vaikais. Betarpiškai bendraujant, mokant savarankiškumo, siekiant šeimyniškos aplinkos ir saugumo jausmo, sudarysime sąlygas išsiskleisti ir visapusiškai ugdytis vaiko asmenybei.

6. Numatomos išlaidos

Eil. Nr.	Projekto išlaidos	2015 metai	2016 metai	Išlaidos iš viso
1.	Vaikų maitinimas	250 d. d. x 27 vaikai x 3,0 Lt		5864 EUR (20 250 Lt)
	Iš viso:			5864 EUR
2.	Psichologo grupinės konsultacijos vaikams ir tėvams.	Vienas k\ ketv. 4x50 Lt		57 EUR (200 Lt)
	Iš viso:			57 EUR
3.	Soc. darbuotojos, soc. pedagogės, pedagogės	800 Lt x 12 mėn x 3,5 asmenys		9731 EUR (33 600 Lt)

	etatai, buhalterės 0,5 etato			
	Iš viso:			9731 EUR
...				
	Kitos išlaidos			
	IŠ VISO:			15652 EUR (54043.23 Lt)

7. Finansavimo šaltiniai

Šaltinis	Suma Lt
1. Paramos lėšos	5 810 EUR (20 061 Lt)
2. Pareiškėjo ir partnerių lėšos	4 344 EUR (15 000 Lt)
3. Nacionalinės lėšos (valstybės biudžeto, savivaldybės biudžeto lėšos)	~ 7 804 EUR (26 948 Lt)
4. Privačios lėšos	~ 2 896 EUR (10 000 Lt)
5. Kiti šaltiniai (įvardinti) (gali būti kiti potencialūs finansavimo fondai)	~ 2 896 EUR (10 000 Lt)

IŠVADOS

1. Teorinėje analizėje apibrėžiami socialines problemas patiriančių vaikų išgyvenimai: šeimoje pasitaikančios tėvų priklausomybės; galimos emocinio, fizinio ir seksualinio smurto apraiškos. Visa tai atsiliepia vaiko fiziologiniam ir psichologiniam vystymuisi. Vaikai nesijaučia saugūs namuose, yra linkę nepasitikėti kitais ir pačiais savimi, patiria bendravimo su aplinkiniais sunkumų. Vaikuose gali pasireikšti nusikalstamas elgesys. Socialinės rizikos šeimose gyvenantiems vaikams sukuriama aplinka, neskatinanti vaiko vystymosi; apribojamos galimybės išreikšti poreikius ir jausmus; atsiranda žemas savęs vertinimas; pasireiškia socialinių įgūdžių stoka; neužtikrinamos vaikų teisės.

2. Naudojantis literatūros analizės metodu buvo atskleista, kad socialinės rizikos grupės vaikams vaikų dienos centre organizuojamas laisvalaikis: žaidimai, išvykos, ekskursijos, sporto varžybos, viktorinos, vasaros stovyklos. Taip pat svarbus šeimos konsultavimas: individualūs ir grupiniai pokalbiai su šeimos nariais, specialistų konsultacijos ir situacinės analizės. Dienos centro veiklos ir darbuotojų – specialistų pagalba, siekiama ugdytinių elgesio ir bendravimo modeliavimo. Prevencinių programų pagalba siekiama: integracijos į mokyklą ir visuomenę. Organizuojama pagalba pamokų ruošoje, socialinių ir asmens higienos įgūdžių ugdymas.

3. Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, ugdytiniai savo šeimose patiria: tėvų alkoholizmo pasekmes, smurtą, nesirūpinimą, įtampą, taip pat draugystės su bendraamžiais sunkumus, mokymosi motyvacijos trūkumą ir patyčias ugdymo įstaigoje. Taip pat išryškėjo pagrindinės ugdytinių socialinės problemos: vaikams trūksta higienos, bendravimo ir konfliktų sprendimo įgūdžių, taip pat būdingas visuomenei nepriimtinas elgesys, smurtas ir žemas savęs vertinimas. Socialines problemas įveikti ugdytiniams padeda kompleksinė vaikų dienos centro teikiama pagalba: pagrindinių poreikių patenkinimas; užimtumas; pagalba namų darbų užduočių atlikime; bendravimas su darbuotojais, savanoriais ir bendraamžiais; higienos ir kitų įgūdžių ugdymas; darbuotojo asmeninis ryšys su ugdytiniu ir tėvų bendradarbiavimas.

4. Lyginant ir gretinant respondentų nuomonės identifikuotos ugdytinių socialinių problemų sprendimo strategijos:

- saugios aplinkos, besąlygiško priėmimo, bendravimo ir darbuotojų asmeninio ryšio su ugdytiniu užtikrinimas vaikų dienos centre;
- veiklos, užimtumo, ugdymo ir pagalbos ugdytinių namų darbų atlikime organizavimas;
- pagrindinių poreikių patenkinimas, įgūdžių ugdymas, konfliktų sprendimas.
- reikalinga dienos centro darbuotojo darbo strategija – ugdytinio savęs vertinimo auginimas.

LITERATŪRA

1. Alifanovienė, D. (2002). Socialinio darbo technologizacija. *Socialinis darbas*. Nr1 (1). 17 – 23.
2. Andrašiūnienė, M. (2007). Socialinio darbo terminų žodynėlis. Vilnius: Vilniaus kolegija.
3. Angele, S., Dobravolskas, A., Keinys, S., Murauskienė, L., Sakalaitė, R., Steinmeyer, H. D. (1999). *Socialinė apsaugos terminų žodynas*. Vilnius
4. Arlauskaitė, Ž. (2007). *Galiu padėti savo vaikui*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
5. Babachinaitė, G., Petkus, A. (2014). *Kai kurios kriminologinės problemos dvidešimtmečio socialinių pokyčių Lietuvoje kontekste* (Mykolo Riomerio universitetas). http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/jurisprudencija/ (žiūrėta 2015 02 17)
6. Cummings, E. M., Davies, P. T. (1994). *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Morgantown: West Virginia University
7. Gorzow, W. (2011). *Pracownik socjalny jako animator spoleczny/organizatos spolecznosci lokalnej*.
8. Grabusinska, Z. (2012) *Rola pracy socjalnej w aktywnej integracji*. Warszawa: Projekt systemowy.
9. Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2005). *Wspomaganie dzieci w rozwoju zdolności do skupiania uwagi i zapamiętywania*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i pedagogiczne.
10. Gudžinskienė, V., Gedminienė, R. (2011). Alkoholizmo kaip šeimos ligos samprata. *Socialinis ugdymas*. Nr. 14. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
11. Gudžinskienė, V., Gedminienė, R. (2010). *Socialinio pedagogo pagalba vaikams, augantiems alkoholio vartojimo problemų turinčiose šeimose*//Socialinis ugdymas Nr.13 (24). Vilniaus pedagoginis universitetas.
12. Gudžinskienė, V., Gedminienė, R. (2011). *Vaikų, augančių alkoholio vartojimo problemų turinčiose šeimose, patiriami psichologiniai, socialiniai ir mokymosi sunkumai*. //Socialinis ugdymas. Nr. 16. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
13. Heineman Pieper, M. Ph. D., Pieper, J.W. M. D. (2011). *Išmintinga meilė*. UAB Katalikų pasaulio leidiniai.
14. Hershfield, B., Selman, K. (1997). *Child Day Care*. New Brunswick, New Jersey: Transaction
15. Jovaiša, L. (1996). *Edukologijos įvadas*. Kaunas

16. Juodraitis, A. (2003). Nepilnamečių priežiūros institucijos ugdytinių adaptacijos socioedukacinės prielaidos. *Socialinis darbas*. Nr. 1 (3), 30 – 40.
17. Kairys, J. (2001). *Tarp paramos ir pagalbos*. Atviro distancinio mokymosi medžiaga. Kintava.
18. Kajokienė, I., Žukauskienė, R. (2007). 6–18 m. vaikų reprezentacinės ir klinikinės imčių emocinių ir elgesio sunkumų sąsajų palyginimas su šeimos socialiniais, ekonominiais ir demografiniais veiksniais. www.zurnalai.vu.lt/files/journals/124/articles/2712/public/22-43.pdf (žiūrėta 2015 03 04)
19. Kazmierczak, T., Babska, B., Poplonska – Kowalska, M., Rymsza, M. (2013). *Srodowiskowe role zawodowe pracownika socjalnego*. Raport dotyczący nowych ról zawodowych pracownika socjalnego.
20. Kerevičienė, J. (2014). *Pedagginės psichologijos užrašai*. Mokomoji knyga aukštųjų mokyklų studentams. Vilniaus universitetas. Kauno humanitarinis fakultetas.
21. Kolektyvinė monografija. (2012). *Ugdymo dvasingumas*. Lietuvos Edukologijos Universitetas. Vilnius: Edukologija.
22. Kvedaravičiūtė, I. (2007). *Nevyriausybinų organizacijų vaidmuo sprendžiant socialines „Gatvės vaikų“ problemas*. www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/88/kved131-137.pdf (žiūrėta 2015 02 18)
23. Kvieskienė, G. (2007). *Pozityvioji socializacija kaip ugdymo paradigma*. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga. Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
24. Leliūgienė, I. (2002). Socioedukacinio darbo tyrimų objekto socioistorinė raida ir šiuolaikinių metodologinių nuostatų diskursas. *Socialinis darbas*. Nr. 1(1). 6 – 16.
25. Lie, J., Brym, R. J. (2006). *Sociology: your compass for a new world*. New York, N. Y.: Wadsworth.
26. Lietuvos M. Montessori asociacija. (1997). *Montesorinio ugdymo vieta švietimo sistemoje*. Kaunas: UAB Judex.
27. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2015). *Vaikų dienos centrų projektų konkursas*. www.socmin.lt/lt/nevyriausybinu.../vaiku-dienos-centru-konkursas.html (žiūrėta 2015 03 20)
28. Lietuvos Respublikos konstitucija (1992). www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm (žiūrėta 2015 03 24)
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 23 d. nutarimas Nr. 209 „Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos programos patvirtinimo“// Valstybės žinios.

30. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. spalio 11 d. įsakymas Nr. V-1715 „*Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos programos patvirtinimo*“// Valstybės Žinios. 2010.10.18, Nr.: 123, Publ. Nr.: 6311
31. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2015). Statistika <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/statistika-vta.html> (žiūrėta 2015-03-17)
32. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius. „*Pažyma dėl tyrimo vaiko teisių apsaugos kontrolierės iniciatyva. Dėl socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo socialinės rizikos šeimoms problemų bei įtakos vaiko teisių apsaugos užtikrinimui*“. 2012-09-11, Nr. 192
33. Lietuvos Respublikos seimo įsakymas (2012) „Dėl Vaiko gerovės 2013-2018 m. programos patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2012-12-05, Nr. 140-7208 (žiūrėta 2015 03 26) www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=438640
34. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2013). *Lietuvoje bus įsteigta daugiau vaikų dienos bei atvirų jaunimo centrų*. Pranešimas spaudai. www.socmin.lt/lt/naujienos/pranesimai.../lietuvoje-bus-isteigta-p9fu.html (Žiūrėta 2015 03 16)
35. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrės įsakymas. Dėl socialinių paslaugų katalogo 2000 m. patvirtinimo. 2000 07 10, Nr. 70 (žiūrėta 2015 05 25) www.kaplc.lt/uploads/teises%20aktai/dok19.doc?phpMyAdmin
36. Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras. (2007). *Vaikų dienos centruose teikiamų socialinių paslaugų įvairovės ir kokybės, darbo su socialinės rizikos šeimomis ir vaikais veiksmingumo įvertinimas*. Tyrimo ataskaita. Pateikta socialinių paslaugų priežiūros departamentui. www.sppd.lt/media/mce.../VDC_teikiamu_soc_pasl_ivair_2007_4.doc (žiūrėta 2015 03 28)
37. Lietuvos statistikos departamentas (2014). *Lietuvos statistikos metraštis*. Vilnius
38. Liobikienė, T. N. (2010) *Kaip padėti vaikams, augantiems alkoholizmu sergančioje šeimoje?*// Socialinis darbas. Patirtis ir metodai. Nr. 5 (1). Vytauto Didžiojo Universitetas
39. Maselienė, R. (2002). *Negyjantys smurto randai*. // Kauno diena.
40. Masiliauskienė, E., Griškutė, V. (2010). *Vaikų dienos centrų teikiamos pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams raiškos kontekstų empirinis tyrimas*//Mokytojų ugdymas. Nr. 14 (1). Šiaulių Universitetas.
41. Mitkuvienė, L., Skridlaitė, I. (2002).*Vaiko orumas*. Kaunas: LIC Už gyvybę.
42. Myers, D. G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
43. Moss, P., Cameron, C. (2011). *Social Pedagogy and Working with Children and Young People*. London: Jessica Kingsley.

44. Navickas, V., Vaičiulienė, A. (2010). *Žmogaus raidos psichologija*. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Vilnius: Versus aureus.
45. Oaklander, V. (2007). *Langas į vaiko pasaulį*. Kaunas: Žmogaus psichologijos studija.
46. Onaitis, E. (2002). *Smurtas ir jo prevencija*. // Policija ir visuomenė. Nr. 5.
47. Payne, M. (2005). *The origins of social work*. Pulgrave macmillan.
48. Pečkauskaitė, M. (2006). *Motina auklėtoja*. Kaunas: Už gyvybę.
49. Rimkus, V., Žemgulienė, S. (2013). *Socialinės rizikos šeimų socialinio tinklo ir jo teikiamo socialinio palaikymo aspektai* // Tiltai. Klaipėdos universitetas.
50. Sammon, S. FMS., Alijošiūtė, B. (1999). *Alkoholikų vaikų problemos*. // Sandora. Nr. 3.
51. Sipovič, I. (2007). *Vaikų dienos centrų administravimo ir vertinimo problemiškas*//Viešoji politika ir administravimas. Nr. 22. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
52. Skirmantienė, J. (2012). *Neformaliojo ugdymo svarba pozityviajai socializacijai*//Neformaliojo ugdymo prielaidos. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas. www.jrd.lt/uploads/.../III%20sekcija/Jolanta%20Skirmantiene_LEU.pdf (žiūrėta 2015 05 22).
53. Smith, M. (2009). *Rethinking Residential Child Care – Positive Perspectives*. Great Britain: The policy press, University of Bristol.
54. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2008). *Šeimos krizių prevencija, socialinės ir psichologinės pagalbos šeimai būdai*. Vilnius: Atsigręžk į vaikus.
55. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2006). *Metodinės rekomendacijos vaikų dienos centrų darbuotojams socialinio darbo su šeima klausimais*. Vilnius.
56. Storø, J. (2013). *Practical social pedagogy*. Great Britain: The policy press.
57. Šefer, D. (2003). *Deti i podrostki. Psichologija razvitija*. Piter
58. Tamutienė, I. (2008). *Pagalbos asmenims, sergantiems priklausomybės nuo alkoholio ligomis, priemonės ir sistema Lietuvoje*//Tyrimo, vykdyto pagal socialinio tyrimo atlikimo paslaugų pirkimo sutartį Nr. 9, ataskaita. Užsakovas: LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Kaunas: Socialinės ekonomikos institutas.
59. Ustilaitė, S., Gudžinskienė, V., Jakučiūnienė, D., Petronis A., Narbekovas, A., Vaitoška, G., Obelenienė, B. (2007). *Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas. mokomoji metodinė priemonė*. Parengė: Petronis, A. Priklausomybės ir šeima. Vilniaus arkivyskupijos šeimos centras.
60. Vaičiulienė, J. (2014). *Socialinis darbas su vaikais patyrusiais seksualinę prievartą*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

61. Vaitkevičius, J. V., Grinienė, E., Šlapkauskaitė, D. A., Navickienė, V., Mockevičienė, D. (2001). *Vaiko Anatomijos, fiziologijos ir ugdymo higienos laboratoriniai darbai*. Šiaulių universiteto leidykla.
62. Valiulienė, Ž. (2003). *Smurtas ir vaikas*. //Slauga. Nr. 3
63. VŠĮ Šeimos Santykių Institutas. (2009). *Vaikų socializacijos stiprinimas ir integracijos į darbo rinką galimybių didinimas* (Metodinė priemonė vaikų globos namų darbuotojams). www.esparama.lt/es_parama_pletra/.../2009_Vaiku_socializacija.pdf (žiūrėta 2015 03 12)
64. Žalimienė, L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Vilnius: Specialiosios psichologijos laboratorija.
65. Žukauskienė, R. (2001). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
66. Загвязинский, В. И., Зайцев, М. П., Кудашов, Г. Н., Селиванова, О. А., Строков, Ю.П. (2002). *Основы социальной педагогики*. Москва : Педагогическое общество России
67. Мудрик, А. В. (2002). *Социальная педагогика*. Москва: Academia.
68. Овчарова, Р.В. (2002). *Справочная книга социального педагога*. Москва: Творческий центр.
69. Олиференко, Л. Я., Шульга, Т. И., Дементьева, И. Ф. (2002) *Социально – педагогическая поддержка детей группы риска*. Москва: Academia.

Aiste Tevelyte. The Possibilities of Solving Social Problems of Pupils Who Attend Daycare Center. The master thesis of social pedagogy (specialty: coordination of socio-educational projects). Supervisor: dr., associate professor Asta Vaitkeviciene, Siauliai University, 2015.

SUMMARY

In the thesis the review of theoretical literature and the empirical qualitative data analysis of possibilities of solving social problems of pupils who attend daycare center was carried out.

Five pupils who attend day care center, five parents whose children attend the daycare center and the employees of the daycare center: two social workers and one social pedagogue participated in the empirical research.

By the help of half-structured interview method the research whose aim is to reveal the possibilities of solving social problems of pupils who attend daycare center was conveyed.

Tasks:

1. By the help of the theoretical literature analysis to describe the experiences of children who experience social problems.
2. While using the method of literature analysis to reveal what help is rendered to the children of social risk groups through children day care centers.
3. While using interview method to capture the opinion on the social problems of the pupils, who attend the daycare center, parents, social workers and social pedagogues and the possibilities to solve them
4. By comparing and collating the opinions of the pupils, who attend the daycare center, parents, the social workers and social pedagogues who work in the daycare to identify the strategies of solving the social problems of pupils who attend the daycare center.

Conclusions:

1. In the theoretical analysis the experiences of the children who face social problems are described: the addictions of parents; possible manifestations of physical, emotional and sexual abuse. It is all reflected on physiological and psychological development of a child. They do not feel safe at home, they tend not to trust others and themselves, they experience difficulties while communicating with others. In the social risk families the environment is created which does not encourage child's development; the possibilities to express needs and feelings are limited; the lack of social skills appear; children rights are not secured.

2. While using the method of literature analysis it was revealed that the free time activities organized for social risk group children in the daycare center are as follows: games, trips, excursions, sport competitions, quizzes and summer camps. The consultations for the families are also important: individual and group talks with family members, specialist consultations and case studies. By the activities and the help of workers and specialists of the daycare center it is striven to model the communication and behavior of the pupils. By the help of precautionary programmes it is striven to achieve integration to school and society. It is organized the help with homework, training of social and personal hygiene skills.
3. According to the results of qualitative research the pupils in their families experience: the consequences of their parents' alcoholism, violence, neglect, tension, difficulties of friendship with their peers, the lack of motivation to study communication difficulties and bullies in their educational institutions. These problems are overcome with the help of the center: the satisfaction of basic needs; occupation; doing homework; the training of communication and other skills.
4. The strategies to solve these problems were identified:
 - security of safe environment, unconditional reception and individual relationship and communication with the pupil in the children daycare center;
 - organization of activities, occupation and help with the homework;
 - satisfaction of basic needs, training of skills, solving of conflicts;
 - the work strategy needed is the development of self-esteem of pupil.

Main concepts: solving of social problems, pupil, and daycare center.

PRIEDAI

Klausimynas vaikams

Interviu pagalba norėdama ištirti kaip vaikų dienos centro teikiama pagalba įtakoja ugdytinių elgesį šeimoje, su draugais ir mokykloje, turėjau sudaryti klausimyną kuris leistų apčiuopti ir palyginti problemas prieš vaikui lankant dienos centrą ir po to kai jis jau yra centre? Įdomu pažvelgti į problemas vaiko akimis. Kiek vaikai, lankydami dienos centrą, yra pajėgūs įveikti savo socialines problemas?

1. Prisimink tas dienas kai nelankydavai dienos centro. Gal galėtum papasakoti kas tau buvo sunkiausia namie, bendraujant su mama, tėčiu (globėju)?
2. Kas tau tada buvo sunkiausia kai bendraudavai su draugais?
3. Pagalvok ir pasakyk, kas tau sunkiausia buvo kai ėjai į mokyklą ir nelankei dienos centro?
4. Pagalvok ir pasakyk, ar tie sunkumai kuriuos tu turėjai prieš ateidamas į dienos centrą pasikeitė kai tu pradėjai lankyti dienos centrą?
5. Kaip manai, kodėl jie pasikeitė (nepasikeitė)?
6. Gal pastebėjai kokie dalykai dienos centre tau labiausiai padeda kai bandai išspręsti iškylančius sunkumus?
7. Kaip dabar pasikeitė tavo bendravimas su tėvais (globėjais)?
8. Kas pasikeitė bendraujant su draugais, kai pradėjai lankyti dienos centrą?
9. Kaip tau atrodo, o kas pasikeitė mokykloje?
10. Ką atradai savyje lankydamas (a) dienos centrą?

Klausimynas tėvams

1. Jūsų nuomone, kas buvo sunkiausia vaikui jūsų šeimoje kai jis (ji) dar nelankė dienos centro?
2. Kaip jums atrodo, kas jūsų vaikui buvo sunkiausia bendraujant su draugais, kai jis dar nelankė dienos centro?
3. Jūsų nuomone, kas jūsų vaikui (globotiniui) sunkiausia buvo kai jis (ji) lankė mokyklą ir nelankė dienos centro?
4. Gal pastebėjote, ar tie sunkumai kuriuos jūsų vaikas turėjo prieš ateidamas į dienos centrą pasikeitė po to kai jis pradėjo lankyti dienos centrą?
5. Kaip manote, kodėl jie pasikeitė (nepasikeitė)?
6. Kokie, jūsų nuomone, pasikeitimai įvyko, jūsų vaiko elgesyje kai jis pradėjo lankyti dienos centrą?
7. Gal galėtumėte apibūdinti dabartinį jūsų vaiko bendravimą su jumis?

8. Kaip, jūsų nuomone, vaikas dabar bendrauja su savo draugais ir bendraamžiais?
9. Jūsų manymu, kaip dienos centras įtakoja jūsų vaiko elgesį ir pasiekimus mokykloje?
10. Gal galėtumėte apibūdinti plačiau, kokie pasikeitimai įvyko, kai jūsų vaikas pradėjo lankyti dienos centrą?

Klausimynas vaikų dienos centro darbuotojams

1. Pasakykite prašau, koks jūsų išsilavinimas, kokia jūsų specialybė ir kiek metų dirbate vaikų dienos centre?
2. Jūsų nuomone, kas būna sunkiausia dienos centrą lankantiems ugdytiniams šeimose?
3. Kaip jums atrodo, kas dienos centro ugdytiniams būna sunkiausia bendraujant su draugais?
4. Kaip manote, kokios dažniausios problemos, šiems vaikams pasitaiko mokykloje?
5. Gal galėtumėte apibūdinti ugdytinių, kurie lanko dienos centrą, socialines problemas?
6. Jūsų nuomone, kokia dienos centro pagalba ar veikla ugdytiniams labiausiai padeda išspręsti jų socialines problemas?
7. Kokius konkrečius ugdytinių socialinių problemų pasikeitimus, kai jie pradeda lankyti dienos centrą, jūs išvelgiate?
8. Apibūdinkite plačiau, kas įtakoja, suteikia galimybę ugdytiniams spręsti jų socialines problemas?
9. Gal galėtumėte apibūdinti savo, kaip darbuotojo (jos) darbo strategiją ar principus dirbant su dienos centro ugdytiniais?

Man 16 m. ir 6 metus lankau dienos centrą.

1. Kai nelankiau dienos centro namie buvo labai sunku. Darydavau namu darbus ir niekas man nepadėdavo, o jei padėdavo tai mano tėvams jei kas nepatikdavo, tarkim, darydavau matematiką ir nesuprasdavau kokio uždavinio, jie man trankydavo per galvą, vien todėl, kad nesupratau to uždavinio. Liepdavo pačiai suprasti. Sunku būdavo, labai skaudindavo mane, nesupratau kodėl skaudindavo. Nebuvo gero gyvenimo. Kai padėdavo namų darbus nebūdavo išgėrę. Neįsivaizduoju kodėl jie man taip darė. Už ką, nes net nebuvo už ką (balsas piktas). Ir šiaip su tėvais turėdavau sėdėt namie. Aš turėjau geriausią draugę, kuri dabar užsienyje, su kurią nuo pat vaikystės buvom. Dažnai eidavau pas ją, net nakvodavau pas ją, nes negalėdavau būt namie. Nes mano tėvai gerdavau ir mane mušdavo. Negalėdavau būt namie, nes mane skriausdavo, mušdavo

už nieką. Užplaukdavo tėčiui ir jis mane mušdavo. Būdavo tokių atvejų, kad po savaitę būdavau pas draugę. Nueidavau namo pasirodyt, bet po to būdavau savaitę.

2. Ne, su draugais tai tokių dalykų nebūdavo, o jei susipykdavome tai viena diena ir mes vėl draugai ir vėl viskas gerai. Nebuvo tokių pykčių, nesimušdavome. Buvo kad porą kartų su drauge apsitampem už plaukų, bet vis tiek susitaikydavome kitą dieną. Jokių sunkumų su draugais nebuvo.

3. Sunkiausia buvo, kad iš manęs tyčiodavosi mokykloje. Neduodavo man ramybės mokykloje. Kiekvieną dieną verkdavau mokykloje. Net neišsivaizduoju kodėl tyčiodavosi. Visokiais, baisiais žodžiais mane šmeiždavo nebūtais dalykais, labai baisiai mane bjaurodavo. Nenoriu dabar čia kartoti ką jie sakydavo.

4. Mano manymu tikrai pasikeitė. Atėjau į dienos centrą ir išmokau daugiau bendraut. Gal būt kai nelankiau nemokėjau bendraut nes manęs niekas neauklėjo, nemokino kaip reikia bendraut, o kai atėjau į dienos centrą, mane išmokė kaip reikia su žmonėm gražiai bendraut, kokia aš turiu būti su kitais žmonėm, kad jie būtų su manim tokie. Mane mokino gero elgesio ko niekada manęs nemokino namie (piktai). Su manim ir kalbėdavo ir mane mokydavo, ir duodavo visokius pavyzdžius. Savo akyse matydavau pavyzdį kaip kiti gerai elgiasi taip ir aš stengdavausi gerai elgtis ir taip bendraut su žmonėm nes aš mačiau gerą pavyzdį.

5. Kai man sunku labiausiai padeda kai vienuolės su manim pasikalba ir aš galiu išsikalbėt, turiu kam išsikalbėt. Kai aš išsikalbu, tam tikriem žmonėm, man iš kart geriau pasidaro ir nebūna taip sunku. O kai neturėdavau kam išsikalbėt tai būdavo labai sunku. Kai turiu kam išsikalbėt man būna labai gerai iškart palengvėja.

6. Kadangi mamos neturiu, o su tėčiu anksčiau geriau sutardavau, o dabar beveik nebendraujam, nes jis nerodo noro bendraut aš irgi nerodau noro bendraut. O su močiute (globėja) gerai. Būna visko, būna pykčio. Būna, kad ir aš pakeliu balsą ir jinai pakelia balsą, bet taip tai viskas gerai. Jei susipykstam tai tą patį vakarą, ar po kokio pusvalandžio, aš nueinu ir visada atsiprašau ir vėl viskas būna gerai. Niekada taip nebūna, kad mes savaitėm, dviem susipykstam. Mes viena kitai stengiamės rodyti pagarbą, močiutė manimi rūpinasi ir kol kas viskas gerai.

7. Su draugais bendravimas kaip pasikeitė? Pasikeitė. Mano charakteris pasikeitė, vis dėlto aš augu. Su naujom klasiokėm tikrai gerai sutariu, bet būna visko. Visko pasitaiko, susipykstam, bet susitaikom. Aš su draugais pasidariau švelnesnė. Nes kai nelankiau dienos centro manęs niekas nemokino tokio švelnumo turėt su draugais, su pažystamais žmonėm. Kai atėjau į dienos centrą aš pradėjau švelniau bendrauti su savo draugais.

8. Kas mokykloj pasikeitė? Prieš dienos centrą, kai lankiau mokyklą, tikrai nesutardavau su klasiokais. Buvo bendravimas, bet su kitais klasiokais nebuvo bendravimo, nes jie šaipydavosi iš manęs ir net nenorėdavau pati bendrauti. Kai pradėjau lankyti dienos centrą su klasiokais santykinai pagerėjo. 8 klasėj visiškai kitaip viskas buvo. Visi atėjom rugsėjo pirmą ir visus metus gerai sutarėm, visi pasikalbėdavom ir nė vienas nebuvo atstumtas ir aš nebuvau atstumta. Visi užaugo, mano klasiokai užaugo ir jie savo elgesį suprato. O su mokytojais viskas gerai būdavo. Jie mane visada paguosdavo, su manim pasikalbėdavo jei reikėdavo, dabar irgi tas pats.

9. Atradau mokslo gyslelę. Anksčiau nesupratau nei gamtos nei biologijos, o dabar suprantu kas tai yra. kažkas tokio, kad pradėjau mokėt biologiją. Pasidarė įdomios pamokos: biologija, matematika, istorija, ir net fizika, chemija. Ką atradai savyje? Atradau savyje tam tikrą gerumo gyslelę. Anksčiau galvodavau kad esu bloga. Nes aš nežinojau kas tas gerumas, kas tas blogumas. Jaučiu, kad esu pasikeitęs žmogus, pati savyje ir jaučiu kaip kiti keičiasi. Moku atpažinti kur geras žmogus, kur blogas žmogus. Atpažįstu kai man meluoja. Ir pastebėjau, kad esu trapus žmogus kuris greit susinervina, susijaudina, išsiveidžia. Pasidariau labai pažeidžiama, labai greit išsiveidžiu, labai greit užsivedu, manyje pyktis užverda jei mane įžeidžia, ašaros pasipila kai mane įžeidžia. Trapus žmogus pasidariau.

Šiaip esu laiminga, kad pradėjau lankyti dienos centrą, kad galiu pažinti tokias geras vienuoles kurios visada padeda. Pažinti tokius gerus žmones. Esu dėkinga, kad draugai pasiūlė lankyti dienos centrą ir mokyklos socialinė mane užrašė ir mane mama čia atvedė. Nežinau tiksliai dėl ko mane čia atvedė, man niekas nieko nesakė.

Man 10 m. ir 4 metus lankau dienos centrą

1. Sunkiausiai, kad mano tėtis mušė mamą, kad jie pykosi.
2. Su draugais kartais pasipykdavau, bet neilgai. Turėjau draugių, žaisdavau su draugėm, su lėlėm. O mokykloj neturėjau draugių.
3. Kai buvau c klasėj mergaitės su manim nebendravo, o kai perėjau į kitą a klasę mergaitės iš c klasės pradėjo su manimi bendrauti. Klasėj būdavo, kad vienas iš visų tyčiodavosi ne vien tik iš manęs.
4. Daugiau draugų turiu, man čia labai patinka. Tėtis persikraustė gyventi pas močiutę, nes mama nesutaria su juo. Savanoriai padeda man daugiau namų darbų paruošti, nes mama užsiėmus, brolis negalėdavo. Daug kas negalėdavo, būdavo išėję ar dar kas nors.

5. Susiradau daugiau draugų čia, nes gal aš čia geresnė? Kitiems atrodau geresnė nei, pavyzdžiui, mokykloj, su manim nenori bendraut. Būna, kad mergaitėms nuperku ką nors, jos sako „galim negražinti, nes neturim pinigų?“, o kita pertrauką perkasi ką nori. Kai aš paprašau ko nors jos niekada neduoda. Dar nepatinka, kai pykstasi, o po to kiša mane, apkalbinėja.

6. Kas padeda sunkumus išspręsti vaikų dienos centre? Vadovė, kartais pasikalbam. Savanorė buvo atėjus, pasikalbėjom ir po to kažkaip palengvėjo. Mama padeda.

7. Kaip pasikeitė bendravimas? Pasikeitė. Namie neturėdavau ką veikt. Į kiemą nelabai norėdavau. Paruošdavau pamokas ir eidavau piešti. Labai būdavo nuobodu. Kai ateinu į dienos centrą galima pažaisti, su draugais būti, ateina vadovų, galima iš molio lipdyti arba dar ką nors. Tokių veiklų negalima namie padaryt. Tiek draugų neturėčiau jei nelankyčiau dienos centro.

8. Tavo gyvenimas prieš ir po dienos centro. Kas pasikeitė? Vienai mergaitei kurios tėvai pykstasi, išgeria, patariau lankyti dienos centrą, sakiau „Ateik į dienos centrą, ten gali pasikalbėt su vadovais, važiuojam į stovyklas, smagiai praleidžiam laiką“ ir ji labai apsidžiaugė, norėjo lankyti dienos centrą. Ji sakė užsirašys, bet taip ir neatėjo.

9. Kas tavyje pasikeitė? Gal buvau geresnė? Kai atėjau ir susidėjau su drauge, pasikeičiau. Man daug kas taip sako. Labiau pažinau Dievą. Su vienuolėm būnu, daugiau pasakoja apie Dievą. Pavyzdžiui: tikybos mokytoja pasakoja mokykloj tas pačias istorijas apie Dievą. Pasako ką nors kas buvo trečioje, ar antroje klasėj ir perpasakoja viską ketvirtoje.

10. Palengvina, padeda draugai, vadovai.

Man 15 m. lankau 5 metus dienos centrą.

1. Namų darbai buvo sunkiausia. Buvo problema, nes tėtis dirbdavo iki vakaro, o mama iki pietų. Ji buvo laiškanėšė ir taip pat kartais iki vakaro nebūdavo namie. Aš paruošdavau namų darbus, bet sunkiai. Neišmokdavau gerai. Buvau mažesnė tai to bendravimo nebūdavo labai. Dabar bendravimas kitoks nes aš paaugau. Nesupratau namų darbų, ruošiau taip kaip supratau, nepadariau jei nesupratau ir man stigo pagalbos prie namų darbų.

2. Su draugais? Man būdavo daug laisvo laiko ir mes eidavom į kiemą, bet daugiausiai bendraudavau su mokyklos draugais. Būdavau namie. Buvom dar maži tai tokie tik žaidimai būdavo. Susirenkam kieme ir žaidžiam kažką. Tokiu intensyviu kalbėjimų nebūdavo. Būdavo, kad susipykstam, tėvai neleido bendraut nes nepatikdavo tėvams koks vaikas su kuriuo aš bendraudavau. Prie mūsų namų buvo toks medis, pastatas, daug krūmų ir mes „tuku, tuku,,

žaisdavom ar broleli gelbėk, arba kažkokiom kortom, pas ką nors stalo žaidimus namie žaisdavom, per TV filmukus žiūrėdavom.

3. Mokyti buvo sunkiau. Antroje, pirmoje klasėje gerai mokiausi iki trečios, o trečioje pradėjau važiuoti blogyn. Trečios klasės gale aš atėjau į dienos centrą ir tada mano mokslai žymiai pagerėjo. Nes čia buvo kas paaiškina ir gerai išmokina. Tu viską supratai darydama, o namie nesupratau. Prašydavau, bet arba nepaaiškina, arba nebūdavo tėvų. Buvau dar kitam dienos centre porą kartų, bet man ten nepatikdavo, tai nėjau. Mano auklėtoja, pradinių klasių, buvo labai gera mokytoja, man ji patiko.

4. Žymiai pasikeitė, aš pradėjau gerai mokyti, pakeičiau požiūrį į gyvenimą. Prisimenu, kai po metų atėjau į 4 klasę aš buvau visiškai kitoks žmogus ir bendravimas pasikeitė. Čia buvo kita aplinka ir žmonių į kuriuos norėjau lygiuotis. Būdavo vyresni vaikai ir kartais pabendraudavau kai būdavau maža. Pakeičiau požiūrį į viską. Buvau šiek tiek kitas žmogus ir tai buvo labai gerai. Pasikeičiau ir išvaizda, ir charakteriu, ir bendravimu, ir stiliumi. Kai buvau mažytė tai man ką duodavo tą rengdavausi, o nuo 4 klasės pradėjau žiūrėti ką priderinti. Tam turėjo įtakos dienos centras. Čia būdavo vyresnių žmonių kuriuos matydavau pastoviai ir dar su jais bendraudavau, būdavau šalia. Mokykloj būdavo vyresni, bet aš su jais nebendraudavau ten jų būdavo tiek daug, kad net jų veidų neprisimindavau. Turėjom savo trečią aukštą ir pro mus net neidavo niekas. Bet čia visokie renginiai, grupelės, vaiko kalbėsenos lavinimas, įgūdžiai, visokie renginiai, būdavo labai gerai, man patiko ir tuo metu aš pasikeičiau. Po dienos centro pasikeičiau į gerą pusę.

5. Vadovės. Jei problema iškyla tai aiškinasi. Kai buvom mažesni žiūrėdavo į patyčias, į viską. Ir materialine prasme labai padėdavo jos, ir visom prasmėm. Aiškinasi problemas ir gina vaikus. Jei juoko forma kažkas sako tai nieko, bet jei išūliai pasako ir vadovas išgirsta tai gina ir tai labai stipru. Nebūtinai tai patyčios. Pavyzdžiui, vienam vaikui kitas nepatinka ir jis lenda, menkina, jaučiasi geresniu. Čia įkyrus žmogaus menkinimas.

6. Kaip dabar pasikeitė bendravimas su tėvais? Taip, pasikeitė. Tėvai labiau manęs klausdavo kaip man sekasi, nes seniau nematydavo manęs dieną, tik ryte ir vakare. Labiau pradėjau bendrauti su tėvais, o tėvai labiau klausdavo kaip sekas, kaip dienos centre? Ir tai labai gerai, pagerėjo mano bendravimas su tėvais.

7. Kaip pasikeitė su draugais? Visi klasiokai einam į kavinę, aš pranešu dienos centrui, kad einu su draugais po pamokų. Su keliomis draugėmis po penkių pamokų nueinam kartais. Aš matau kaip aš pati pasikeičiau, prieš dienos centrą, buvau tokia „laukinukė“, o dabar turiu apie ką pakalbėti su draugais.

8. Mokykloj? Didelio pokyčio nemačiau. Niekas net nežinojo, kad lankau dienos centrą. Niekas net neklausė, nesidomėjo, nebuvo poreikio. Niekas nesiteiravo. Dabar galiu pati ruošti pamokas, viskas gerai ir viskas taip pat. Iš pradžių labai padėjo ruošti pamokas, dabar dienos centre padeda kai nesuprantu.

9. Ką atrandu savyje? Atradau savyje tikrą pasitikėjimą ir sužinojau kaip išreikšti tą pasitikėjimą. Atradau savo nuomonę, turėjau apie ką kalbėti, pasikeičiau visa ir charakteriu. Atradau naujų charakterio savybių kuriuos galėčiau panaudoti ir jas suprasti, save apginti. Pasidariau draugiškesnė, nes aplinkoje dažnai būdavo mano amžiaus ir vyresnių, o mokykloje buvo tik mano amžiaus vaikų. Tokia visapusiška samprata buvo. Mano charakteris pasikeitė, kai pradėjau lankyti, į gerą pusę. Aš daugiau ką sugalvodavau, išmastydavau ir taip geriau būdavo. Bendravimas pasikeitė, geriau bendravau, nes turėjau apie ką su žmonėm kalbėtis. Čia šiek tiek daugiau išlavindavo nei mokykloj, daugiau tave pačią, o ne tavo žinias, tavo ugdymą, savęs pažinimą, tavo charakterį. Grupelės būdavo savęs pažinimo, arba namų darbus darydavom, pamokindavo ir savanoriai ateidavo. Taip gerai buvo. Atradau savyje daugiau stiprybės. Sužinojau kaip save apginti. Įsisavinau kitų patirtis kaip reikia save apginti. Kaip kiti pakliūdavo į keblias situacijas aš stengdavaus įsisavinti ir pritaikyti prie savo situacijos. Šiaip atradau save kai pažinau visokius žmones, aplinkinius. Supratau kokia aš norėčiau būti. Tada aš pasikeičiau. Kai buvau mokykloj buvau uždaresnė. Mažiau eidavau su draugais, daugiau būdavau namie. Aš savęs net nejaučiau. Jaučiausi, kad tiesiog gyvenu, o kai atėjau į dienos centrą aš pajaučiau netgi gyvenimo prasmę, kaip reikia gyventi. Ta visa aplinka, žmonės, kiti draugai, tu pasisavindavai, išmokdavai kokia tau reikia būti, imdavai iš kitų pavyzdį ar stengeisi kaip jie būti, norėdavai pagal juos save keisti. Viską taip apsvarstydamą iš to susidariau save ir pagal tai gyvenau.

Man 16 m. nuo 6 pradėjau lankyti dienos centrą

1. Kas namie sunkiausia? Ne itin dažnai tėtį matydavau, jo dažnai nebūdavo. Kai mažas buvau negėrė, o kai buvau kokių 4 metų pradėjo vartoti alkoholį ir prastėjo mūsų ryšys, bendravimas. Mama irgi, tų pačių metų kai buvau 4 ar 5, gamino samagoną, nes jai sunku buvo mane išlaikyti. Tėtis gėrė ir jai trūko pinigų ant manęs. Su mama gerai sutariau. Man ji norėjo viską duot, viską pirkdavo, lepindavo, visada būdavo valgyt, pirkdavo žaislų, visko. O su tėčiu tai mažai kada, pamenu keletą kartų kai kartu eidavom su mama, su tėčiu. Jis mane ant kupros nešdavo, labai mėgdavau, prašydavau, kad jis mane į kalną užneštų ant kupros. Kai jis dar buvo nepradėjęs vartoti alkoholio pakankamai gerai sutariau, jaučiausi labai mylimas ir šeimoj. To labai dabar norėčiau, bet gaila to nėra, bet bent jau vaikystėj taip buvo, jaučiausi pilnavertiškai. Dabar jau bendravimas pasikeitė. Jaučiau gėrį šeimoj, vienas kitą jie labai mylėjo. Kai tėtis pradėjo gert, viskas pradėjo byrėt jų santykiyje, jie pradėjo pyktis. Kaimynai pradėjo sakyti, kad mama gamina.

Atvažiavo policija ir, man regis dėl to, mane atėmė kokių 7 metų. Ji anksčiau mėgdavo švęst su draugais, visur eit ir dėl to ji tuo metu labai vartodavo alkoholį, dar plius gamindavo. Kaimynai pasakė ir mane atėmė į pastogę. Paskui gavau globėjus, pamenu gyvenau. Mama atvažiuodavo visada pas mane. Po to lankiau dienos centrą, nes nuo 6 metų lankiau, bet nepamenu tiksliai kaip ten buvo. Buvau nutraukęs lankyti trumpam. Žinau, kad nuo 6 metų lankiau, o nuo 7 buvau patekęs į „Pastogę“.

2. Kas su draugais sunkiausia? Nežinau, gal pritapti prie kitų, nes mano šeima buvo šiek tiek kitokia. Jie dirbo kitus darbus. Mama dirbo siuivykloj, baisia kažko neuždirbdavo. Gal baigė gamint, kad manęs daugiau nepaimtų, ir tada įsidarbino. Nepamenu tiksliai, nes jai ten sakė, kad arba ji nustoja arba mane paims visam laikui. Ir ji turbūt nustojo.

3. Kai į mokykląėjai? Buvo tikrai sunku. Mano klasėj tai buvo vau vaikai. Mūsų klasėj buvo turtingi žmonės, vaikai viską gaudavo, jie tiesiog kitokie būdavo. Ateidavo mama į susirinkimus ir nežinau. Gal to labai nesupratau mažas, bet matydavau, kad būdavo grupelės, labiau mėgsta vieną ar kitą. Nebūdavau iš tų labiausiai mėgstamų, tiesiog bendravom. Nevisi net gal bendravo, buvo labai gera auklėtoja. Baisia dideli mokslai ten nebuvo, bet man sunku buvo mokytis. Pradžioje sutardavau su mokytojais pradinėje klasėje, pradžioj. Tėvai mažai man padėdavo. Mažai sulaukdavau pagalbos, paramos mokytojų, kad man reikia stengtis. Sunkiau buvo mokytis kai kuriuos dalykus, nepamenu kuriuos.

4. Sunkumai ar pasikeitė ir kaip? Manau, kad pasikeitė, nes čia pradėjo mokytis, atlikdavau namų darbus. Namuose ne visada juos atlikdavau. Mamai nesakydavau ar tėvams apie pažymius gautus, nebent tik gerus, nuslėpdavau juos. O centre kai atėjau, pradėjo mokslas gerėt, skatindavo namų darbus daryt. Gaudavau maitinimą, namie neprisimenu kaip valgydavau. Papildomai centre gaudavau pavalgyt.

5. Labiausiai kokie dalykai padeda? Gal aplinka? Pakeičiau aplinką tiesiog. Čia atsiriboji nuo namų, nuo tos atmosferos. Čia kita vieta. Yra draugai, suaugę, gali pasipasakot, kai jau būni perpildytas problemų, minčių. Viskas čia pasikeičia. Centro materialiniai daiktai nepadeda, bet žmonės, darbuotojai. Kai mato, kad tau kažkas negerai, tu nenori kalbėt, bet darbuotojai kalbina net jei tu nenori apie tai kalbėti. Tiesiog suteikia pagalbą. Tuo metu nenori kalbėt, bet prašnekindavo. Ilgai šneki kol įsivažiuoji. Čia jautiesi labiau supastas nei šeimoj. Ten nelabai kas į tave reaguoja, kalba klausia tavo nuomonės.

6. Bendravimas su tėvais? Su tėčiu beveik nutrūkęs, retai matomės. Bendraujam ne itin daug. Su mama pasikeitė, nes ji susirgo. Mažiau kartu kalbam, einam, bendraujam, kažką veikiam kartu. Nenoriu būt namie, man tiesiog ten nepatinka matyt, kad mamai taip yra. Mažai bendraudavau.

Būdavau lauke, stengdavausi išvengt namų, nes jie kartais bardavosi. O centre kai būdavau tai nuo to pabėgdavau. Būdavau centre, atsiribodavau nuo jų. Po to grįždavau, tai irgi stengdavaus mažiau būt namie. Jie pasikeitė patys, jų bendravimas. Ne itin norėdavosi klausyti jų barnių. Kai tėčio gėrimai įpusėjo jie labai pykosi. Nenorėdavau to klausytis, eidavau, lauke sėdėdavau, vaikščiodavau.

7. Kas pasikeitė su draugais? Mažiau draugų artimesnių turėjau, būdavo tiesiog klasiokai. Kai buvau mažas, buvau labai drovus. Nemėgau bendrauti su kitais, vienas kieme supdavaus. Kažką veikdavau, piešdavau. Draugų nelabai turėdavau. Centre toks tylenis būdavau. Susidraugavau gal su vienu draugu dienos centre, labiau buvom kartu lauke. Jis pirmas su kuriuo draugavau, kažką veikdavau. Centras labiau padėjo man bendrauti su žmonėmis, draugų susiradau.

8. Mokykloj? Padėjo mokytis daugiau. Nerūpėjo tie mokslai man mažam. Tėvai nei lepindavo nei skatindavo, kad ten tu eik mokykis. Mažiau į mane pradėjo reaguoti, rūpindavosi savim. Kartais užtvodavo iš nieko.

9. Pradėjau bendrauti. Kai buvau mažas, buvau tylus vaikas. Pas kitus būdavo draugai, kažką veikdavo kartu, į gimtadienius eidavo, net maži būdami. Pas mane to nebūdavo nebuvau labai vertinamas draugų, buvau tiesiog kaip klasiokas. Neturėjau artimų draugų, jaučiausi vienišas. Mažas to nevertinau, bet dabar, kiek pamenu, tikrai trūko draugų buvimo, žaidimų. O kai į centrą atėjau pradėjau bendrauti, su manim pradėjo bendrauti, pradėjau pamėgti žmones. Pats pradėjau bendrauti, nes bijojau pats užkalbinti, laukdavau kol mane užkalbins. Dabar per tokį laiko tarpą drąsiai, atvirai galiu bendrauti su žmonėmis, kalbėtis, neslėpti. Nelabai pasitikėdavau kai namie suprastėdavo padėtis tarp tėvų. Jie su manim mažai kalbėdavo aš su jais ir tas bendravimas suprastėjo, kažko prisileidimas šalia savęs. Tiesiog atsiribodavau nuo kitų. Bendrauti bendraudavau, bet nekalbėdavau kaip jaučiuosi, tiesiog robotas, darau tai kas užprogramuota. O paskui būnant centre pakeitė žmonės mane. Pradėjo centre mane vertinti labiau, aš čia atsiskleidžiau, kad visgi kažkas esu, kažką gerai galiu daryti. Mažas darbštus labai buvau, mėgdavau tvarkytis centre, už kitus budėti, kiek pamenu, kažką daryti, kad išsiskirčiau. Mėgau išsiskirti. Buvau lyderis, mane mylėjo vadovė, kiek pamenu. Klasėje mažiukų kai centre būdavau, pradėjau mokytis. Pamenu kai į sąsiuvinį užduodavo, padarydavau ir gaudavau šypsenėlę, šaunuolis ir t.t.. Mane skatindavo geri žodžiai, kad aš galiu, kad aš šaunuolis ir visa kita, o namie to nebūdavo. Čia daugmaž savyje viską atradau ko neturėjau.

Man 9 metai

1. Sunku namie su mama ir tėčiu? Nepadėdavo daryti namų darbų, aš tingėdavau daryti namų darbus ir užmiršdavau juos daryti. Man norėdavosi eiti prie kompiuterio. Man retai padėdavo

daryt namų darbus, aš nesusigaudžiau, užmiršdavau juos daryt ir buvau įpratęs eiti prie kompiuterio. Tėvų dažniausiai nebūdavo.

2. Kai nelankei ir turėjai draugų? Aš čia tų jų žaidimų nesusigaudydavau. Galvodavau, kad mano draugai mane apgaus ir kartais mane apgaudavo, nepriimdavo į jų kiemą. Buvo nedraugiški. Nieko blogo nedariau. Du draugus turėjau ir vieną draugę.

3. Mokykloj man aiškino kaip tą su tuo sudėt ir yra pas mus toks klasiokas kuris mane visada kalbina kada mokytoja ką nors sako. Aš sakau mokytojai, ji kreipia dėmesį, bet po tos pamokos vėl tas pats. Su mokytoja beveik nesipykdavau. Man per tą vaiką nesisekdavo susikaupti. Nelabai gerai mokiausi. Per tą draugą nesuprasdavau užduočių.

4. Kas pasikeitė? Man čia padeda savanoriai, darbuotojai namų darbus daryt ir čia galima sočiai pavalgyti ir nemokamai dar.

5. Mokykloj aš pasakiau tam draugui, kad jeigu tu mane dar vieną dieną kalbinsi tada aš nedraugausiu su tavimi ir jis taip daugiau nedarydavo. Jisai pasitaisė. Kiek girdėjau, kol nelankiau dienos centro, jam visada būdavo blogi parašai.

6. Kas padeda kai sunku? Aš paprašau savanorių, darbuotojų ir man jie padeda. Jie pasako "jei tu darysi taip ir taip tai tu įprasi taip daryt". Jie mane įpratino gerai daryt.

7. Kaip bendrauji dabar su tėčiu ir mama? Pasikeitė. Iš pradžių, kai nelankiau dienos centro, buvau ožiukas, bet dabar jau pasitaisiau. Neklausydavau tėvų ir jie pykdavo. Buvau tinginys, nepadarydavau namų darbų ir dėl to buvau piktas. O dabar padarau namų darbus.

8. Kas su draugais pasikeitė? Dabar priima į kiemą. Vieną dieną aš padėjau savo kaimynams ir dėl to jie draugauja su manim. Kai greitai padarau namų darbus tai einu į kiemą. Mane kviečia, bet kai nekviečia, tai nemandagu eiti. Nemandagu eiti kai nepakviečia. Man tėvai neleidžia į namus kviesti. Dienos centre susiradau daugiau draugų.

9. Mokykloj kas pasikeitė? Man mokytoja pasako, kad tu turi taip ir taip daryt ir aš įsidėmiu ir daugiau padarau mokykloj. Per pamoką daugiau padarau ir čia namų darbus padarau.

10. Ką savyje atradai? Pradėjau draugauti su daugiau draugų ir pastebėjau, kad jie geri. Daugiau visko padarau. Daugiau žaidžiu su draugais.

Dešimties metų mergaitės, kuri lanko dienos centrą, mama.

1. Kas buvo sunkiausia vaikui, kai dar nelankė? Sunkiausia buvo neturėjimas ką veikt po pamokų. Namuose išgėrinėjimai, tėtis išgėręs būdavo labai agresyvus. Jis labai myli ją, bet ant

manęs labai piktas. Bet vis tiek, traumuojasi vaikas. Mes susieinam į krūvą, ilgiau pabūnam ir atrodo gražu, gerai, bet net diena nepraeina ir mes jau riejamės dėl senų klaidų, dėl visko. Vaikai klausosi, dėl to man geriau kai jo nėra (vyras gyvena pas savo motiną).

2. Bendraujant su draugais? Ji šliedavosi prie stipresnių „naglesnių“ vaikų. O ji tokia ramesnė, visai į mane nepanaši. Klausydavo jų, kad draugautų su ja, viskas iš namų būdavo išnešta, lėlytė ir skanėstas. Aš iš šono tai matydavau tą. Kai eidavo ką nupirkti tai trys keturios mergaitės po langais laukdavo ir eidavo kartu į parduotuvę. Dienos centre ji surado giminingų sielų.

3. Mokykloj sunku? Pamokas paruošti. Nelabai sekėsi tie jos namų darbai. Aš nekontroliavau, pati išgėrinėdavau dažnai. Dabar prisisaugau, bet kartas nuo karto nutrūkstu, bet po kažkiek dienų, dabar jau rečiau ir, man atrodo, po kurio laiko iš vis nustosiu. Aš anoniminius lankau. Man labai nuostabu. Aš dėl to noriu iš kito rajono važinėt pas jus. Čia vienuolės yra. Tas dvasingumas, kad būtų vaikui bet koku atveju. Vienuolės man yra kažkas švento, ta atmosfera. Aš tikiuosi, kad jos vaikai neaugs tokioj atmosferoj kurioj augo ji pati. Aš pamokas tingėdavau daugiau už ją daryt. Prasčiau mokiausi. Ji pati suinteresuota mokslais, dėl to aš džiaugiuosi. Ir čia jai padėdavo. Ji atsakomybę daugiau jaučia.

4. Ar pasikeitė sunkumai ir kodėl? Bendravimas su kitais vaikais. Ji renkasi dabar kitokius žmones. Gal tie metai kitoj aplinkoj... Man vaikystėj ar jaunystėj patikdavo pasiutę tokie. O ji žiūri, kad ir protingas būtų. Tas berniukas gražus, bet nėra toks protingas. Jei ji būtų kitą dienos centrą lankius, aš abejoju, ar taip būtų. Iš mūsų pusės tai mūsų nesutarimai su vyru labai trukdė jai. Kai vaikas normalioj šeimoj auga mylimas, tėvai vienas kitą myli, vaikas mato. O čia rieiasi kai šuo su kate ir abu ją myli. Jūs kaip šeima mums tapot. Jos Bendravimas pasikeitė atsirenkant žmones. Pabūna ji ir prie negeriečių, bet ją traukia link gerųjų pusės.

5. Kokie pasikeitimai dabar bendraujant su dukra? Visada buvo prie mamos. O dabar tai brendimas pas ją prasidėjo, aikštingesnė pasidarė, išsižeidžia dažniau. Mažesnę sesę myli labiau negu mane. Šiaip ji visada gera, labai jautri. Bijau, kad kas nenuskriaustų, neįžeistų. Ji gera, paslaugi. Su manim priešinasi, tingi, bet dienos centre moka save pateikti ir aš tuo džiaugiuosi. Kai bendrauja su draugais elgiasi atsargiau. Tik tame brendime pergyvenu, nes nesužiūrėsi kai įlys kur nors.

6. Kaip įtakoja elgesį ir pasiekimus mokykloj? Labai įtakoja. Ir vėl pasikartosiu, kad dvasingumas. Visur atrodo, jaučiu, kad aš gerai elgiuosi, nes tas dvasingumas parodo gerąją pusę. Ar ją įžeis, ar pažemins, bet ji išliks visada iš geros pusės. Ta prasme labai gerai ir visom prasmėm aš džiaugiuosi. Padeda rūpestis vienas kitu, žmogum, bendravimas. Tiek daug atiduodat čia tiems vaikams, kaip kokios mamos. Man būtent tas patinka.

7. Kokie pasikeitimai įvyko? Pagrindiniai dalykai? Dvasingumas didelis plusas. Gerumas ir su vaikais užsiimate viskuo. Kitur, ir aprėkia, ir muša, ir išvadina visaip. Su Dievu yra su Dievu, jau einat kartu su Dievu ir tas šventumas kažkoks... Tėvas mano gerdavo, mama riedavosi su tėvu ištisai. Mano va tokie santykiai su pirmu ir su antru vyru. Taip norisi ramybės, šilumos, gerumo aplink save. Man tai yra pagrindas. Ir dar tos išvykos, kelionės, stovyklos.

8. Kai dabar atskirai su vyru gyvenam, ramybė atėjo į namus. Nebeliko tos ištisinės baimės, kad pareis išgėręs.

Vaikų dienos centrą lankančio ugdytinio, kuriam nustatytas specifinis, mišrus raidos sutrikimas, motina.

1. Kas buvo sunkiausia vaikui namie? Sunkiausia buvo susikaupti, susikoncentruoti į vieną tam tikrą darbą, išreikšti savo nuomonę.

2. Su draugais? Antrokas jis. Jam sunkiausia, kad jis neišklauso kitų. Jis pats pirmas reikšdavo savo nuomonę ir jo turi klausytis. Jis įsijungdavo į bendrus žaidimus, turėjo draugų.

3. Mokyklą kai lankė? Sunkiausia, kad nėra jame susikaupimo, negalėdavo savarankiškai dirbti. Nemoka jis elgtis kolektyve. Nesukaupia dėmesio, o su kitais tartis reikia. Jis įsivaizduoja, kad jis visagalis yra.

4. Ar sunkumai pasikeitė ir kodėl? Mažais žingsniukais, bet pasikeičia. Tiesiog sesutės labai moka su juo elgtis, duoda užduotis ir jis, kiek sugeba, stengiasi įvykdyti tas užduotis. Jam sunku iš tikrųjų yra. Jam reikia duoti užduotis, bet, kad jis jų nevykdo. Stengiasi visi kaip įmanoma ir savanoriai dirbantys, visaip kaip. Bendravimas viską daro, rėmai tokie turi būti. Namuose nebūna tokių rėmų. Reikia pareigas vykdyti. Užsiima su juo kažkiek ir atskirai. Namų darbus su juo reikia tik atskirai daryti, jam žaisti rūpėtų tiktai.

5. Vaiko elgesyje kai pradėjo lankyti pasikeitimai? Pradėjo namuose kažkiek daryti tuos namų darbus. Seniau išvis nedarydavo. Kai dienos centre nepabaigia, pasakai, kad turi sėsti ir daryti, ir tavo darbas, ir jis padaro. Paverkia, bet vis tiek turi padaryti, niekur nedings.

6. Dabartinis bendravimas su jumis? Jis namie vis tiek neklauso. Tėčio labiau klauso nei mamos. Jis vis tiek neklauso. Jis užsispyręs paprasčiausiai, jis savo, neva taip turi būti pagal jį. Mes namie pasidarę tokias taisykles turim. Prieš dienos centrą tų taisyklių nebūdavo, kad tu turi savo taisykles, be jokių barnių, tu turi klausyti.

7. Bendrauja dabar su bendraamžiais? Visko būna, bet nežinau. Nelabai pasikeitė, man atrodo.

8. Pasikeitė mokykloj? Mokykloj pasiekimai tai ženkliai pasikeitė į gerą pusę. Jam padėjo papildoma mokytoja, nes jis vienas nesugeba susikaupti. Socialinė pedagogė, logopedė labai padeda mokykloj. O dienos centre taip pat padeda susikaupti, atlikti pareigą, savo darbą, nes jis kitaip neišmoktų. Dienos centras tai didelė parama mums. Tiesiog bendravimas čia padeda. Šeimoj neišeina taip bendrauti. Arba bari ar kaip, bet nieko gero su tuo barimu, gražiuoju reikia, mano nuomone, bet taip susikaupti neišeina.

9. Plačiau, kokie pasikeitimai, kai pradėjo lankyti dienos centrą? Jam malda dabar ypatingai patinka. Kai kokiam vaikui kas atsitinka, reikia pasimelsti būtinai. Pastebim, kad vaikas pasikeitė, bet konkrečiai nežinau kaip pasakyti. Norisi, kad jis jau didelis būtų, bet sunku labai taip yra. Jis nesuaugęs, dar vaikas. Nesusikaupimas trukdo mokytis ir sunku pasiekti tą susikaupimą. Jam trukdo tas nesusikaupimas. Aš nematau to rezultato kokio norėčiau, bet patiems mums reikia padėti vaikams. Pats jis neišmoks. Moksle ženkliai pažengęs, bet elgesyje tai... Jis nenori pats. Aš jam sakau, kad tu pats turi norėti, be tavęs niekas to nepadarys. Vis tiek po truputį ta pažanga turi būti. Vienas jis niekaip negalėtų sau padėti. Kažkiek jis jau daugiau dėmesio sukaupia.

Aštuonmečio berniuko ir devynmetės mergaitės mama.

1. Kas sunkiausia vaikui kai nelankė VDC? Kasdieninės dienos tvarkės įgyvendinimas. Pamokų ruošos ir bendravimo problemų. Dabar berniukas jaučiasi laisvesnis ir tvirtesnis. Šeimoje trūksta vyro. Tėtis žinotų ką jam patarti kai būna problemos. O aš ką? Apsikabinu, paglostau ir tuo užsibaigia. Trūksta tėčio, bet jis dabar save realizuoja. Jis viską mums remontuoja. Mes vis prašom prisukt, priveržt ką nors, kad ir nelabai reikia. Jis mūsų šeimos vyras. Tėtis atvežė seną kompiuterio procesorių ir sakėm iš dviejų galėsime vieną padaryt, kad jau jo būtų. Jis visą išsukinėjo. Jam reikia tėčio.

2. Su draugais? Kieme tik keli vaikai klasės. Visi vaikai kieme vyresni ir anksčiau buvo kaip ir toks pastumdėlis, o dabar jis turi savo nuomonę. Jei jam nepatinka, jis pats apsisuka ir išeina ir kai į kiemą jį kviečia jis neina. Mano nuomone, jis toks tvirtesnis savyje pasidarė.

3. Kas sunkiausia kai nelankė VDC ir ėjo į mokyklą? Vaikai metus su puse lanko dienos centrą. Dabar jie antrokai. Berniukui sunku, nes jis visais metais anksčiau pradėjo eiti į mokyklą. Jam buvo sunku mokytis, sunku rašyti. Kartu ruošdavom pamokas. Matematika sekėsi, bet tinginukas toks. Jam, kad tik bėgti į kiemą. Žino, kad mama moka tik rėkti, o daugiau jokių priemonių nesiima, tai parėks ir nustos. Nemoku bausti aš, tai va taip ir buvo. Jam rašymas, rašyba. Jis knygas skaito, mes visi knygas skaitom, visi trys esame knygų žiurkės. Jau mums tuojau reikės akinių. Dėl skaitymo aš didžiuojuosi ir visiems galiu pasakyt, kad mano vaikai skaito knygas.

Tik su tuo rašymu. Apleidimo jokio nebuvo. Aš nemokėdavau su juo sutart. Jis mato, kad jam rašyt nesiseka ir tada meta, aš tada pradėdau pykti. O kai vaikai čia, į dienos centrą atėjo, aš pati nusiėmiau sau naštą. Jis jau atsakingas. Nori nenori, kad ir nerėks ant jo, kad ir nebars, bet jis turi padaryt. „Žinai mama, aš dar anglų testui nepasiruošiau (9h vakaro kai reikia eiti miegoti). Tu man papasakok kokie žodžiai, aš tau papasakosiu vertimą. O jis, ne reikia skaityti knygą, skaitom.“ Kai pradėjo lankyti dienos centrą, anglų grupei, ir sesutė, ir jis, vieni iš geriausių tapo. Iš keturiolikos testo klausimų jie 12 ar 13 atsako. Šaunuoliai, tikrai. Man ta disciplina patinka, auklėtojai matyt geri. Aš tai tokia atlaidi, nuolaidi ir nemoku suimti. O gal mato kaip visi daro, gal kai daugiau tai smagiau. Jie ir taip nelaimingi, matę ir girdėję nemažai, kol aš nepabėgau.

4. Bendravimas su manim. Jis tiek buvo pritvinkęs pykčio, jei užpyksta, tai ką jis anksčiau girdėjo ką tėtis apie mamą kalbėjo, tai jis tą patį man išberia. Aš raudodavau kruvinom ašarom, mergaitę apsikabinusi. O dabar tas švelnumas iš kažkur atsirado. Aš mergaitės krikšto mamai sakiau, nes mes su ja labai draugaujam, o ji sakė, kad pati pastebėjo. Vaikai labai pyko dėl tų skyrybų, bet man vaikai niekada nieko nesakė. Vieną kartą tėtis juos išsivežė ir jų telefonai buvo „numirę“. Atsiprašiau iš darbo ir lėčiau jų ieškot. Ir tada ilgai kalbėjom, vėl pykomės ir su tėčiu barėmės, o vaikai tada vergdami abu mums pasakė, kad negi jūs nesuprantat, kad didžiausia svajonė ir dovana, kad jūs kartu būtumėt.

5. Kas pasikeitė? Savarankiškumas. Aš labai jais pasitikiu. Drąsiai galiu juos ir pas klasiokę išleisti. Drąsiai leidžiu, nes visada pasako grįšim tada ir tada, paskambinsim tada ir tada. Visada sulaukiu skambučio. Savarankiški vaikai tapo.

6. Su bendraamžiais? Mergaitė lyderiauja. Klasėje yra grupelė ir ji lyderių pozicijoje, turi savo nuomonę, o berniukas vidutiniokas, bet jei jį kas įžeis ar jam kas nepatik, jis visada atsakys. Anksčiau niekada to nebūdavo, niekada. Tik man viską sakydavo, pas mane atbėgdavo iš kiemo, vergdavo raudodavo, kad mane Titas „asilu“ pavadino. Tas Titas trimis metais vyresnis. O dabar jis apsisuko, išėjo namo. Aš paklausiau jo, kad vėl susipykai? Jis sako „taip“, Titas mane vėl „asilu“ pavadino. Jis nusirengė, žiūri televizorių. Praeina 10 minučių ir Titas vėl kviečia jį į kiemą. Jis atsidarė langą ir pasakė, kad jei tu mane vėl taip pavadinsi, aš neisiu į kiemą su tavimi žaisti ir uždarė langą. Aš buvau tiesio šokiruota. Tai po to tas Titas brolių atsiuntė ir pasižadėjo, kad daugiau niekada taip nebus. Ši situacija man buvo pavyzdinė. Jie tikrai keičiasi.

7. Pasikeitimai mokykloje kai pradėjo eiti į dienos centrą. Kalbėjau su mokytoja. Mokytoja niekada nesiskundė mano vaikų elgsena. Jai nuoširdžiai gaila berniuko, kad jam nesiseka ta rašyba, nes jis taip stengiasi. Rašymas jam, pamokos sunku buvo. Pergyvendavo, kad neparuoštos pamokos, bet namie su manim jis neruošdavo. Mes pyksimės, ir jis to bijodavo. Mes

nedarydavom „skandalų“, bet jis nedarydavo namie namų darbų. Matau pažangą, kad vaikų mokslai pasikeitę į geresnę pusę.

8. Kokie pasikeitimai kai lanko VDC? Berniukas pradėjo reikšti emocijas. Aš kartais būdavau išsigandusi, kad jis toks kaip „akmenukas“ būdavo. Pavyzdžiui Kalėdinėj šventėj mokykloje, vaikai vaidino ir reikėjo jam kažką pasakyti. Tai man nejauku buvo ir pavydas toks. Toks jausmas, kad atėjo guminis žmogus, atpylė tas kas reikalinga ir išėjo. Buvo pagalvių mūšis, o mano berniukas dalyvavo tik todėl, kad reikia. Iš tikrųjų „akmenėlis“, jokios emocijos neišspaudė, nei blogos, nei geros. O dabar jau viskas, jis visai kitoks. Jis gali šypsotis. Jam bus smagu, jis šypsosis, jam bus liūdna, jis pravirk, jam bus pikta, gal jis trinktelės kumščiu į stalą, net ir mokykloje. Jo emocijos pasikeitusios kardinaliai.

9. Aš maža taip pat tokia buvau. Jis labai panašus į mane yra. Aš buvau labai nepasitikinti savimi. Kodėl žmogus nepasitiki savimi? Todėl, kad jo niekas nepagiria. Jei kartosi, kad tu višta, tai kudakuot pradėsi. Iš mano pusės to niekada nėra, aš niekada taip nedariau, bet gal permažai pagirdavau? Gal pražiūrėjau tą laiką? O pas jus, dienos centre, tas paskatinimas. Vaikas dabar pasitiki savimi žymiai daugiau.

Dviejų vaikų mama.

1. Kas sunkiausia vaikui šeimoje kai nelankė? Su pamokom būdavo sunkiausia. Nelabai norėdavo spręsti namuose ką užduodavo mokykloj. O kai dienos centrą pradėjo lankyti tai jau jie ir paruošia namų darbus. Nelabai pavyzdingas elgesys buvo, o dabar jau pasitaisė, berniuko, o mergaitės, šiek tiek. Nebuvo nei kaip nei ant ko paruošti pamokų. Sąlygų mokytis namie nebuvo.

2. Su draugais? Nepastebėjau. Kaip ir tarp vaikų. Susipyksta ir vėl susitaiko. Pareina susipykęs, susipyko ir nedraugaus, bet ir vėl viskas gerai. Taip, kad visai susipyktų ar susimuštų nemačiau. Visą dieną jie būna lauke. Sugrįžta septintą valandą, pavalgo ir į lovą.

3. Kas sunkiausia buvo mokykloj? Skaitymas berniukui nesisekė, o dabar labai jau pasitaisė. Mokytoja nesiskundė. Pagrindė skaitymas nesisekė. Mergaitei taip pat skaitymas ir dar matematika.

4. Kaip ir kodėl sunkumai pasikeitė? Man atrodo, kad labai pasikeitė, pagerėjo. Bendravimas visai kitas. Kiek žinau tai, nepasakyčiau, kad vienas su kitu jie labai bendraudavo. O dabar bendrauja.

5. Elgesyje pasikeitimai į gerą pusę, ir su manim, ir su tėčiu. Mandagesni, paslaugesni pasidarė. Padeda kitiems, daug padeda kaimynei, nes ji pensininkė, paprašo ir jie nepasakys „ne“, iškarto

padaro. Jau ji giria ir giria juos kiekvieną kartą. Namuose labai mergaitė padeda ir berniukas. Net nereikia sakyti, ji pati pasiima ir tvarkosi. Ateina tik paklausti ar gerai sutvarkė. Prieš dienos centrą ji nebuvo tokia. Net vyrui sakiau, kad man keista, niekad ji netvarkydavo nieko ir net nepriversi jos. Arba tingi, arba į lauką išleikia su draugėm. O čia pareina ir galvoju ar ji laukia, ar ji namie. Ateinu, o ji virtuvėj kuičiasi. Tai ji orkaitę valo, tai ji vonią iššveičia. Priemonės sudėtos, ji žino kur viskas sudėta, tik paklausia ar gerai. Tai jau pagiriu ir ji patenkinta būna. Berniukas daugiau su tėčiu. Jei jau tėtis paprašo kažko, tai jis paremontuoja, padeda išardyti ar dar ką nors. Prieš dienos centrą jiems daugiausiai draugai rūpėdavo. O dabar ateina, paklausia, ar nereikia nieko padėti. Jei pasakai, kad ne, tai eina į lauką. O anksčiau tai pareidavo, kuprinės numestos ir į lauką. Nereikdavo klausti nei ar padėti nei ką. Bendravimas su vaiku labai pasikeitė į gerą pusę.

6. Su draugais, bendraamžiais? Lyk ir nieko. Tie patys draugai. Eina krepšinį, futbolą pažaisti su draugais. Jis turi du, tris draugus, ne daugiau. Mergaitė turi vieną kiemo draugę, dar dienos centre. Nėra ji atstumta.

7. Kaip dienos centras įtakoja vaiko elgesį ir pasiekimus mokykloj? Į gerą pusę, ne į blogą. Man tikrai daug padėjot ir vaikams. Vaikai geresni, daugiau išmoksta, išmoko skaitymo. Berniukas jau labai gerai. Mergaitė įpusėjo. Daugiau jai reikia vienai dirbti, kad niekas neblaškytų. Ji labai judri.

8. Elgesys mano vaikų pasikeitęs, tikrai. Stengiasi, padeda, skaito geriau. Mokykloj geriau, nėra labai daug nusiskundimų kaip anksčiu būdavo. Tai pamokų nepadaro ar pamiršta ką nors įsidėt, pasidaryt kas užduota.

Devynių metų mergaitės mama.

1. Kas sunkiausia buvo vaikui šeimoje? Ji lankė darželį, bet augo tarp suaugusiųjų. Sunkiausia, kad aplinkui nebuvo bendraamžių. Neturėjo draugų ir tokio užimtumo. Dienos centrą ji labai gerai priėmė. Neturėjo draugų, tokio užimtumo. Aš tiek su ja neužsiimdavau, kiek ji čia užimta. Trūko užsiėmimų ir bendravimo. Su kalba buvo jai sunkiau. Suaugę šneka savo, o ji bendravimo su savo amžiaus vaikais ji neturėjo. Visi broliai ir sesės suaugę, kaimynystėje nebuvo jos amžiaus vaikų. Gal ir aš tokio bendravimo nedaviau, kai jau čia atėjo, tai jau kitas bendravimas.

2. Trūko bendravimo su vaikais. Buvo uždaresnė. Išsivedi tą vaiką į kiemą ir ką? Su kamuoliu? Ką daugiau daryt? Į miestą išsivedi.

3. Sunkumai mokykloje? Niekuo nesiskundė auklėtojos.

4. Ar tie sunkumai, kurie buvo, pasikeitė kai atėjo į dienos centrą? Pasikeitė bendravimas, požiūris, negaliu pasakyti, kad į gyvenimą, bet kažkokios vertybės atsirado. Tikėjimas, šiek tiek kitoks, aš pati negaliu jo įdiegti, nes negaliu pasakyti, kad esu tikinti. Vaikas pasikeitė ir tiek, kad pamokos padarytos. Man tai čia labai gerai.

5. Elgesyje kas pasikeitė? Gal atsirado toks susikaupimas, pasidarė atsakingesnė už savo poelgius. Ji bendraujantis vaikas. Jai reikia, kad su ja būtų vaikai. Viena ji nesėdės ir neverk. Bendravimo įgūdžiai. Ji daugiau bendrauja, atsirado „kompanijos“.

6. Kaip galite apibūdinti dabar vaiko bendravimą su jumis? Na žinot, ji paaugo. Dabar apie ką kitą galima pasikalbėti, ne tik apie žaislus. Ji per daug uždara nėra. Ji pleputė yra. Ji šnekasi su mano mama, su manim. Paslaptis visas pasako. Ji tau pasakys kas jai ant dūšios, kas jai yra. Ji išdykusi, bet ir kaip kiekvienas vaikas. Visada santykiai daugmaž geri.

7. Kaip vaikas dabar bendrauja su savo draugais? Oi puikiai. Labai ji mėgsta pavadovauti. Darželyje jau vaikai sakydavo „tu per daug vadovauji“. Už ją daugiau yra mokaančių pavadovauti, bet ji savo nuomonę moka išsakyti. Ji savaip savo nuomonę išreiškia. Draugas į namus ateidavo. Draugės ateidavo ir dabar ateina.

8. Kaip VDC įtakoja elgesį ir pasiekimus mokykloje? Teigiamai. Dėl to, kad čia su ja dirbama. Aš tikrai tiek negalėčiau duoti kiek čia galima išmokti. Čia bendravimas yra platesnio rato. Man tai labai gerai. Viską vertinu teigiamai. Nieko blogo neižvelgiu.

9. Drausmė jau yra. Man viskas gerai. Mokykloje irgi gerai. Čia gera atmosfera, gera aura. Vaikui ir man, kai ateinu, norisi bendrauti. Jokio agresyvumo nėra ar kas būtų blogai.

1. Mano išsilavinimas: socialinio darbo magistras. Specialybė – socialinė darbuotoja. Dienos centre dirbu 11 metų.

2. Manau, kad sunkiausia tai yra apleistumas kurį jie patiria šeimose, taip pat smurtas, tėvų alkoholizmas, ribų nebuvimas, saugumo nebuvimas, prastos gyvenimo sąlygos, neturėjimas galimybės ruošti pamokas ir ypatingai ryšio su tėvais nebuvimas.

3. Dominuojantis dalykas – prasta savivertė, nepasitikėjimas savimi dėl savo šeimos situacijos, dėl skurdo, taip pat patyčios mokykloje ir iš to atsirandančios elgesio problemos.

4. Elgesio problemos. Nes jie savo blogu, netinkamu elgesiu nori įveikti atstūmimą. Mokymosi problemos dėl apleistumo, ne tiek, kad tie vaikai neturi gabumų, jie gabumų gal ir turi, bet jie tiesiog nepasitiki savimi ir dėl emocinių problemų nesugeba mokytis. Ir aišku patyčios, čia mokykloje jau dominuojanti problema. Patyčias patiria dėl šeimos situacijos, dėl skurdo, dėl to,

kad jie neturi rūbų, telefono, pinigų, galimybių kaip visi vaikai. Arba tiesiog dėl to, kad jų bendravimas yra kažkoks kitoks, arba jie išvis nemoka bendrauti, arba jie tiesiog taip įveikina savo problemas, pavyzdžiui per grubumą, muštynes, per smurtą.

5. Elgesio sunkumai, mokymosi sunkumai, socialinių įgūdžių nebuvimas, elementarių higieninių įgūdžių nebuvimas. Pas vyresnius vaikus yra žalingi įpročiai problema, patyčios, smurtas ir šeimose, ir tarpusavyje.

6. Manau, kad gal du dalykai kurie labiausiai padeda: pirma yra individualus dėmesys, individualūs pokalbiai su vaiku, ypač svarbu kai vaikas pirmą kartą ateina į dienos centrą, kad vaikas gautų individualų dėmesį, bet aišku ir po to tą palaikyti. O kitas dalykas yra grupė, darbas grupėje. Tai daugiau vyresniems vaikams tinka, nuo 4 klasės, nes per grupinį darbą išsiugdo tam tikri įgūdžiai, pavyzdžiui: socialinis atsparumas. Žinoma, psichologo konsultacijos ir palaikomoji psichoterapija. Tą paslaugą gauna ne visi vaikai, bet kam reikia tai, manau, tokie dalykai padeda. Labiausiai padeda – jei tėvai bendradarbiauja su darbuotojom ir kažko kartu su darbuotojom siekia kažką keisti šeimoj. Manau tai taip pat padeda labai ir tada vaikui nereikia vienam savo problemose maudytis, o tėvai nieko nedaro. Tai manau yra vienas svarbiausių dalykų. Jei konkrečiai kalbėti apie pagalbą tik vaikui, tai yra individualus ir grupinis darbas, o dar šalia to labai svarbu, kad tėvai bendradarbiautų.

7. Tarkim jei vaikas neturi galimybių paruošti pamokų, o čia turi, tai problema kaip ir išsisprendžia. Arba jei namie neturi ką valgyti, o čia pavalgo, tai pagrindinių poreikiu patenkinimas, maitinimas ar išsimaudyti duše, paruošti pamokas, tai tos problemos dalinai išsisprendžia. Bet jei kalbėt giliau, pavyzdžiui jei maži vaikai, laikome pasiekimu, kad vaikas pripranta taisyklių laikytis, kurių šeimoje nėra, ribų, tvarkos pripranta šiek tiek laikytis, sveikintis, padėkoti už kažką, tokių elementarių įgūdžių. Arba išmoksta vaikas maudytis, kur namie nemokėjo, pasidėti savo daiktus į vietą. Jei kalbėti plačiau ir apie vyresnius vaikus, tai mažiau priešinasi pagalbai kokią tu siūlai, arba jei geriau lanko dienos centrą, tai vadinasi mažiau laiko gatvėje laksto. Gatvės įtaka automatiškai šiek tiek mažėja. Atviresni vaikai tampa, grupėje geriau dirba, labiau pasitiki savim. Tai stiprūs ir gerai matomi dalykai kuriuos jau galima įvertinti. Mokslai pagerėja.

8. Kad žmogus spręstų problemą jis turi tikėti, kad jis gali ją išspręsti. Jam reikia įgalinimo, o kad jis būtų įgalintas, reikia, kad jis pats pasitikėtų savimi, o iš to išeina tas, kad turi žmogus būti priimtas, kažkokį minimalų priėmimą patirti. Labai svarbu tiesiog būti su tuo vaiku, kažką kartu veikti. Manau, kad labai svarbus dalykas yra kažką dirbti kartu su vaikais, pavyzdžiui: kiemą tvarkyti, ravėti, virtuvėje valgyti daryti, kažką pjaustyti. Tai yra neoficiali aplinka, ne taip kaip

mes kabinete sėdim ir kalbam, ir vaikas išmoksta kažką. Vienas dalykas, daryti, o kitas dalykas, jis neoficialioj aplinkoj labiau atsiveria, kalba apie savo problemas. Pavadinčiau metodas - „būkime kartu“. Jei kalbėti apie grupę, tai visokių metodų yra: socialinių įgūdžių programos; mergaitėm skirta lyčių programa; charakterio ugdymo programa, įvairaus amžiaus vaikams; „Lino“ grupė, kurios pagrindinis tikslas yra, kad vaikas nesijaustų kaltas dėl to, kad tėvai vartoja alkoholį; socialinio atsparumo programos. Tiesiog, visas tas grupinis darbas, bet manau, kad jis neturėtų prasmės, jei nebūtų ryšio su tuo vaiku kuriam tu vedi grupę.

9. Mano strategija, visų pirma, yra asmeninis ryšys. Tarkim ateina vaikas į dienos centrą, kalbu apie vyresnius, nuo 4 klasės ir vyresni. Su mažesniais aš nedirbu. Tai manau, asmeninis ryšys yra svarbiausias dalykas, kad vaikas pasijaustų priimtas, priimamas, kad kažkokį pozityvumą patirtų ir ne tik jis, bet ir jo šeima, kažkokius teigiamus dalykus, ką jis, pavyzdžiui pas mus jau daro gerai. Mano strategija yra humoras. Naudoti tokius dalykus, kad vaikas nebūtų visada įsitempęs, kažką tu su juo kalbi ir jis visada įsitempęs, bijo. Po to kai jau pasieki tą individualų santykį, tą ryšį jau turi, tai tada gali reikalauti iš vaiko kad jis laikytusi kažkokių taisyklių, tvarkos. Kadangi jis jaučia priėmimą, tikėtina, kad jis stengsis laikytis tos tvarkos, kiek jis gali. O po to, manau, kai tas ryšys yra, galima vaiką kviesti, kad jis dalyvautų grupėje, tada jau prasideda grupinis darbas. O po to, dar toliau, jei grupėje pasireiškia, kad vaikas turi kažkokių savybių, tarkim, gali būti atsakingas už kažką, tai tada jam gali atsakomybę suteikti. Tarkim kokį renginį vesti ar pasiruošti viktorinai, matai, kad jis jau gali, kad galėtų jis jau tą padaryti ar jaunesniems padėti, tiesiog būtų už kažką atsakingas, būti tavo dešinė ranka. Visą tą savo strategiją pavadinčiau „įgalinimu“. Tikiuosi, kad dienos centras yra ta vieta kur tos socialinės problemos kažkiek išsprendžia, labai tikiuosi. Aš matau pokyčius, bet turi daug laiko praeiti. Taip greit pokyčiai neįvyksta. Būna, kad ir nematai tų pokyčių. Aš neprarandu vilties. Aš darau ką galiu, jei vaikas daro ką gali ir tėvai daro ką gali, tai turi Dievas kažką padaryt.

1. Mano išsilavinimas profesinis bakalaurs (kolegijinės studijos), specialybė – socialinis darbas. Vaikų dienos centre dirbu 4 metus.

2. Manau, kad vaikams sunkiausia išgyventi nepriteklių šeimoje, žalingus tėvų įpročius, smurtą, pagrindinių poreikių patenkinimo nebuvimą šeimoje, tėvų socialinių įgūdžių stoką.

3. Pagrindinė problema manau, bendravimo įgūdžių stoka ir netinkamai pasirenkami konfliktų sprendimo būdai. Žinoma, yra dalis vaikų, kurie turi psichologinių problemų, elgesio, bei savitvardos, ar net problemų dėl savivertės. Dažnai tokiems vaikams sunkiau sekasi bendrauti su bendraamžiais, tačiau dienos centre daugumas vaikų šias problemas laikui bėgant išsprendžia.

4. Tikrai didelė problema yra patyčios. Dar vaikai mokykloje turi mokymosi ir elgesio sunkumų. Bet jokių būdu negalima sakyti, kad šios problemos būdingos tik dienos centrą lankantiems vaikams.

5. Visas socialines problemas vaikai atsineša iš šeimos, todėl jiems būdinga: neigiamas jausmas, antipatiškumas, menkavertiškumo jausmas, nesaugumas, socialinių bei bendravimo įgūdžių stoka, elgesio problemos, empatijos nebuvimas, priešiškas aplinkiniams, nepasitikėjimas savimi.

6. Vaikams padeda teigiamas pavyzdys, buitinių ir asmens higienos įgūdžių lavinimas, psichologo pagalba, išklauskymas, asmeninis dėmesys vaikui, grupiniai užsiėmimai, mokymasis bendrauti draugiškai, mokymasis teigiamų problemų ir konfliktų sprendimo būdų. Šilumos ir meilės suteikimas vaikui.

7. Vaikai dienos centre daug išmoksta, keičiasi jų bendravimo stilius, supratimas apie tvarką, higieną. Pagerėja mokymosi rezultatai, jie geba geriau adaptuotis visuomenėje, pasikeičia psichologinė būseną, gerėja elgesys.

8. Visa aplinka ir veikla, į kurią vaikai „papuola“ pradėję lankyti dienos centrą, skatina juos spręsti savo socialines problemas, ypatingai tuo atveju, kai vaikai ateina iš itin skurdžios socialinės aplinkos. Dienos centre vaikas randa, visų pirma, jaukią, šeimynišką aplinką, mylinčius, išklausančius darbuotojus, kuriais gali pasitikėti – vaikas čia jaučiasi saugus. Dienos centre išmoksta daug naujų dalykų, todėl didėja jo savivertė, tas įtakoja ir gerina jo santykius su bendraamžiais. Vykstančios grupės, taip pat psichologo pagalba, padeda vaikams išmokyti konfliktų, pykčio valdymo, lavina jo socialinius įgūdžius.

9. Mano darbo strategija yra labai paprasta, svarbu apgaubti ugdytinius meile, to pasekoje vaikai jaučiasi saugūs ir gali pasitikėti manimi. Kada turi vaiko pasitikėjimą, labai lengva su juo dirbti ir jam padėti. Visada noriu būti vaikui pavyzdys, mokytoja ir draugė.

1. Mano išsilavinimas yra aukštasis neuniversitetinis, specialybė yra socialinė pedagogika. Vaikų dienos centre dirbu 2 metus.

2. Yra ne vienas veiksnys, priklauso nuo konkrečios šeimos. Vienose šeimose sunkiausia yra tėvų priklausomybė alkoholiui, negebėjimas suprasti vaiko poreikių, kai trūksta tėvams tėvystės įgūdžių. Daugumai jų trūksta. Materialinis nepriteklus, neturėjimas galimybės paruošti namų darbus, nepriežiūra, smurtas šeimoje. Tėvų nemokėjimas vaikams nustatyti ribas. Daug tokių ir panašių veiksnių. Daugiausiai galima apibūdinti žodžiu nepriežiūra, arba smurtas. Skirtingos priežastys, bet visos šitos.

3. Kadangi vaikai yra iš tokių šeimų, kurie dažnai yra iš socialinės rizikos grupių ir neturinčių socialinių įgūdžių, todėl vaikam yra labai sunku užmegzti teigiamą kontaktą, palaikyti ryšį su savo bendraamžiais, mokytojais, jie dažnai vartoja ne tokius visuomenei priimtinius žodžius kaip aplinkiniai. Kiti vaikai gali dažnai jų šalintis, neturi tam tikrų bendravimo įgūdžių. Kadangi namie niekas jų neskatina, nepadeda, tai jie turi žemą motyvaciją mokytis. Problemų daug mokslo srityje. Pagrindinės tokios problemos. Su bendraamžiais bendravimo nemokėjimo užmegzti ir palaikyti pokalbio arba draugystės, atitinkamai elgtis, viešose vietose, dėl ko atsiranda mokytojų nepasitenkinimo, bendraamžių atstūmimo. Ir taip pat žema motyvacija mokymosi, negebėjimas susikaupti dažnai yra problema, negebėjimas susikoncentruoti.

4. Kaip mokykloje su bendraamžiais, taip ir su draugais. Problema, kad jie susiranda tokius draugus, kurie dažnai geba suprasti jų bendravimo stilių ir tai yra dažnai gatvės vaikai. O su vaikais kurie jau turi socialinius įgūdžius, bendrauja kitaip. Tada vaikams sunku tokius socialinius santykius palaikyti, nes jie nemoka, nežino, dažnai būna grubūs, įžeidinėja, grasina. Nemoka apsiginti, turi elgesio sutrikimų įtakotų jų gyvenimiškos patirties ir tai jiems trukdo susikalbėti, ir suprasti jų bendraamžius, palaikyti draugystę.

5. Socialinių įgūdžių trūkumas, higienos įgūdžių trūkumas. Negebėjimas ir nesuvokimas, kad reikia pasirūpinti savo higiena, praustis, keisti rūbus. Tai įtakoja ir tėvų nepriežiūra, taip pat negebėjimas spręsti konfliktus, taikiai, teisingai, pozityviai. Tada imamas ir grasinimų ir mušimosi ir įžeidinėjimo įvairaus. Empatijos yra trūkumas. Kaip ir vaikams, dar jie daug ko nemoka, kaip spręsti, kaip kalbėti. Daug ko dar nežino. Galbūt nėra patyrę kaip elgtis visuomenėje, viešojoje vietoje, išėjus kažkur į gatvę ar muziejų. Jie visiškai priešingai elgiasi namie, todėl jiems dažnai šitose vietose kyla įvairių socialinių problemų bendraujant su visuomene ir tarpusavį.

6. Įvairiapusiška. Kiekvienai problemai skirtinga veikla. Jei kalbėtume apie higienos įgūdžių trūkumą, tai be abejonės tai, kad dienos centre vykdoma: rankų prausimasis, dantukų valymas, skatinami praustis tai tie nuolatiniai įgūdžiai sukuria įprotį, įgūdį kurį jie gali įsisavinti. Jei kalbėsime apie vertybes, formuojamą požiūrį ar mandagumo taisykles, tai kaip metodas yra: pokalbis, diskusija, parodymas, paaiškinimas, taisyklių vaikams nustatymas, įvedimas. Galų gale tai, kad namie jie negali jaustis saugūs, o dienos centre, jie žino, yra taisyklė, kad negalima muštis, reiškia jie negali mušti kitų ir niekas negali mušti jų, tai jau yra saugumas. Yra taisyklė, kad negalima prasivardžiuot, reiškia niekas jų neįžeidinės ir jie negali nieko įžeidinėti, tai reiškia tas saugumas kurio jie nepatiria namuose. Pokalbis, saugumas kurį jie čia gali patirti. Taip pat materialinė pagalba, dėl ko iš jų kartais šaipomasi ar dėl ko jie jaučiasi nepilnavertiški. Kažkokių priemonių suteikimas jiems. Psichologinė, saugumo, grupelės padeda, socialinių įgūdžių

ugdymas, prevencinė veikla. Daugelis veiklų jiems padeda, nes dienos centre teikiama kompleksinė pagalba.

7. Keičiasi jų kalbos maniera. Jie nustoja keiktis, pradeda plėstis jų žodynas, pradeda išmokti kaip susitarti, kaip kalbėti. Kai kurie pasitikėjimo savimi įgauna, suvokimo kaip reikia elgtis. Kitiems pakyla motyvacija mokytis, kadangi gauna čia pagalbą namų darbų ruošoje, jaučiasi tame sustiprėję. Įgauna didesnę motyvaciją daugiau siekti pasiekimų mokykloje.

8. Darbas su šeima. Dirbame su vaikais, todėl tėvai ir visa šeima ir kartu vaikas tampa pajėgesni spręsti jiems iškylančias problemas. Taip pat matydami teigiamą, čia esančių žmonių pavyzdį, jie tiesiog pradeda keistis, mato plačiau, pradeda daugiau pažinti pasaulį, suprasti kaip jisai veikia. Tada jie pradeda keisti į gerą, suprasti kaip yra bendraujama, kaip yra elgiamasi. Ir visos kitos, mano minėtos veiklos, kurias mes čia veikiame, padeda, tiek grupelės, socialinių įgūdžių ugdymo ar prevencinės, tiek namų darbų ruošimas, kada jie tame sustiprėja, taisyklės, saugumas, tiek pokalbiai. Priklauso kokias problemas konkretus vaikas turi, jei labai žema motyvacija mokytis, tai pagalba namų darbų ruošoje padeda šią problemą spręsti. Jei tai yra problema, kad jis stipriai keikiasi, tai yra jau taisyklės, pavyzdys, matomas aplinkoje, kad čia niekas nesikeikia, kad yra taisyklė nesikeikti. Šitas dalykas pradeda spręstis. Visa ta veikla kurią mes čia veikiame yra dėl to, kaip atliepas į jų turimas problemas.

9. Pirmiausia, kai ateina vaikas aš jį stebiu, matau kokios yra problemos, pradėdau atrasti. Tada mes vaiko pagalbos planą pasirašome, iškeliamė tikslus, kurių turime siekti su tuo vaiku, ir kas kažkiek laiko mes pažiūrime ar jau pasiekėm. Tokia yra strategija, tiek organizacijos, tiek mano kaip darbuotojos. O vienas iš mano principų, atrasti vaiko stipriausias puses, stebint vaiką, ką jis sugeba geriausiai. Gal būt kažkokį talentą turi ir toje vietoje jį paskatinti. Visada man yra labai svarbu, kad vaikas galėtų asmeniškai su manimi pasikalbėti, kad tam būtų laiko, kažkokiam asmeniniam vaiko pažinimui. Taip pat svarbu vertybių ugdymas, nuolat grupelėse kalbėti vaikams apie vertybes.